

İZMİR

SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

İZMİR JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES

İJSS

İzmir Journal of Social Sciences

e-ISSN : 2687-4407

İZMİR SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

İzmir Journal of Social Sciences

e-ISSN:2687-4407

Cilt/Volume :1

Sayı/Number:2

Yıl/Year:2019

İzmir Sosyal Bilimler Dergisi'nin tarandığı dizinler (Indexing and Abstracting)

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

<https://journals.indexcopernicus.com/search/journal/issue?issueId=all&journalId=63718>
2019 yılı Cilt 1 Sayı 1 ve sonrası sayılarımız(Since 2019 Vol:1 No:1)

<https://europub.co.uk/journals/22449>
2019 yılı Cilt 1 Sayı 1 ve sonrası sayılarımız(Since 2019 Vol:1 No:1)

<http://journalseeker.researchbib.com/view/issn/2687-4407>
2019 yılı Cilt 1 Sayı 1 ve sonrası sayılarımız(Since 2019 Vol:1 No:1)

<http://sindexs.org/JournalList.aspx?ID=6661>
2019 yılı Cilt 1 Sayı 2 ve sonrası sayılarımız(Since 2019 Vol:1 No:2)

İZMİR SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

Cilt: 1 Sayı: 2 Yıl: 2019

Derginin Sahibi : Emel AYDIN
Sorumlu Müdür : Dr. Ömer AYDIN
Yönetim Yeri : İzmir
Yayının Türü : Haziran ve Aralık olmak üzere yılda iki sayı olarak elektronik ortamda yayınlanır.

Editör : Dr. Ömer AYDIN

Yayın Kurulu

Dr. Ömer AYDIN	DOKUZ EYLUL UNIVERSITY, TURKEY
Prof. Dr. BAHRIJA UMIHANIC	UNIVERSITY OF TUZLA, BOSNIA HERZEGOVINA
Prof. Dr. ELSHAN BAGIRZADEH	AZERBAIJAN STATE UNIVERSITY OF ECONOMICS, AZERBAIJAN
Prof. Dr. GIUSEPPE GALASSI	UNIVERSITY OF PARMA, ITALY
Prof. Dr. HAKAN KAHYAOĞLU	DOKUZ EYLUL UNIVERSITY, TURKEY
Prof. Dr. SÜLEYMAN YÜKÇÜ	DOKUZ EYLUL UNIVERSITY, TURKEY
Assoc. Prof. Dr. BEATA ŚLUSARCZYK	CZESTOCHOWA UNIVERSITY OF TECHNOLOGY, POLAND
Assoc. Prof. Dr. CHUNG JEEFENN	BERJAYA UNIVERSITY COLLEGE, MALAYSIA
Assoc. Prof. Dr. DINMUKHAMED KELESBAYEV	KHOJA AKHMET YASSAWI INTERNATIONAL KAZAKH-TURKISH UNIVERSITY, KAZAKHISTAN
Assoc. Prof. Dr. NAGY HENRIETTA	SZENT ISTVAN UNIVERSITY, HUNGARY
Assoc. Prof. Dr. SAŠA PETKOVIĆ	UNIVERSITY OF BANJA LUKA, BOSNIA HERZEGOVINA
Assoc. Prof. Dr. SELİM ŞANLISOY	DOKUZ EYLUL UNIVERSITY, TURKEY
Assoc. Prof. Dr. ÜZEYİR AYDIN	DOKUZ EYLUL UNIVERSITY, TURKEY
Dr. LIDIJA DAVIDOVSKA	INTERNATIONAL BALKAN UNIVERSITY, NORTH MACEDONIA
Dr. LOUIZA AMZIANE	UNIVERSITY OF TIZI OUZOU, ALGERIA
Dr. MARIYA VELEVA	UNIVERSITY OF ECONOMICS VARNNA, BULGARIA
Dr. NUR FİDANCI	DOKUZ EYLUL UNIVERSITY, TURKEY
Dr. RAMAZAN EKİNCİ	İZMİR BAKIRÇAY UNIVERSITY, TURKEY
Dr. SEID AHMED MOHAMMED	ARBA MINCH UNIVERSITY, ETHIOPIA
EFE SARIBAY (Res. Assist.)	DOKUZ EYLUL UNIVERSITY, TURKEY
TAHİR ANIL GÜNGÖRDÜ (Res. Assist.)	ÇANAKKALE ONSEKİZ MART UNIVERSITY, TURKEY
ENGİN ÖZTORNACI (MSc.)	DOKUZ EYLUL UNIVERSITY, TURKEY

Yazışma Adresi : İzmir Sosyal Bilimler Dergisi

Adres : Yaylacık Mh. 188 sk. No:4 D:3 Buca / İZMİR

Web : <https://dergipark.org.tr/tr/pub/izsbd>

Email : izmirsd@gmail.com

Email : izmirjss@gmail.com

Facebook : <https://www.facebook.com/izmirjss/>

Twitter : <https://twitter.com/izmirjss>

Uluslararası Danışma ve Bilim Kurulu / International Scientific and Advisory Board

---

Prof. Dr. ADALET HAZAR	BAŞKENT UNIVERSITY, TURKEY
Prof. Dr. AHMET ÖZEN	DOKUZ EYLÜL UNIVERSITY, TURKEY
Prof. Dr. BAHRIJA UMIHANIC	UNIVERSITY OF TUZLA, BOSNIA HERZEGOVINA
Prof. Dr. ELSHAN BAGIRZADEH	AZERBAIJAN STATE UNIVERSITY OF ECONOMICS, AZERBAIJAN
Prof. Dr. FATİH COŞKUN ERTAŞ	ATATÜRK UNIVERSITY, TURKEY
Prof. Dr. GIUSEPPE GALASSI	UNIVERSITY OF PARMA, ITALY
Prof. Dr. HAKAN KAHYAOĞLU	DOKUZ EYLÜL UNIVERSITY, TURKEY
Prof. Dr. HALİT TARGAN ÜNAL	İSTANBUL OKAN UNIVERSITY, TURKEY
Prof. Dr. İRFAN KALAYCI	İNÖNÜ UNIVERSITY, TURKEY
Prof. Dr. İSMAİL KÜÇÜKAKSOY	KÜTAHYA DUMLUPINAR UNIVERSITY, TURKEY
Prof. Dr. KÂMİL TÜÇEN	DOKUZ EYLÜL UNIVERSITY, TURKEY
Prof. Dr. OSMAN ÇEVİK	KARAMANOĞLU MEHMETBEY UNIVERSITY, TURKEY
Prof. Dr. RUZİYE COP	ABANT İZZET BAYSAL UNIVERSITY, TURKEY
Prof. Dr. SÜLEYMAN UYAR	ALANYA ALAADDİN KEYKUBAT UNIVERSITY, TURKEY
Prof. Dr. SÜLEYMAN YÜKÇÜ	DOKUZ EYLÜL UNIVERSITY, TURKEY
Prof. Dr. ŞERAFETTİN SEVİM	KÜTAHYA DUMLUPINAR UNIVERSITY, TURKEY
Prof. Dr. VERDA CANBEY ÖZGÜLER	ANADOLU UNIVERSITY, TURKEY
Prof. Dr. YUSUF CAHİT ÇUKACI	İNÖNÜ UNIVERSITY, TURKEY
Prof. Dr. ZEKİ BOYRAZ	FIRAT UNIVERSITY, TURKEY
Doç. Dr. AHMET KAYA	EGE UNIVERSITY, TURKEY
Doç. Dr. AYŞEGÜL TAŞ	ÇANKAYA UNIVERSITY, TURKEY
Doç. Dr. BEATA ŚLUSARCZYK	CZESTOCHOWA UNIVERSITY OF TECHNOLOGY, POLAND
Doç. Dr. CEVDET YİĞİT ÖZBEK	ANKARA HACI BAYRAM VELİ UNIVERSITY, TURKEY
Doç. Dr. CHUNG JEEFENN	BERJAYA UNIVERSITY COLLEGE, MALAYSIA
Doç. Dr. DINMUKHAMED KELESBAYEV	KHOJA AKHMET YASSAWI INTERNATIONAL KAZAKH-TURKISH UNIVERSITY, KAZAKİSTAN
Doç. Dr. DİLEK SÜREKÇİ YAMAÇLI	NUH NACİ YAZGAN UNIVERSITY, TURKEY
Doç. Dr. EKREM YAŞAR AKÇAY	HAKKARİ UNIVERSITY, TURKEY
Doç. Dr. EMİR MEHMEDOVIC	UNIVERSITY OF SARAJEVO, BOSNIA HERZEGOVINA
Doç. Dr. GÜL KAYALIDERE	MANİSA CELAL BAYAR UNIVERSITY, TURKEY
Doç. Dr. GÜNEŞ YILMAZ	ALANYA ALAADDİN KEYKUBAT UNIVERSITY, TURKEY
Doç. Dr. GÜRBÜZ ÖZDEMİR	ÇANKIRI KARATEKİN UNIVERSITY, TURKEY
Doç. Dr. HAKAN ALTIN	AKSARAY UNIVERSITY, TURKEY
Doç. Dr. HAKAN MURAT ARSLAN	DÜZCE UNIVERSITY, TURKEY
Doç. Dr. İLKER KIYMETLİ ŞEN	İSTANBUL TİCARET UNIVERSITY, TURKEY
Doç. Dr. JELENA POLJASEVIC	UNIVERSITY OF BANJA LUKA, BOSNIA HERZEGOVINA
Doç. Dr. K. BAHAR AYDIN	ANKARA YILDIRIM BEYAZIT UNIVERSITY, TURKEY
Doç. Dr. NEVZAT TETİK	İNÖNÜ UNIVERSITY, TURKEY
Doç. Dr. NAGY HENRIETTA	SZENT ISTVAN UNIVERSITY, HUNGARY
Doç. Dr. OYTUN MEÇİK	ESKİŞEHİR OSMANGAZİ UNIVERSITY, TURKEY
Doç. Dr. SADIK ÖZLEN BAŞER	DOKUZ EYLÜL UNIVERSITY, TURKEY
Doç. Dr. SAŠA PETKOVIĆ	UNIVERSITY OF BANJA LUKA, BOSNIA HERZEGOVINA
Doç. Dr. SELİM ŞANLISOY	DOKUZ EYLÜL UNIVERSITY, TURKEY
Doç. Dr. SERDAR KURT	ÇANAKKALE ONSEKİZ MART UNIVERSITY, TURKEY
Doç. Dr. ŞENOL BABUŞCU	BAŞKENT UNIVERSITY, TURKEY
Doç. Dr. TAJANA SERDAR RAKOVIĆ	UNIVERSITY OF BANJA LUKA, BOSNIA HERZEGOVINA
Doç. Dr. TEKİN AVANER	JANDARMA VE SAHİL GÜVENLİK AKADEMİSİ, TURKEY

Uluslararası Danışma ve Bilim Kurulu / International Scientific and Advisory Board

---

Doç. Dr. UMUT ALİ KORAY KAYALIDERE	MANİSA CELAL BAYAR UNIVERSITY, TURKEY
Doç. Dr. ÜZEYİR AYDIN	DOKUZ EYLÜL UNIVERSITY, TURKEY
Dr. AYSUN KAHRAMAN	MANİSA CELAL BAYAR UNIVERSITY, TURKEY
Dr. AYŞE ATILGAN YAŞA	MANİSA CELAL BAYAR UNIVERSITY, TURKEY
Dr. AYŞEN BAKKALOĞLU	NİŞANTAŞI UNIVERSITY, TURKEY
Dr. AYŞENUR TARAKÇIOĞLU ALTINAY	UŞAK UNIVERSITY, TURKEY
Dr. BANU SARIBAY	TÜRK HAVA KURUMU UNIVERSITY, TURKEY
Dr. BARIŞ KANDEĞER	VAN YÜZÜNCÜ YIL UNIVERSITY, TURKEY
Dr. BERNA HEPBİLGİN	ÇANAKKALE ONSEKİZ MART UNIVERSITY, TURKEY
Dr. BİRSEL SABUNCU	PAMUKKALE UNIVERSITY, TURKEY
Dr. BURCU ORALHAN	NUH NACİ YAZGAN UNIVERSITY, TURKEY
Dr. CANER EKİZCELEROĞLU	TRAKYA UNIVERSITY, TURKEY
Dr. ERCAN BAHTİYAR	UŞAK UNIVERSITY, TURKEY
Dr. ESRA GÖKÇEN KAYGISIZ	GİRESUN UNIVERSITY, TURKEY
Dr. FATİH CEYLAN	UŞAK UNIVERSITY, TURKEY
Dr. FATMA SELEN MADENOĞLU	ABDULLAH GÜL UNIVERSITY, TURKEY
Dr. GAYE TOPA ÇİFTÇİ	ALANYA HAMDULLAH EMİN PAŞA UNIVERSITY, TURKEY
Dr. GÖZDE KOCA	BİLECİK ŞEYH EDEBALI UNIVERSITY, TURKEY
Dr. GÜLSEREN MUTLU	PAMUKKALE UNIVERSITY, TURKEY
Dr. HABİP DEMİRHAN	HAKKARİ UNIVERSITY, TURKEY
Dr. HAKAN PABUÇCU	BAYBURT UNIVERSITY, TURKEY
Dr. HATİCE KÜBRA KANDEMİR	İZMİR KATİP ÇELEBİ UNIVERSITY, TURKEY
Dr. HATİME KAMİLÇELEBİ	KIRKLARELİ UNIVERSITY, TURKEY
Dr. HAYRİYE HİLAL BAĞLI TAŞ	ERCİYES UNIVERSITY, TURKEY
Dr. HİLMİYE TÜRESİN TETİK	MANİSA CELAL BAYAR UNIVERSITY, TURKEY
Dr. IŞIL EREM CEYLAN	UŞAK UNIVERSITY, TURKEY
Dr. İSMAİL DURAK	DÜZCE UNIVERSITY, TURKEY
Dr. KADİR TUTKAVUL	DUMLUPINAR UNIVERSITY, TURKEY
Dr. KISMET DELİVELİ	MUĞLA SITKI KOÇMAN UNIVERSITY, TURKEY
Dr. KÜBRA MERT	RECEP TAYYİP ERDOĞAN UNIVERSITY, TURKEY
Dr. LEYLA İÇERLİ	AKSARAY UNIVERSITY, TURKEY
Dr. LIDIJA DAVIDOVSKA	INTERNATIONAL BALKAN UNIVERSITY, NORTH MACEDONIA
Dr. LOUIZA AMZIANE	UNIVERSITY OF TIZI OUZOU, ALGERIA
Dr. MARIYA VELEVA	UNIVERSITY OF ECONOMICS VARNA, BULGARIA
Dr. MEHMET SADIK AYDIN	MARDİN ARTUKLU UNIVERSITY, TURKEY
Dr. MURAT GENÇ	ZONGULDAK BÜLENT ECEVİT UNIVERSITY, TURKEY
Dr. NUR FİDANCI	DOKUZ EYLÜL UNIVERSITY, TURKEY
Dr. NUR KUBAN TORUN	BİLECİK ŞEYH EDEBALI UNIVERSITY, TURKEY
Dr. NURCAN SÜKLÜM	HİTİT UNIVERSITY, TURKEY
Dr. OKAN GÜR AY BÜLBÜL	ANKARA HACI BAYRAM VELİ UNIVERSITY, TURKEY
Dr. OSMAN PALA	KARAMANOĞLU MEHMETBEY UNIVERSITY, TURKEY
Dr. ÖZGE KORKMAZ	BAYBURT UNIVERSITY, TURKEY
Dr. ÖZLEM SÖKMEN GÜRÇAM	İĞDIR UNIVERSITY, TURKEY
Dr. RAMAZAN EKİNCİ	İZMİR BAKIRÇAY UNIVERSITY, TURKEY
Dr. REMZİ BULUT	BURDUR MEHMET AKİF ERSOY UNIVERSITY
Dr. SAHRA SAYĞAN TUNÇAY	KASTAMONU UNIVERSITY, TURKEY

Uluslararası Danışma ve Bilim Kurulu / International Scientific and Advisory Board

---

Dr. SEID AHMED MOHAMMED
Dr. SERDAR YAY
Dr. SEVTAP UĞUR
Dr. SÜLEYMAN EMRE ÖZCAN
Dr. ŞAKİR İŞLEYEN
Dr. TOLGA DAĞLAROĞLU Dr.
URAL GÖKAY ÇİÇEKLİ
Dr. VAHDET ÖZKOÇAK
Dr. YAŞAR AKÇA
Dr. ZAHİDE ACAR
Dr. ÖMER AYDIN
MSc. ETHEM YENİĞÜN

ARBA MINCH UNIVERSITY, ETHIOPIA
SÜLEYMAN DEMİREL UNIVERSITY, TURKEY
UŞAK UNIVERSITY, TURKEY
MANİSA CELAL BAYAR UNIVERSITY, TURKEY
VANYÜZÜNCÜ YIL UNIVERSITY, TURKEY
ANKARA HACI BAYRAM VELİ UNIVERSITY, TURKEY
EGE UNIVERSITY, TURKEY
HİTİT UNIVERSITY, TURKEY
BARTIN UNIVERSITY, TURKEY
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART UNIVERSITY, TURKEY
DOKUZ EYLÜL UNIVERSITY, TURKEY
TÜRKİYE İÇ DENETİM ENSTİTÜSÜ, TURKEY

İzmir Sosyal Bilimler Dergisi bilimsel/özgün araştırma makaleleri yayınlamaktadır. Haziran ve Aralık olmak üzere elektronik olarak yılda iki kez yayınlanır. Kapsamına giren **Türkçe, İngilizce ve Fransızca** dillerinde yazılmış makaleler yayınlayan ve 11 farklı ülkeden bilim insanlarını kurullarında barındıran **uluslararası bilimsel hakemli bir dergidir**.

Hakemlik süreçlerinde çift taraflı kör hakemlik sistemini kullanır. Açık erişim ilkesini benimsemiştir. Açık erişim, işlem ücreti, yayın ücreti veya başka bir ad altında yazarlardan ücret talep edilmemektedir.

Bu dergide yayınlanan makalelerin bilim ve dil bakımından sorumluluğu yazarlarına aittir. Dergide yayınlanan makaleler kaynak gösterilmeden kullanılamaz.

İzmir Journal of Social Sciences publishes scientific/original research articles. It is published electronically twice a year, in June and December. It is an **international scientific refereed journal** that publishes articles written in **Turkish, English and French**, and includes academicians from 11 different countries in its boards. Uses "Double-Blind Peer Review" in reviewing processes. It has adopted the open access principle. No fee is requested from the authors for open access, processing, publication fee or otherwise. It is totally **FREE**.

The responsibility of the articles published in this journal in terms of science and language belongs to the authors.
The articles published in the journal cannot be used without reference.

İÇİNDEKİLER / CONTENT

Makaleler / Articles

Sayfalar/Pages

- Büyükşehir Belediyelerinin Stratejik Planlarında Girişimcilik Yaklaşımı: Muğla ve Bursa Büyükşehir Belediyeleri Üzerinden Karşılaştırmalı Bir İnceleme** 51-59
Entrepreneurship Approach In Strategic Plans of Metropolitan Municipalities: A Comparative Investigation on Mugla and Bursa Metropolitan Municipalities
Selma KARATEPE, Abdurrahman Muhammet BANAZILI, M. Seyda OZAN
- Studying of The Employment of Information and Communication Technologies Specialists in Bulgaria** 60-67
Bulgaristan'da Bilgi ve İletişim Teknolojileri Uzmanlarının İstihdamının İncelenmesi
Tereza STEFANOVA
- Regard croisé sur les politiques migratoires de l'Union européenne et les politiques éducatives du Conseil de l'Europe** 68-76
Contrastive approach in the Union European's migration policies and the Council of Europe's education policies
Avrupa Birliği'nin göç politikaları ile Avrupa Konseyi'nin eğitim politikalarının karşılaştırılması
Ebru EREN
- Yunan Milliyetçiliğinin Tarihsel Arka Planı ve Politik Yansıma Örneği Olarak Batı Trakya Sorunu** 77-85
Historical Background of Greek Nationalism and the Problem of Western Thrace as an Example of Political Reflection
Erdem EREN
- Renewable Energy Contribution to Economic Growth in OECD countries** 86-93
Yenilenebilir Enerjinin OECD Ülkelerinde Ekonomik Büyümeye Katkısı
RAMANDRAY Felix

Büyükşehir Belediyelerinin Stratejik Planlarında Girişimcilik Yaklaşımı: Muğla ve Bursa Büyükşehir Belediyeleri Üzerinden Karşılaştırmalı Bir İnceleme¹

Entrepreneurship Approach in Strategic Plans of Metropolitan Municipalities: A Comparative Investigation on Mugla and Bursa Metropolitan Municipalities

Selma KARATEPE², A. Muhammet BANAZILI³, M. Seyda OZAN⁴

Öz

Günümüzde küreselleşme hareketlerine bağlı olarak değişimin ve dönüşümün ivme kazanması, özel örgütlerde olduğu gibi kamu örgütlerini de etkisi altına almıştır. 21.yy'den itibaren artık geleneksel yönetim tekniklerinin çeşitlenen insan ihtiyaçlarına karşı yetersiz kalması yeni yaklaşımların oluşturulmasına zemin hazırlamıştır. Gerek dünyada gerekse Türkiye'de Yeni Kamu Yönetimi (YKY) anlayışının benimsenmeye başlamasıyla birlikte özellikle kamu yönetiminde girişimcilik ve insan kaynaklarının geliştirilmesi alanında önemli adımlar atılmıştır. Yaşanan bu gelişmelerin getirilerinden biriside stratejik yönetim yaklaşımı olmuştur. Nitekim bu yaklaşıma göre stratejik yönetim, bir örgütün gelecekteki hedeflerini gerçekleştirmek için yapacağı eylemleri ve bu eylemlerini neden yaptığını analiz ederek yürütmüş olduğu disiplinli çaba ve girişimler sistemidir.

Bu yönetim anlayışına bağlı olarak Türkiye'de özellikle 2000'li yılların başından itibaren stratejik planlama sürecine geçilmiş ve bununla birlikte yerel yönetimlerin daha etkin, verimli ve sürekli plan yapabilmelerine imkân tanınmıştır. Öyle ki yerel yönetimler için stratejik planlar; insan kaynaklarında niteliğin artırılabilmesi, gelecekteki girişim alanlarını saptayabilmesi, yerel yönetimlerin sahip oldukları kıt kaynaklar karşısında vatandaşların talep ve beklentilerinin karşılanabilmesi, yönetim tekniklerinin geliştirilmesi ve arzu edilen nihai sonuçlara ulaşılabilmesi açısından kritik öneme sahiptir. Zira Türkiye'de stratejik planlamanın yasal dayanaklarından olan 5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu, 5393 sayılı Belediye Kanunu ve 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu irdelendiğinde yerel yönetim organlarının stratejik plan hazırlamaları yönündeki yükümlülüklerine değinilmektedir.

Bu kapsamda çalışmanın amacı; Muğla ve Bursa Büyükşehir Belediyeleri tarafından hazırlanan stratejik planlarının analiz edilmesidir. Bu doğrultuda çalışmada, söz konusu büyükşehir belediyelerinin son dönem stratejik planlarında (2015-2019) yer verdikleri belli başlı unsurlar (misyon, vizyon, kalite politikası ve temel değerler, stratejik amaçlar) karşılaştırılarak incelenecek ve elde edilen bulgular ilişkileri bakımından değerlendirilecektir.

Anahtar Sözcükler: Kamuda Girişimcilik, Stratejik Yönetim, Stratejik Planlama, Muğla Büyükşehir Belediyesi, Bursa Büyükşehir Belediyesi

¹ Bu makale 17-20 Ekim 2019 tarihinde Muğla'da gerçekleştirilen 4. Uluslararası Girişimcilik İstihdam ve Kariyer Kongresi kapsamında sözlü olarak sunulan "Kamuda Girişimcilik Kapsamında Büyükşehir Belediyelerinde Stratejik Yönetim Yaklaşımı: Muğla ve Bursa Büyükşehir Belediyeleri Stratejik Planları Üzerinden Karşılaştırmalı Bir İnceleme" başlıklı çalışmanın genişletilmiş halidir.

² Selma KARATEPE

ORCID ID: 0000-0003-3853-1408

Prof. Dr., İstanbul Gelişim Üniversitesi, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Sivil Havacılık Yönetimi, İstanbul/TÜRKİYE, skaratepe@gelisim.edu.tr

Prof. Dr., İstanbul Gelisim University, Faculty of Economics, Administrative and Social Sciences, Aviation Management, İstanbul/TÜRKİYE, skaratepe@gelisim.edu.tr

³ A. Muhammet BANAZILI

ORCID ID: 0000-0002-5088-9587

Doktora Öğrencisi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, İstanbul/TÜRKİYE,

a.muhammetbnzl@gmail.com

Ph.D., İstanbul Medeniyet University, Institute of Graduate Programs, Department of Political Science and Public Administration, İstanbul/TURKEY,

a.muhammetbnzl@gmail.com

⁴ M. Seyda OZAN

ORCID ID: 0000-0003-1821-0287

Öğr. Gör., Erciyes Üniversitesi, Kayseri/TÜRKİYE, mseydaoan@gmail.com

Lecturer, Erciyes University, Kayseri/TURKEY, mseydaoan@gmail.com

Geliş Tarihi/Received : 29.10.2019

Kabul Tarihi/Accepted : 18.12.2019

Çevrimiçi Yayın/Published : 31.12.2019

Makale Atıf Önerisi /Citation (APA):

Karatepe, S, Banazılı, A M, Ozan, M S. (2019). Büyükşehir Belediyelerinin Stratejik Planlarında Girişimcilik Yaklaşımı: Muğla ve Bursa Büyükşehir Belediyeleri Üzerinden Karşılaştırmalı Bir İnceleme. İzmir Sosyal Bilimler Dergisi, 1 (2) , 51-59 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/izsbdt/issue/50739/639663>

Abstract

Nowadays, the acceleration of change and transformation due to the globalization movements affects public organizations as well as private organizations. Plus, the traditional management techniques are inadequate against the diversified human needs since the 21st century, which has paved the way for the creation of new approaches. Both in Turkey in the world as well as New Public Management (NPM) to be adopted with the beginning of understanding, especially in the field of entrepreneurship and the development of human resources in public administration have taken important steps. One of the benefits of these developments have been strategic management approach. According to this approach, thus, strategic management is the system of disciplined efforts and initiatives carried out by analyzing the actions that an organization will carry out in order to realize its future targets and why it performs these actions.

Depending on the management approach has been adopted in Turkey, especially in the strategic planning process from the beginning of the 2000s, however, and that local governments more effective, efficient and well-known possibility to make permanent plans. Strategic plans for local governments which increasing the quality of human resources, identify future initiatives fields, critical to meet the demands and expectations of citizens in the face of scarce resources of local governments, , to develop management techniques and to achieve the desired final results. In Turkey where is the legal basis for the strategic planning 5018 Public Financial Management and Control Law, Municipality Law No. 5393 and 5216 Metropolitan Municipality Law are referred to the obligation to prepare strategic plans of local government bodies is addressed.

In this context for the purpose of this study; to analysis of the strategic plan prepared by Mugla and Bursa Metropolitan Municipalities constitutes. What's more, the main factors (mission, vision, quality Policy and main values, strategic objectives) of the metropolitan municipalities included in the recent strategic plans (2015-2019) will be examined and the findings will be evaluated in terms of their relationships.

Keywords: Entrepreneurship in the Public Sector, Strategic Management, Strategic Plan, Mugla Metropolitan Municipality, Bursa Metropolitan Municipality

GİRİŞ

Ekonomik sistemin gelişmesinde ve sosyal tabakanın güçlendirilmesinde girişimcilik olgusunun önemli işlevleri bulunmaktadır. Zira girişimcilik ruhuna sahip devletlerin genel ekonomik koşulları, kültürel ve eğitim yapısı hatta yönetim anlayışlarında, girişimcilik faktörü kritik öneme sahip unsurların başında yer almaktadır. Ayrıca günümüzde adeta değişim rüzgârlarının esmesi, küreselleşme çağıının en olgun döneminde bulunulması kamu yönetimlerinin gerek kaynaklarını kullanmada aha ihtiyatlı olmaya gerekse kamuya daha esnek, etkili ve kaliteli hizmet sunmaya teşvik etmiştir.

Dünyada özellikle Yeni Kamu Yönetimi (YKY) yaklaşımın temel değerlerinin yaygınlaşmaya başlaması etkilerini merkezi yönetimde hissettirdiği kadar yerinden yönetim kuruluşlarında da göstermiştir. Bu etkilerden birisi de stratejik düşünme, stratejik hareket etme ve stratejik planlama kavramlarıyla nitelendirilecek olan stratejik planla olgusu olmuştur. Yaşadığımız çağın şartlarının karmaşık, devingen olması ve insan ihtiyaçlarının her geçen farklılaşması yerinden yönetim organlarının farklı perspektiflerle hareket etmesini gerekli kılmıştır. Nitekim stratejik planlama yaklaşımı; örgütün, girişim önceliklerini saptayabilmesine, arzuladığı nihai sonuçlara ulaşmasına ve yönetim yöntem/tekniklerini geliştirmesine katkı sağlayan modern süreçler arasında yer almaktadır.

Bu çalışmada, öncelikle girişimcilik olgusu kamu örgütleri kapsamında ve stratejik planlama üzerinden ele alınmıştır. Bu kapsamda, Muğla ve Bursa Büyükşehir Belediyeleri tarafından yayımlanmış olan 2015-2019 dönemi "Stratejik Planlarında" yer alan ve büyükşehir belediyelerinin girişimci yanlarının ortaya koyulmasında yardımcı olabileceği düşünülen "misyon, vizyon, kalite politikası, temel değerler ve stratejik amaç" unsurları açısından irdelenmiştir. İlgili bulgular ilişkileri bakımından karşılaştırılmış ve yorumlanarak değerlendirilmiştir.

GİRİŞİMCİLİK KAVRAMI VE KAMU ÖRGÜTLERİNDE GİRİŞİMCİLİK

Girişimcilik olgusu tarihin tüm dönemlerinde bilim insanları tarafından araştırılan konuların başında yer almıştır. Başta ABD olmak üzere diğer gelişmiş ve gelişmekte olan ülke endüstrileri için önemini sürekli olarak korumuştur (Balaban ve Özdemir, 2008: 135). Kavramsal açıdan girişimcilik; ticari bir öngörünün başarılı teşebbüse dönüştürmeye yönelik bireysel çabalar bütününü ifade etmektedir (Kearney vd., 2009: 27). Diğer bir tanıma göre girişimcilik; bir örgütün sahip olduğu karar alma biçimleri ve yöntemleri ile üretim/hizmet sunma faaliyetlerinde risk alma, proaktivite ve inovasyon unsurlarını içeren "stratejik" bir eğilim olarak açıklanmıştır (Espinosa ve Saunes, 2011: 414).

Girişimciliğin dünya genelinde gelişimine bakıldığında genel hatlarıyla beş farklı evreden geçerek günümüze evrildiğini görmek mümkündür (Aşkın vd., 2011: 56-61):

- Çobanlığa dayalı ev ekonomisinin hakim olduğu ilkel toplumların belirmesi,
- Genel olarak derebeylik biçimindeki tarıma dayalı köy ekonomisinin ortaya çıkması,
- Kent ekonomisine yönelik küçük el sanatlarının yaygınlaşması,
- 15. ve 19. yy'leri arasında Avrupa'da meydana gelen iktisadi düşünceler bağlamındaki girişimciliğin gelişmesi ve
- Günümüzde özellikle sanayileşme süreciyle birlikte bireyin ön plana çıktığı değişim süreçlerini kapsamaktadır.

Girişimciliğin Türkiye Cumhuriyeti özelinde gelişimi irdelendiğinde bu kavramın farklı şekillerdeki gelişimini Osmanlı İmparatorluğunda ve Cumhuriyet Dönemindeki süreçleri şeklinde ikili bir ayrıma giderek açıklanabilir.

Osmanlı döneminde savaşların olması ve tebaanın çoğunun

çiftçilikle uğraşması nedeniyle bu dönemde girişimcilik faaliyetlerinin çok fazla geliştiğini öne sürmek mümkün değildir. Ancak Osmanlı imparatorluğu döneminde girişimcilik olarak nitelendirilebilecek ilk uygulama Padişah Abdülmecit döneminde olmuştur. İlk kez dış borçlanmanın yapıldığı dönemde Padişahın: “Ben bu borca imzama atıyorum. Ama bu parayla ne yapacağız? Kumpanyalar kuralım.” Düşüncesinden hareketle Şirket-i Hayriye isminde bir hizmet şirketi faaliyete geçirilmiştir (Aşkın vd., 2011: 62).

1899 senesinde Osmanlı İmparatorluğu'nun farklı ülkelerde yaptığı çift taraflı ticaret anlaşmaları vasıtasıyla hem yabancı kişilere hem de onların ortağı olan kişilere serbest dolaşım imkânı verilerek önemli bir ayrıcalık tanınmıştır. Kısa süre içerisinde kendilerine ayrıcalık tanınan Hıristiyanlar iş birliklerini çoğaltmışlardır (Arıkan, 2014: 14).

Osmanlı imparatorluğunun doğu-batı ticaret yolları üzerinde bir kavşak konumunda olması nedeniyle ticaretin gelişmesinde önemli bir rota görevi üstlenmiş ve ticaret gelirlerine önemli bir ölçüde yansması olmuştur. Ancak ticaret hayatında ortaya çıkan olumlu gelişmeler Osmanlı bürokrasisinde merkeziyetçilik eğiliminin yaşanmasına neden olmuştur. Bu doğrultuda Osmanlı İmparatorluğu 16. yy'den itibaren ekonomi politikalarında “provizyonizm” sistemini uygulamıştır. Bu sistemle birlikte tüketiciye daha ucuz ve kaliteli ürünlerin satılmasının önü açılarak tüketiciyi korumak amaçlanmıştır. Böylelikle Osmanlı yönetimi piyasalara müdahale ederek, ticaret hayatını kontrol altına almıştır (Genç, 2000: 67).

Cumhuriyet'in kurulmasının ardından savaştan yeni çıkmış ve ekonomik olarak hasar görmüş olan Türkiye, savaşın üzerinde bıraktığı olumsuz etkileri atlatılabilmek adına bir takım çalışmalar yürütmüştür. Bunlardan biriside 1923 senesinde yapılan İzmir İktisat Kongresi olmuştur. Söz konusu kongrenin yapılmasının altındaki esas amaç, sanayilerin kurulması, yeni girişimlerin desteklenmesi, milli bankaların açılması, yabancıların ticaretten uzaklaştırılarak Türk girişimlerinin önün açılması olmuştur. Daha çok millileşme çabası esasına dayanan bu kongrenin amaçlarına ülkedeki sermaye eksikliğinden dolayı tam olarak ulaşılamamıştır (Gümüşoğlu ve Karaöz, 2014: 103).

1927 senesinde ekonomik gelişmeye ivme kazandırabilmek için Teşvik-i Sanayi Kanunu yürürlüğe koyulmuştur. Bu kanununun çıkartılmasındaki amaç; sanayi girişimi yapmak isteyen ancak gerekli alt ve üst yapı eksikliğinden dolayı faaliyete geçemeyen girişimcileri desteklemektir (Kasalak, 2012: 68). Bu kanun aracılığıyla yabancılara sahip oldukları mesleki tecrübelerini yerel halkla paylaşmaları için çalışma izni verilmiştir.

1950'li yılların ardında Türkiye'de devam eden Kıbrıs harekâtı, askeri darbeler ve hükümetlerin değişmesi vatandaşların ekonomik yaşantıya ilişkin güvensiz kalmasıyla girişimcilik hareketlerinin önü kapanmıştır (Müftüoğlu, 2004: 59). Ancak bu yıllarda ülkede yaşanan olumsuz konjonktüre rağmen vatandaşlar girişimcilik tutkularını kaybetmemiştir. David Mc Clelland tarafından 1967 senesinde yayımlanan, İzmir İktisat Kongresinin etkilerini ve karma ekonomi uygulamalarının etkilerini inceleyen bir çalışmada 42 ülke vatandaşının girişimcilik güdülerini ve girişimcilik yeteneklerini incelemiş ve

Türkiye 3.62 puanla ilk sırada yer almıştır (Mc Clelland, 1967: 461). 21. Yüzyıl içerisinde hakim olan küreselleşme hareketine bağlı olarak gerek lojistik alanında yaşanan gelişmeler gerekse teknolojiye ortaya çıkan ilerlemeler bilginin yayılmasını kolaylaştırmıştır. Buna bağlı olarak bireysel yetenek ön plana çıkarak üretkenlik ve verimlilik unsurları önem kazanmıştır. Yaşanan bu gelişmelerin yansması olarak ise girişimciliğin önemi ve değeri sosyal yaşantı içerisinde kavranmaya başlamıştır.

Girişimcilik, farklı disiplinleri içerisinde barındıran ve geniş perspektifli ele alınması gereken bir olgudur. Son dönemlerde kamu yönetimi literatüründe yapılan araştırmalar irdelendiğinde kamu girişimciliğine ilişkin genel kabul görmüş tanımlar genel olarak şu şekilde yapılmıştır (Morris ve Jones, 1999: 74 & Öztürk, 2012: 154-155):

- Yeni yöntem ve tekniklerin ortaya çıkmasına katkı sağlayarak bunların kamu örgütlerinde uygulanabilir kılan inovatif bir süreçtir,
- Kamunun belirlemiş olduğu amaçlara ulaşabilmesi için, alışageldik yönetim anlayışının dışına çıkarak yenilikçiliğin ve risk almanın ön plana çıktığı bir örgütlenme süreci söz konusudur,
- Kamu ve özel sektöre ait olan kaynakların bir araya getirilmesiyle vatandaşlara değer yaratan bir süreçtir,
- Yöneticilerin toplumun ihtiyaç duyduğu hususları saptayan ve bu ihtiyaçları yenilikçi ve enerjik eylemlerle gideren zaman yönetimi olgusudur,
- Kamu kaynaklarını vatandaşların çıkarları doğrultusunda kullanarak yine vatandaş için değer yaratma faaliyetleridir.

Kamu girişimciliğinde asıl amaç, bürokratik engellerin ve kırtasiyeciliğin önüne geçilerek vatandaşların ihtiyaçlarına daha esnek ve etkili bir şekilde karşılık vermektir (Osborne ve Gaebler, 1992). Yani kamuda girişimcilik bir tür kamunun kaynaklarının yine kamu için harcanması sürecidir (Karaca vd., 2016: 98). Ayrıca kamu girişimlerinin, genel olarak, aşağıda yer alan altı amacı gerçekleştirmek amacıyla yapıldığı kabul edilmektedir (Çuhadar, 2013: 325-326):

- i. Ekonomik kalkınmaya ivme kazandırmak,
- ii. Bazı mal ve hizmetleri monopolleştirmek ve bu monopollerini işletmek,
- iii. Özel teşebbüslerin girmeye yetkisi olmayan alanlara girerek hizmetler sağlamak,
- iv. Ekonomiyi yönetmek ve yönlendirmek,
- v. Özel kesime liderlik etmek,
- vi. Gelir dağılımı eşitlemek/düzenlemek.

Stratejik planlama ile kamu örgütlerinde girişimciliği de kapsayacak şekilde kurumsal performans yönetimi açısından öne çıkan kazanımları şu şekilde sıralamak mümkündür (Demirkaya, 2019: 391):

- Örgütün mevcut konumu ile ulaşmak istediği nokta

- arasındaki yolu göstermesi,
- Örgütlerin amaç ve hedeflerini gerçekleştirebilmek için yöntemlerin belirlenmesi ihtiyacı,
- Vatandaş/müşteri odaklı bakış açısıyla mal ve hizmetlerin geliştirilmesi,
- Kaynakların kullanımında etkinlik ve verimlilik elde etme,
- İnsan faktörüne olan vurguların artması,
- Kurumsal ölçekte performansın ölçülmesi, iyileştirilmesi ve denetlenmesine yönelik teşebbüsler,
- Verilere dayanarak hareket edilmesi, stratejik planlamanın kamu kurumlarına kazanımlarındandır.

STRATEJİK PLANLAMAYA (YÖNETİM) İLİŞKİN KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Stratejik planlamaya ilişkin literatürde birçok tanım olmasına karşılık, en genel ifadesiyle stratejik planlama; bir örgütün ulaşmak istediği amaç ve hedeflerine yönelik “ne yaptığı”, “nasıl yaptığı” ve “varlığını nasıl sürdürebilir kılacağına” ilişkin temel kararları verebilmek amacıyla girişimde bulunulan kolektif çabaları ifade etmektedir (Bryson, 1995: 9). Stratejik planlamaya ilişkin bir diğer tanıma göre ise; örgüt içerisinde ve dış çevresinde meydana gelen değişimlere karşılık kendini reform ederek faaliyetlerini değerlendirme ve yönlendirme sürecidir (Bramwell, 1997: 171). Bu kapsamda stratejik planlamanın girdilerden ziyade sonuçlara odaklanan, örgütün ne olduğunu ortaya koyan, rehber niteliğindeki bir yaklaşımdır (Narinoğlu, 2007: 131).

Girişimcilik açısından örgütlerde stratejik planlama olgusuna karşı Mintzberg (1994, 109)’in tanımı: Örgütlerin hedeflerini saptaması, rekabet ortamlarını analiz edebilmesi ve organizasyon bütününde stratejilerini ortaya koyabilmesi, fırsat ve tehditleri belirleyebilmesi süreçlerini kapsamaktadır. Stratejik planlamaya ilişkin çizilen kavramsal çerçevelerden de anlaşılacağı üzere bir örgütün entropiye uğramaması açısından stratejik planlar bir kurum için kritik öneme sahiptir.

Modern bir yaklaşım olarak kabul edilen stratejik yönetimin taşınması gereken belli başlı özellikler bulunmaktadır. Bu özellikleri şu şekilde özetlemek mümkündür (Dinçer ve Yılmaz, 2003: 30-31 & Parlak ve Sobacı, 2010: 302-303 & DPT, 2006: 7-8 & Ansoff, 1957: 121-122):

- Girişimci bir felsefe ve çözümlenme sanatıdır,
- Hesap verme sorumluluğunu esas alan, katılımcı bir yaklaşımdır,
- Sadece bütçeye yönelik değildir,
- Örgütlerin planlanmasını ve yürütülmesini öngören yönetim sistemleri bütünüdür,
- Örgütün ulaşmak istediği nihai amaçlara ilişkin gelecekte karşılaşılabilecek potansiyel risk ve tehlikelere karşı önlemlerin alınması sağlayarak, mevcut kaynakların en iyi şekilde dağıtılmasını sağlar,

- Örgütün yürüteceği eylem planlarının belirlenmesi ve bu eylem planlarını düzenleyerek yeniden dizayn eden yöntemleri seçer,
- Planların temel çerçevesini oluşturur ve sistem yaklaşımını benimser,
- Uzun süreli (5 ila 10 yıl) amaç ve hedefler belirlenerek bu süre içerisinde örgütün neler yapması gerektiğini ortaya koyar.

Ana hatlarıyla stratejik planlama örgütün en iyi şekilde çıktı elde edebilmesi için stratejik alternatif geliştirme ve etkili bilgiyi elde etme çıkarımları üzerinde durmaktadır (Yılmaz, 2003: 71).

Stratejik planlamanın (yönetimin) örgüt açısından sağlayacağı faydalara bakıldığında (Gottschalk, 2008: 185-187 & Johnson ve Scholes, 2002: 350-370 & Eryiğit, 2013: 154):

- Stratejik ve analitik düşünmeye imkân tanır,
- Uzun vadeli teşvik ve koordinasyonu sağlar,
- Bir tür denetim aracı olarak kullanılabilir,
- Örgüt çalışanları arasında stratejilerin içselleştirilmesine ve örgüt içi çatışmaların engellenmesine olanak tanır,
- Örgütün, hızla gelişen ve dönüşen çevre şartlarına karşı uyum sağlamasını kolaylaştırır.

BÜYÜKŞEHİR BELEDİYELERİNDE STRATEJİK YÖNETİM YAKLAŞIMI

Belediyeler, vatandaşların ihtiyaç duyduğu hizmetlerin giderilmesinde ve ülkenin demokratik işlerlik kazanabilmesi açısından kritik öneme sahip kuruluşlardır (Banazılı, 2018: 126). Ayrıca belediyeler, merkezi yönetimi kırtasiyecilikten ve hantallıktan kurtarma noktasında da önemli görevler üstlenmektedir. Türk devlet geleneğine ilişkin yapılan; değişime direnç göstermeme ve çevresine karşı duyarsız olmak türündeki yaklaşımlara karşın, Türk Kamu Yönetiminde, özellikle küreselleşmenin ve teknolojik imkânların çoğalmasıyla, değişim ve gelişim hareketlerinin çoğalttığı yapılan devlet reformları kapsamında görmek mümkündür (Derelioğlu, 2014: 71).

Belediyelerde, kamusal yararın sağlanması, hizmetlerin planlı olarak karşılanması, planlanmış politikaları iş programlarına ve bütçelere dayandırma, uygulamayı verimli ve etkin bir şekilde izlemeye belediyelerin inisiyatif almaları kapsamında stratejik planlamaya olan ihtiyaç zorunlu olarak gündeme gelmektedir (Eryılmaz, 2009: 151). Bu gelişmelere bağlı olarak günümüzde kamu yönetimleri, özellikle Yeni Kamu Yönetimi (YKY)’nin benimsemiş olduğu temel ilkelerin (adem-i merkeziyetçilik, esneklik, şeffaflık, hesap verebilirlik, inovasyon, girişimci bürokrasi) (Çarkçı, 2008) önem kazanmasıyla, özel teşebbüslerin kullandığı yöntem ve teknikleri kendi bünyelerine katmaya başlamışlardır.

Yaşanan bu gelişmeler stratejik yönetim yaklaşımına uyumlu olarak bütün uygulama ve planlama faaliyetlerinin “hesap verme, katılımcılık, şeffaflık, etkinlik, katılımcılık ve vatandaş odaklılık” ilkeleri temelinde şekillenmeye başladığı görülmektedir (Taş vd., 2016: 62). Bu doğrultuda Türkiye’nin değişimlerin gerisinde kalmamak adına belediyeler açısından stratejik yönetim, stratejik

planlama ve stratejik karar verme önemli kavramlar olmuşlardır.

5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 18, 34, 38, 41, 56 ve 61. maddeleri stratejik planlama kapsamında hazırlanmıştır. Söz konusu maddelerde stratejik planların yapılmasında ve uygulanmasında; belediye meclisi, belediye encümeni ve belediye başkanının yetki ve sorumluluklarına değinilmiştir. Kanunun 56. ve 61. maddeleri nüfusu 50.000 üzerinde olan yerlerde stratejik planlama yapılmasını şart koşmuştur (Nalci Arıbaş, 2013: 86).

Belediye kanunun yanı sıra 6360 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nda stratejik planlamayı ele almıştır. Öyle ki bu kanunun 7. ve 18. maddelerinde stratejik planın oluşturulmasında büyükşehir belediyesinin sorumlu olduğuna ve büyükşehir belediyesinin oluşturulan stratejik plana göre yönetilmesi gerektiğine yer verilmiştir.

Bu kapsamda stratejik planlamanın büyükşehir belediyeleri açısından önemini ve belediyeleri sağlayacağı katkıları şu şekilde belirtmek mümkündür (Tortop vd., 2010: 228-229):

- Belediyelerin bütçe ve programlarını geliştirmelerine imkân tanıyacaktır,
- Belediyelerin mali yönetiminin belirli bir düzene girebilmesi için verimli ve etkin planlama anlayışının benimsenmesine katkı sağlayacaktır,
- Belediyelerin belirlemiş oldukları amaçlara ulaşabilmeleri için orta vadeli planlar yapabilmelerini ve reel planlar hayata geçirebilmelerini kolaylaştıracaktır,
- Değişen ve çeşitlenen kamu ihtiyaçlarına karşılık vermesini ve kurumun kendisini geliştirmesini sağlayacaktır,
- Katılımcı yönetim ortamı oluşturulacaktır,
- Belediyelerin sınırlılıklarını ve kabiliyet alanlarının çizilmesine olanak sağlayacaktır,
- Karşılaşılabilecek sorunlara karşı anlık reaksiyon verilerek, ortaya çıkacak potansiyel sorunlara yönelik geribildirim (feedback) yapılmasına katkı sağlayacaktır.

Büyükşehir Belediyeleri arzu ettikleri nihai amaçlara ulaşabilmeleri için kendilerine bir yol haritası belirlemeleri gerekmektedir. Bu kapsamda Büyükşehir Belediyelerinin hazırlayacakları stratejik planları, şu dört soruya cevap vermesi gerekmektedir (Nohutçu, 2008: 107 & Demirdizen, 2012: 3):

- Neredeyiz?: Büyükşehir belediyesinin stratejik planının hazırlık aşamasıdır.
- Nereye ulaşmak istiyoruz?: Büyükşehir belediyesinin misyon, vizyon, temel değerler ve kalite politikasını kapsar.
- Ulaşmak istediğimiz yere nasıl gidebiliriz?: Büyükşehir belediyesinin ulaşmak istediği amaç ve hedeflere hangi yöntem ve teknikleri kullanacağı sorusuna cevap arandığı aşamadır.
- Elde edeceğimiz başarıları nasıl takip eder ve

değerlendiririz?: Büyükşehir belediyelerinin stratejik amaçlarını kapsamaktadır.

Büyükşehir belediyelerinin stratejik planlarında yukarıda belirtilen kriterlere verilecek olan cevapların açık bir şekilde ortaya koyulması; bu kuruluşların gelişen ve değişen dünya şartlarına ayak uydurması, rekabetçi piyasa ortamında kendilerine yer bulmaları ve yerel ihtiyaçların giderilebilmesinde girişimci yanını sergileyebilmeleri açısından önem arz etmektedir.

MUĞLA VE BURSA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYELERİNİN STRATEJİK PLANLARI ÜZERİNDEN KARŞILAŞTIRMALI BİR İNCELEME

Çalışmanın bu kısmında büyükşehir belediyelerin girişimcilik yanlarını ortaya koyabilmek adına söz konusu büyükşehir belediyelerin stratejik planlarında yer verdikleri "misyon, vizyon, kalite politikası ve temel değerler, stratejik amaçlar" unsurları her iki büyükşehir açısından karşılaştırılarak incelenmiştir. Yapılan incelemeler iki büyükşehir belediyesinin 2015-2019 dönemindeki stratejik planlamaları göz önünde bulundurularak gerçekleştirilmiştir.

Misyon Bildirimi Açısından Karşılaştırma

Stratejik planlama oluşturulurken yapılması gereken ilk aşama örgütün misyonunu (amaç/görev) tanımlamasıdır (Daugherty, 2003: 21). Bir örgütün varlık nedenini açıklayan vizyon bildirimini "neyi?", "niçin?" ve "kimin için?" yapılacağı sorularına yanıt arar (Nolan vd., 2008: 61). Bu bağlamda, Muğla ve Bursa BŞB'lerinin 2015-2019 dönemi stratejik planları kapsamında incelenecek misyon bildirimleri şu şekildedir:

Muğla Büyükşehir Belediyesi'nin Misyon Bildirimi: "Halkımızın verdiği görev, yetki ve sorumlulukları; etkinlik, verimlilik, hesap verebilirlik ve şeffaflık ilkeleri doğrultusunda çağdaş yönetim anlayışıyla yerine getirerek Muğla'mıza hizmet etmektir".

Bursa Büyükşehir Belediyesi'nin Misyon Bildirimi: "Evrensel değerlere sahip olan Bursa'mıza; katılımcı, şeffaf, tarafsız, güvenilir, sürdürülebilir ve birlikte yönetim anlayışı ile bilim ve teknolojik metotlar ışığında, yönetimde öncü, yenilikçilik ve değişimde özgün, örnek belediyeçilik hizmetleri sunmak".

Muğla ve Bursa BŞB'lerinin misyon açıklamalarına bakıldığında her iki belediyenin misyon bildirimlerinde "neyi?", "niçin?" ve "kimin için?" sorularına kuramsal açıdan yanıt bulunduğu görülmektedir. Bu üç soruya karşı cevapların veriliyor olması, hizmet sunumunda hedef alınan kitle ile belediyenin iletişimini güçlendirecektir. Ayrıca her iki belediyenin de kamu hizmetlerini karşılama noktasında, şeffaflık, güvenilirlik ile mal ve hizmetlerin sunumunda modern yöntem ve tekniklerden istifade edileceği belirtilmiştir.

Vizyon Bildirimi Açısından Karşılaştırma

Misyon ile birlikte stratejik planlamanın en temel tamamlayıcısı olan vizyon bildirimini örgütlerin gelecekte kendilerini hangi noktada görmek istediklerini ifade etmektedir (Songür, 2011: 41). Örgütler stratejik planlarını oluştururken vizyon bildirimlerinde "neyi?", "nasıl?" ve "ne zaman?" yapılacağı sorularına cevap aramaktadırlar (DPT, 2006: 29). Bu doğrultuda, Muğla ve Bursa BŞB'lerinin 2015-2019 dönemi stratejik planları kapsamında

incelenecek vizyon bildirimleri şu şekildedir:

Muğla Büyükşehir Belediyesi'nin Vizyon Açıklaması: "Doğal, tarihi, ekonomik zenginlikleri, yerli ve yabancı konuklara çağdaş bir yönetim anlayışı ile sunmak ve geleceğe taşımak".

Bursa Büyükşehir Belediyesi'nin Vizyon Açıklaması: "Planlı, sağlıklı, çevreye duyarlı, refah seviyesi yüksek, tarihi değerleri korunan ve tüm kent dinamikleriyle gelişen, sanayi, ticaret ve turizmde lider kent yapmak".

Her iki büyükşehir belediyesinin vizyon beyanların ilk olarak göze çarpan unsur söz konusu büyükşehir belediyelerinin doğal ve tarihi değerlerinin korunmaya çalışıldığı ve turizmin geliştirilmeye çalışıldığı ön plana çıkmaktadır. "Neyi?" ve "nasıl?" sorularına yönelik cevap bulunmasına rağmen "ne zaman?" sorusuna açık bir yanıt bulunmamaktadır. Her iki belediyede de zaman kavramına karşılık gelecek bir yanıtın olmaması bu belediyelerin amaçlarının stratejik plan oluşturma sürecinde karşılıksız kalmasına neden olacaktır. Yerel yönetimlerin girişimci yanlarını ortaya koyabilmeleri ve gelecek için çizecekleri yol haritalarının eksiksiz olarak hazırlamaları gerekmektedir. Bu nedenle her iki büyükşehir belediyesi vizyon açıklamalarında "ne zaman?" sorusuna bir yanıt getirmeleri isabetli olacaktır.

Kalite Politikası ve Temel Değerler Açısından Karşılaştırması

Kalite politikası; yönetsel süreçlerin iyileştirilmesine katkı sağlayan, hizmet sunulan kitlenin ihtiyaçlarının giderilmesinde insan kaynakları, süreç ve hizmetin niteliğinin sürekli olarak güçlendirilmeye çalışıldığı yaklaşımdır (Karatepe vd., 2018: 294). Sistemli ve güçlü bir şekilde tasarlanmış stratejik plan, kalite artışını hedeflemelidir. Kalite politikasının net bir şekilde sınırları belirtilerek, stratejik plana entegre edilmesi gerekmektedir.

Temel değerler ise, örgütün bütün çalışanlarını içerisine alan inanç ve davranışlar sistemidir (Williams, 2002: 220). Ayrıca temel değerler, bir örgütün kurum kültürünü oluşturan en önemli unsurlar arasında yer almaktadır (Berry, 2007: 334). En genel ifadeyle belirtilecek olunursa temel değerler aslında bir organizasyonun "asli ve kalıcı" bir ilkesidir (Collins ve Porras, 1996: 66). Bu çerçevede, Muğla ve Bursa BŞB'lerinin 2015-2019 dönemi stratejik planları kapsamında incelenecek olan temel kalite politikası ve temel değer yaklaşımları şu şekildedir:

Muğla Büyükşehir Belediyesi'nin kalite politikası ve öncedelediği temel değerler:

- Sunulan hizmetin kalite düzeyini en üst seviyeye çıkararak, hizmetlerin vatandaşlara en hızlı biçimde ulaştırmak,
- Hizmetlerde adalet kavramından taviz vermemek,
- Hesap verebilir, tarafsız ve şeffaf bir yönetim anlayışını benimsemek,
- Karar alma süreçlerinde kentin tüm dinamikleriyle birlikte katılımcı yönetim anlayışını benimsemek,
- Minimum maliyetle maksimum fayda sağlayarak hizmetlerde yüksek verim elde etmek,
- Belediyenin iç ve dış paydaşlarına verdiği güvenilirlik imajını devamlı kılmak,

- Belediyecilikte daima öncü olmak.

Bursa Büyükşehir Belediyesi'nin kalite politikası ve öncedelediği temel değerler:

- Kaynakların etkinliğini ve verimliliğini sürekli artırmak,
- Kültürel ve tarihi değerlere sahip çıkmak,
- Katılımcı bir yönetim anlayışı ile şeffaf, tarafsız ve hesap verebilir olmak,
- Teknolojik ve bilimsel metotları kullanmak,
- Kalite yönetim sistemini sürekli iyileştirmek,
- Güler yüzlü, yapıcı hizmet anlayışı sunmak,
- Tüm faaliyetlerde çevreye duyarlı davranmak,
- Liderliği vasfını ön plana çıkartmak.

Muğla ve Bursa BŞB 2015-2019 stratejik planlarında yer alan kalite politikası ve temel değerler incelendiğinde her iki belediyede yerel hizmetlerin sunumunda az girdiyle çok çıktıyı, etkili, sürekli, eşit, şeffaf ve hizmette kaliteyi ön plana çıkartan yaklaşım ortaya koydukları görülmektedir. Ayrıca belirtmek gerekirken girişimci bir örgüt ortamının oluşturulabilmesi için lidere ihtiyaç duyulmaktadır. Zira Drucker (1993)'a göre bir örgüt ruhunun aktif ve canlı kalabilmesi başta örgüt liderinin performansına bağlı olmak üzere diğer örgüt çalışanlarının da liderin/yöneticinin rehberliğinde iş ve sorumluluklarını geliştirmektedir. Lider bir yöneticinin olması gerektiğine Bursa BŞB'de yer verilmiş iken Muğla BŞB'nin temel değerlerinde böyle bir ifadeyle karşılaşılmamıştır.

Stratejik Amaçlar Kapsamında Karşılaştırması

Stratejik amaçlar, bir örgütün belirlemiş olduğu misyon ve vizyonunu gerçekleştirebilmesi için örgütün temel değerleriyle uyumlu orta ve uzun vadeli olmak üzere ulaşmak istediği nihai sonuçlardır. Diğer bir ifadeyle stratejik amaçlar, bir bakıma soyut açık uçlu nitelikte olan, belirli bir zaman kalıbı içerisine sıkıştırılmayan ancak örgütün iç-dış paydaşlarının beklentilerini yansıtan genel özellikteki ifadelerdir (Wright vd., 1998: 65-66). Kısaca bir örgütün stratejik amaçlarına ulaşabilmesi için yukarıda da belirtilmiş olan (misyon, vizyon, temel değerler ve kalite politikası) unsurlarının çerçevesi açık bir şekilde çizilip, gerçekleştirilmek istenen amaçların ulaşılabilir ve gerçekçi olması gerekmektedir.

Her iki büyükşehir belediyesinin stratejik amaçları irdelendiğinde stratejik planlarında, genel itibarıyla, kurumsal politikalar, kentsel ve mekânsal politikalar, sosyo-ekonomik politikalar ve kamu güvenliği politikaları alanlarında stratejik amaçlarını belirledikleri anlaşılmıştır. Bu kapsamda;

Muğla Büyükşehir Belediyesi 2015-2019 Stratejik Planında genel hatlarıyla açıklanan stratejik amaçlar şu şekilde belirtilmiştir:

- Toplumun tüm kesimlerinin yaşam kalitesini yükseltmek,
- Kenti daha yaşanabilir hale getirmek,
- Planlı kentleşme, şehircilik ve mimarlık kural ve ilkelerine bağlı kalarak kentin mimari, tarihsel ve kültürel dokusunu

- koruyarak geliştirmek,
- Alt yapı hizmetlerini tamamlamak,
- Güvenli, hızlı ve ucuz kent içi ulaşım sistemleri kurmak,
- Yoksulluğu kader olmaktan çıkarıp, herkesin insan onuruna yakışır bir yaşam düzeyine sahip olması için gayret etmek,
- Hava, gürültü, su ve toprak kirliliğini ortadan kaldırarak kentin doğasını korumak,
- Çevreyle uyumlu enerji kaynaklarının kullanımını özendirmek,
- Kadınların ve gençlerin istihdamına ve korunmasına yönelik özel önlemler almak,
- Engelli, yaşlı, şehit aileleri ve gazilere sahip çıkmak,
- Esnafın ve tüketicilerin hak ve çıkarlarını koruyup geliştirmek,
- Kenti, demokratik yaşamın, hoşgörünün, toplumsal bütünleşmenin ve dayanışmanın geçerli olduğu bir yaşam alanı haline getirmek,
- Etkili katılımcılık ve şeffaflık mekanizmaları kurup, yönetimde dürüstlüğü sonuna kadar uygulamak,
- Herkes için sanat ve kültür, her yaş için spor ve sağlıklı yaşam olanakları sağlamak,
- Herkesin varlık içinde, birlik içinde, özgür biçimde yaşayacağı özgür bir kent kurmak,
- Tarım ve hayvancılığı desteklemek amacıyla her türlü faaliyet ve hizmette bulunmak.

- hizmetleri sunmak,
- Sürdürülebilir ve çevresel kalitesi yüksek bir kent yaratmak,
- Tarihsel kimlik bilinci içinde kentin kültür, sanat ve turizm alanlarında gelişimine katkı sağlamak,
- Bursa halkının yaşam kalitesinin yükseltilmesi için sağlık, sosyal ve bireysel gereksinimlerini karşılayan hizmetler vermek,
- Dezavantajlı grupların yaşam kalitesini artırmak,
- Çalışanların niteliklerini artırmak ve çözüm odaklı hizmet sunum kapasitesini geliştirmek.

Muğla ve Bursa BŞB'lerinin stratejik amaçları incelendiğinde; her iki büyükşehir belediyesinde hayvancılığın ve kırsal bölgelerin kalkınması ile kentin daha yaşanabilir bir ortam haline gelebilmesi için belediyelerin sosyal belediyecilik bilinciyle hareket etmeyi amaçladıkları anlaşılmaktadır. Genel itibariyle bakıldığında söz konusu BŞB'lerinin stratejik amaçlarında benzerliklerin bulunduğu görülmektedir. Bu benzerlik kendilerini daha çok; yerel karar alma süreçlerinde yönetimsel bir mekanizmanın oluşturulması, özel grupların (yaşlılar ve engelliler) desteklenmesi ve yerel hizmetlerin karşılanmasında sosyal belediyecilik, şeffaflık, tarafsızlık, eşitlik, yenilikçilik ve kalite unsurları üzerinde göstermektedir. Belirtilen bu unsurlar, bir örgütün girişimcilik kabiliyetini artırabilmeleri açısından en önemli unsurlar arasında yer almaktadır. Ancak teknoloji çağı içerisinde yaşanılması ve girişimcilik-teknoloji arasındaki bağın güçlü olması göz önünde bulundurulduğunda, her iki BŞB'nin temel bilgi ve iletişim teknolojilerini yerel yönetimlere entegre etmeyi amaçlayan stratejik önceliklere yer verilmesi gerektiği belirtilmelidir.

SONUÇ ve TARTIŞMA

Bursa Büyükşehir Belediyesi 2015-2019 Stratejik Planında genel hatlarıyla açıklanan stratejik amaçlar şu şekilde belirtilmiştir:

- Kırsal alanda üretimin geliştirilerek artırılması ve sosyo-ekonomik düzeyin yükseltilmesine teşvik sağlamak,
- Kurumsal kaynakların etkin ve verimli yönetimini sağlamak,
- Ana hizmet alanlarındaki projelendirme ve uygulama süreçlerini etkin ve verimli bir şekilde yöneterek, kurumsal hizmet verme koşullarının optimum seviyeye yükseltmek, dünya standartlarında etkin bir denetim ağı kurmak, kent ve toplum düzeninin çağdaş seviyelere çıkartılmasını sağlamak,
- En iyi kaynağı bulma yöntemleri kullanılarak, tedarik sürecini etkin ve verimli yönetmek,
- Bilgi ve iletişim teknolojilerinden istifade ederek kurum çalışanlarına ve vatandaşlara kaliteli, hızlı, şeffaf, etkin ve güvenilir hizmetler sunmak,
- Kentin doğal ve kültürel mirasına uygun olarak planlı, sağlıklı ve yaşanabilir bir kent oluşturmak,
- Hızlı, güvenli, konforlu ve çevre dostu olan toplu taşıma

Değişim ve dönüşümün yaşamın her alanında etkili olduğu günümüzde girişimcilik kavramının önemi ve işleyebilirliği ön plana çıkmaya başlamıştır. Girişimciliğin uygulama alanlarının genişlemeye başlaması bu olguyu yalnızca özel sektöre özgü bir kavram olmaktan çıkartarak kamu örgütleri içerisinde de önemli bir yer almaya başlamıştır. Zira yerel yönetim örgütleri, küreselleşmenin getirmiş olduğu değişim ve dönüşüm ortamını önceden tahmin edebilmek ve gelişen çevre şartlarının gerisinde kalmamak için kendisini sürekli olarak reform etmesi gerekmektedir. Yerel yönetimlerin kendilerini yenilemeleri ve mevcut sistemlerini güçlendirebilmeleri açısından stratejik planlama yaklaşımının önemli bir modern yönetim tekniği olarak uygulanması gündeme gelmiştir.

Özellikle 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Bütçe Kanunu, 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu ve 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun bazı maddelerinde stratejik planlamanın yapılmasına ilişkin düzenlemeler getirilerek stratejik planlama/yönetim yerel yönetimler içerisine yerleşmiştir. Öyleki stratejik planlamanın sistematik ve bütüncül bir paradigmayı benimseyen yaklaşım olması, örgütlerin bu planları içselleştirebilmesi başta yerel hizmetlerin daha etkin, verimli ve kaliteli bir şekilde sunulmasının yanı sıra örgütün girişimcilik faaliyetlerine de olumlu katkılar sağlayacaktır.

Bu doğrultuda çalışmada, kamuda girişimcilik kapsamında Muğla ve Bursa Büyükşehir Belediyeleri özelinde stratejik planları incelenmiştir. Çalışmanın sonunda elde edilen bulgular her iki büyükşehir belediyesinin 2015-2019 dönemine ait stratejik planlarında yer alan misyon, vizyon, kalite politikası ve temel değerler ile stratejik amaçlar açısından değerlendirilmiştir.

İncelenen büyükşehir belediyelerine ait misyon ve vizyon bildirimleri kapsamında, her iki BŞB'nin stratejik planlamanın misyonuna ilişkin teorik sorunsallarına yanıt verdikleri görülerek, misyon açıklaması konusunda iyi bir sistem oluşturdukları söylenebilir. Konu vizyon bildirimi açısından incelendiğinde ise Muğla ve Bursa BŞB'lerinin gelecekte olmak istedikleri konumu ifade eden net bir süre tanımlamasının olmadığı fark edilmiştir. Ayrıca Muğla BŞB'nin vizyon açıklamasında turizme dayalı bir kentin geleceğe taşınmasına ilişkin vurgular Bursa BŞB'sine kıyasla daha kesin şekilde görülmektedir.

Muğla ve Bursa BŞB'lerinin kalite politikası ve temel değerleri incelendiğinde; kamu hizmetlerinin temel ilkelerinden olan süreklilik, eşitlik, etkililik, kalite ve şeffaflık türündeki unsurların ön planda tutulması iyi oturtulmuş/oturtulacak bir hizmet yönetiminin önemli göstergelerinden olmuştur. Son olarak her iki BŞB'nin stratejik amaçları irdelendiğinde; söz konusu belediyelerin yerel yönetim sistemlerinde misyon, vizyon, kalite politikası ve temel değerlerinde belirtmiş oldukları temel ilkeleri ulaşmak istedikleri stratejik amaçlar içerisinde de belirtmeleri işlevsel ve tutarlı bir bağın kurulmuş olduğunu göstermektedir.

Bu çalışmanın ortaya koyduğu inceleme çerçevesinde, kamu sektöründe girişimcilik bazı temel ilkeleri içerisinde barındırması gerekmektedir. Bu açıdan bakıldığında yönetimde ortaklık ve kamu hizmetlerinin sunumunda kalite, adil hizmet dağıtımı, yerel yönetim kaynaklarını israf etmeme ve geleneksel kamu yönetiminin alışagelmış kalıplarından çıkarak yönetimde yenilikçi ve daha esnek bir yaklaşımla idare etme, girişimci bir yerel yönetim örgütünün taşıması gereken koşullardandır. Sayılan bu koşulların, bir takım eksikliklerin bulunmasına rağmen, seçilmiş olan büyükşehir belediyelerin stratejik planlarında genel itibarıyla yer aldığı saptanmıştır. Bu noktada Muğla ve Bursa BŞB'lerinin girişimci belediye olma konusunda eksik kaldıkları özelliklerin ortaya çıkartılıp tamamlanması, bu belediyelerin kurumsal stratejilerine erişebilmelerinde de aynı ölçüde olanak sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

- Ansoff, H. I. (1957). Strategies for diversification. Harvard Business Review. 35 (5). 113-124.
- Arıkan, S. (2004). Girişimcilik temel kavramlar ve bazı güncel konular. Siyasal Kitabevi: Ankara.
- Aşkın, A. & Nehir, S. & Vural, Ö. S. (2011). Tarihsel süreçte girişimcilik kavramı ve gelişimi. Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi. 6 (2). 55-72.
- Balaban, Ö. & Özdemir, Y. (2008). Girişimcilik eğitiminin girişimcilik eğilimi üzerindeki etkisi: Sakarya üniversitesi İİBF örneği. Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi, 3 (2). 133-147.
- Banazılı, M. A. (2018). Yerel kamu hizmeti sunumunda "yeniden belediyeleştirme (Remunicipalisation)": OECD ülkeleri ve Türkiye'den uygulama örnekleri". Medeniyet Araştırmaları Dergisi. 3 (6). 111-132.
- Berry, S. F. (2007). Strategic planning as a tool for managing organizational change. International Journal of Public Administration. 30 (3). 331-346.
- Bramwell, B. (1997). Strategic planning before and after a mega-event", Tourism Management, 18 (3). 167-176.
- Bryson, M. J. (1994). Strategic planning for public and non-profit organizations. San Francisco, Jossey-Bass.
- Bursa Büyükşehir Belediyesi 2015-2019 Stratejik Planı, https://www.bursa.bel.tr/dosyalar/yayinlar/180521012109_2015-2019.pdf, (Erişim Tarihi: 28.07.2019).
- Collins, C. J. & Porras, I. J. (1996). Building your company's vision, Harvard Business Review. (Eylül-Ekim). 65-77.
- Çarkçı, A. (2008). Yeni kamu yönetimi çağında Türkiye'de girişimci bürokrasi ve girişimci bürokratlar. Erguvan Yayınevi: İstanbul.
- Çuhadar, M. (2013). Kamu girişimciliği. Himmet Karadal (Ed.), Girişimcilik (ss. 323-333). Beta Yayınevi: İstanbul.
- Daugherty, E. (2003). Strategic planning in public relations: A matrix that ensures tactical soundness, Public Relations Quarterly, 48 (1). 21-26.
- Demirdizen, Ö. (2012). Stratejik planlama, stratejik planlama süreci, hukuki altyapısı ve kamuda gelişimi, Akademik Bakış Dergisi. 31. 1-23.
- Demirkaya, Y. (2019). Türk kamu yönetimi. Hamza Ateş (Ed.), Türk kamu Yönetiminde planlama (ss. 385-409). Savaş Yayınevi: Ankara.
- Derelioğlu, S. (2014). "Belediyelerde stratejik planlama: Manisa örneği", (yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa, Türkiye.
- Dinçer, Ö. & Yılmaz, C. (2003). Dünyadaki değişme ve gelişmeler: Kamu yönetiminin 21. yüzyıl vizyonu. Ömer Dinçer ve Cevdet Yılmaz (Ed.). Değişimin yönetimi için yönetimde değişim: Kamu yönetiminde yeniden yapılanma (ss. 20-52). T.C. Başbakanlık: Ankara.
- DPT (2006). Kamu idareleri için stratejik planlama kılavuzu. (2. Sürüm). Haziran. Ankara. www.dpt.gov.tr. (Erişim Tarihi: 28.07.2019).
- Drucker, F. P. (1993). Management: Tasks, responsibilities, practices. (Reprint Edition). Harper Business: New York.
- Eryılmaz, B. (2009). Kamu yönetimi. Okutman Yayıncılık: Ankara.
- Eryiğit, B. H. (2013). Stratejik planlama, stratejik planlamaya ilişkin alternatif yaklaşımlar ve stratejik yönetim okulları. Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi. 4 (9). 152-172.
- Espinosa, M. & Suanes, M. A. (2011). Corporate entrepreneurship through joint ventura. International Entrepreneurship Management. 7. 314- 430.
- Genç, M. (2000). Osmanlı imparatorluğunda devlet ve ekonomi. Ötüken Neşriyat: Ankara.
- Gottschalk, P. (2008). Organizational structure as predictor of

- intelligence strategy implementation in policing. *International Journal of Law, Crime, Justice*. 36 (3). 184-195.
- Gümüşoğlu, Ş. & Karaöz, B. (2014). Tarihsel süreçte girişimcilik: Muğla örneği. *Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*. 3 (1). 97-116.
- Johnson, G. & Scholes, K. (2002). *Exploring corporate strategy*. Pearson Education. Prentice Hall, Harlow: Essex/U.K.
- Karaca, M. & Özdevicioğlu, M. & İnce, F. (2016). Kamu girişimcilerinin kişilik özelliklerini belirlemeye yönelik uygulamalı bir çalışma. *Artvin Çoruh Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*. 3. 94-119.
- Karatepe, S. & Ozan, M. S. & Banazılı, M. A. (2018). En iyi değer (best value) yaklaşımı ve toplam kalite yönetimi ilişkisi: Türkiye’de yerel yönetimler için bir değerlendirme. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*. 1 (3). 291-302.
- Kasalak, K. (2012). Teşvik-i sanayi kanunları ve Türkiye’de sanayileşmeye etkileri. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*. Sayı: 27. 65-79.
- Kearney, C. & Hisrich, D. R. & Roche, F. (2009). Public and private sector entrepreneurship: Similarities, differences or a combination?”. *Journal of Small Business and Enterprise Development*. 16 (1). 26-46.
- Mc Clelland, D. C. (1967). *Achieving Society*. Van Nostrand: Princeton.
- Mintzberg, H. (1994). The fall and rise of strategic planning. *Harvard Business Review*. 72 (1).107-114.
- Morris, H. M. & Jones, F. F. (1999). Entrepreneurship in established organizations: The case of the public sector. *Entrepreneurship Theory and Practice*. 24.71-91.
- Muğla Büyükşehir Belediyesi 2015-2019 Stratejik Planı. https://www.mugla.bel.tr/uploads/sayfatr/2015_2019_stratejik_plan.pdf. (Erişim Tarihi: 28.07.2019).
- Müftüoğlu, T. (2004). *Girişimcilik*. Açık Öğretim Fakültesi Yayınları: Eskişehir.
- Nalci Arıbaş, N. (2013). Kamuda stratejik planlamanın “katılımcılık” boyutu. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*. 4 (1).80-100.
- Narinoğlu, A. (2007). *Yerel yönetimlerde stratejik planlama ve uygulama*. (1. Basım). Mart Matbaacılık: İstanbul.
- Nohutçu, A. (2008). Yerel yönetimlerde stratejik plan uygulama girişimleri: Kuramsal çerçeve ve Kocaeli büyükşehir belediyesi 2007-2011 dönemi stratejik planı örneği. 1. *Ulusal Yerel Yönetimler Sempozyumu*. Sakarya. 107-121.
- Nolan, M. T. & Goodstein, D. L. & Goodstein, J. (2008), *Applied strategic planning an introduction*. (İkinci Baskı). Pfeiffer: San Francisco.
- Osborne, D. & Gaebler, T. (1992). *Reinventing government: How the entrepreneurial spirit is transforming the public sector*. New York: William Patrick.
- Öztürk, A. O. (2012). Kamu örgütlerinde girişimcilik. "İŞ, GÜÇ" Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi. 14 (4). 151-169.
- Parlak, B. & Sobacı, Z. (2010). Kuram ve uygulamada kamu yönetimi ulusal ve küresel Perspektifler. (Gözden Geçirilmiş ve Geliştirilmiş 3. Baskı). Alfa Aktüel Yayını: Bursa.
- Songür, N. (2011). Türk kamu yönetiminde stratejik planlama: İl özel idareleri deneyimi. (Birinci Baskı). TODAİE Yayınları: Ankara.
- Taş, İ. E. & Çiçek, Y. & Koçar, H. (2016). Büyükşehir belediyelerinde stratejik plan analizi: Kahramanmaraş büyükşehir belediyesi örneği. <http://iibfdergisi.ksu.edu.tr/download/article-file/264636>. (Erişim Tarihi: 28.07.2019).
- Tortop, N. & İspir, G. E. & Aykaç, B. & Yayman, H. & Özer, M. A. (2010). *Yönetim bilimi*. (8. Baskı). Nobel Yayın Dağıtım: Ankara.
- Williams, L. S. (2002). Strategic planning and organizational values: Links to alignment. *Human Resource Development International*, 5 (2). 217-233.
- Wright, L. P. & Kroll, J. M. & Parnell, A. J. (1998). *Strategic management concepts and cases*. (Dördüncü Baskı). Prentice Hall: New Jersey.
- Yılmaz, K. (2003). Kamu kuruluşları için stratejik planlama uygulaması. *Sayıştay Dergisi*. Sayı: 50-51, Temmuz-Aralık. 67-86.
- 5393 Sayılı Belediye Kanunu, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5393.pdf>, (Erişim Tarihi: 28.07.2019).
- 6360 Sayılı Kanun, <https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k6360.html>, (Erişim Tarihi: 28.07.2019).

Studying of The Employment of Information and Communication Technologies Specialists in Bulgaria ¹

Bulgaristan'da Bilgi ve İletişim Teknolojileri Uzmanlarının İstihdamının İncelenmesi

Tereza Stefanova ²

Abstract

This article is intended to study the overall development of ICT employment in the EU and in Bulgaria by level of education, age and gender. Also, the intent is to study the changes in employment under labour agreement and the employed by statistical regions in Bulgaria for the “Creation and dissemination of information and creative products; Telecommunications” economic activity.

This article shows the part of ICT specialists in the total workforce in EU and, also, the percentage of ICT specialists in Bulgaria. A comparison is made of ICT skill level and age-group distribution in EU and in Bulgaria, as well as the share of female specialists.

This article presents data about the “Creation and dissemination of information and creative products; Telecommunications” economic activity in Bulgaria such as employees under labour agreement in the 2008 - 2018 period, and during the first quarter of 2019.

The distribution of the employed persons in the 2010 - 2017 period in this economic activity by statistical regions in the country is presented. The analysis of employment in the ICT field shows a constant upward trend of employment under labour agreement and an increase of employment by statistical region in Bulgaria.

Keywords: ICT sector; ICT specialists; employment of ICT specialists

Öz

Bu makale, AB ve Bulgaristan'da BİT istihdamının genel gelişimini eğitim seviyesi, yaş ve cinsiyete göre incelemeyi amaçlamaktadır. Ayrıca, iş sözleşmesi kapsamındaki istihdamda ve Bulgaristan'daki istatistikî bölgeler tarafından istihdam edilen “Bilgi ve yaratıcı ürünlerin yaratılması ve dağıtılması; Telekomünikasyon” ekonomik faaliyetin değişimini incelemeyi amaçlamıştır.

Bu makale, BİT uzmanlarının AB'deki toplam işgücü içindeki miktarını ve ayrıca Bulgaristan'daki BİT uzmanlarının yüzdesini göstermektedir. AB ve Bulgaristan'da BİT beceri düzeyi ve yaş grubu dağılımı ile kadın uzmanların payı karşılaştırılmıştır.

Bu makale “Bilgi ve yaratıcı ürünlerin oluşturulması ve yayılması; Telekomünikasyon” un Bulgaristan'daki 2008-2018 döneminde ve 2019'un ilk çeyreğinde iş sözleşmesi altındaki çalışanları gibi ekonomik faaliyetlerini incelemektedir.

2010-2017 döneminde bu ekonomik faaliyette istihdam edilenlerin ülkedeki istatistikî bölgelere göre dağılımı sunulmaktadır.

BİT alanındaki istihdam analizi, iş sözleşmesi kapsamında sürekli bir artış eğilimi ve Bulgaristan'daki istatistik bölgelerinin istihdamının arttığını göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: BİT sektörü; BİT uzmanları; BİT uzmanlarının istihdamı

¹This article is an extended version of the study titled "Employment of Specialists in Economic Activities in The Information and Communication Technologies Sector in Bulgaria" presented orally in the 4. International Entrepreneurship, Employment and Career Congress held in Muğla between 17-20 October 2019

² Tereza Stefanova

ORCID ID: 0000-0002-2467-2085

Senior Assist. Prof., PhD, New Bulgarian University, Telecommunications Department, Sofia, Bulgaria, tstefanova@nbu.bg

Geliş Tarihi/Received : 03.11.2019

Kabul Tarihi/Accepted : 31.12.2019

Çevrimiçi Yayın/Published : 31.12.2019

Makale Atf Önerisi /Citation (APA):

Stefanova, T. (2019). Studying of The Employment of Information and Communication Technologies Specialists in Bulgaria. *İzmir Sosyal Bilimler Dergisi*, 1 (2), 60-67.

1. INTRODUCTION

Information and communication technologies (ICT) underlie today's economy, aid in communication and in the exchange of information and data. Almost all economic activities are dependent on the development and use of computer and telecommunication technologies and services. Information and communications technology is being introduced into the activities of all sectors. There is almost no business today without a computer network, specialized software, mobile applications, on-line services, etc. The intensive use of ICT and the new procedures for access to and use of the Internet have created a demand for qualified ICT specialists. The main role of these ICT specialists is in the information and communication technology. They are qualified to develop, operate and maintain ICT systems and, at the same time, they are involved in a broad range of tasks related to corporate ICT systems. Some ICT specialists are adequately qualified to specify, evaluate or perform work related to innovation or scientific research. Almost all sectors of the economy employ ICT specialists (Stefanova, 2017).

The Information and Communication Technology (ICT) Sector is one of the main growing contributors to the increase in Bulgaria's gross added value dynamics. The ICT sector has been showing a positive trend during the recent years and is among the fastest growing sectors in Bulgaria. According to Eurostat, the gross added value of the ICT sector amounts to 1.43 billion Euro and is increasing by 25%. Bulgaria is one of the EU member states with a comparatively higher participation of the ICT sector in the gross added value, ranking 5th in the EU (Ministry of Economy [ME], 2019).

In 2018, the total turnover of ICT developing, supplying and integrating companies in Bulgaria exceeded BGN 5.5 billion (Over BGN 5.5 billion, 2019). The revenue from IT activities alone, including outsourced IT services, exceeded BGN 3 billion, showing an increase of 45% as related to 2017. Software and application development for Bulgarian and foreign customers has generated the highest revenue for yet another year. The ICT service turnover index in 2019 reached 154% relative to the baseline year of 2015, and the turnover in enterprises has risen by 16% relative to the same quarter of the previous year (ME, 2019).

All those facts explain the demand for ICT specialists and the increase in their employment during the recent years.

This article is intended to study the overall development of ICT employment in the EU and in Bulgaria by level of education, age and gender. Also, the intent is to study the changes in employment under labour agreement and the employed by statistical regions in Bulgaria for the "Creation and dissemination of information and creative products; Telecommunications" economic activity.

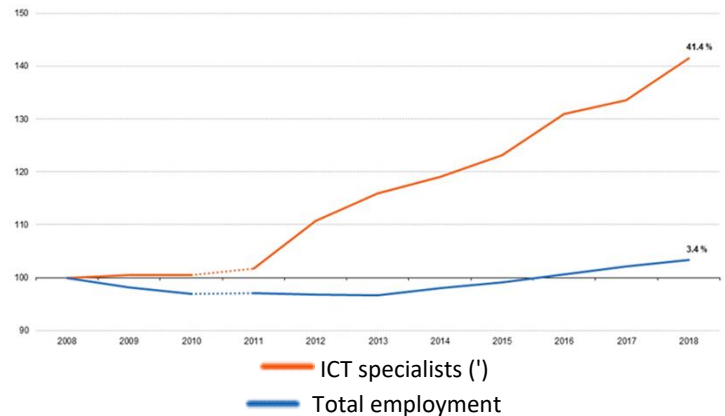
Statistical data from Eurostat and from the Bulgarian National Statistical Institute (NSI) have been used for this study.

This paper presents data about EU member states (EU-28), about some non-EU member states in Europe, and about some

EU candidate countries. The comments present data only about some countries with marginal (highest or lowest) parameters under consideration.

2. RELATIVE SHARE OF ICT SPECIALISTS AS PART OF THE OVERALL EMPLOYMENT IN THE EU

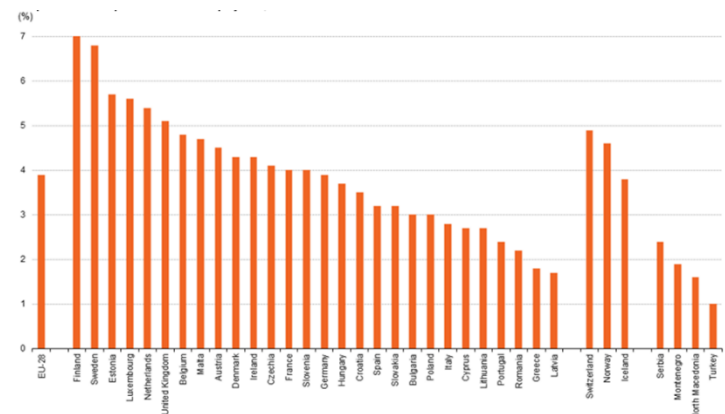
The number of employed ICT specialists in the EU has increased by 41.4% during the 2008 and 2018 period. This substantial increase is higher by a factor of more than 12 than the relative increase (3.4%) in overall employment. Figure 1 shows the index of ICT employees and the overall employment in EU-28 for the 2008-2018 period. The data about ICT specialists extend to persons employed throughout all economic fields.

Figure 1: Index of the number of persons employed as ICT specialists and total employment, EU-28, 2008-2018 - (2008 = 100)

Source: Eurostat, 30 July 2019 (*ICT specialists in employment, 2019*)

In 2018 ICT specialists accounted for 3.9% of the overall workforce in EU-28. Figure 2 presents the share of ICT specialists in individual EU countries, in some of non-EU member states in Europe, and also in some EU candidate countries.

Figure 2: Proportion of ICT specialists in total employment, 2018, (%)

Source: Eurostat, 30 July 2019 (*ICT specialists in employment, 2019*)

Finland and Sweden show the highest relative share of ICT specialists at 7.2% and 6.8%, respectively. High shares of ICT specialists, above 5%, have also been registered in Estonia (5.7%), Luxembourg (5.6%), the Netherlands (5.4%) and the United Kingdom (5.1%). The least share of ICT specialist is that in Greece (1.8%) and in Latvia (1.7%). In Bulgaria, ICT specialists account for 3% of the overall workforce.

3. ICT SPECIALISTS BY LEVEL OF EDUCATION, AGE AND GENDER

Here are present data about ICT specialists in some EU countries by education level, age and gender for the 2008 – 2018 period. A comparison is made of their averages in the EU and in Bulgaria.

The changes in level of education, age, and gender of the ICT specialists were assessed by calculating the difference in percentage of specialists registered in 2008 and in 2018. Only data about some countries with marginal (highest or lowest) parameters are commented.

3.1. ICT specialists by level of education

Table 1 shows the EU and Bulgarian averages for the number of ICT specialists by level of education, and the marginal levels of education in some countries. Table 1 contains only partial EU data and the full table can be seen in (ICT specialists in employment, 2019).

Table 1: ICT specialists in some EU countries by level of education (as a % of the overall employment of specialists in ICT)

	Tertiary education, %			Non-tertiary education, %		
	2008	2018	Change in 2018 relative to 2008	2008	2018	Change in 2018 relative to 2008
EU	54.9	63.1	8.2	44.8	36.8	-8
Bulgaria	64.2	68.7	4.5	35.8	31.3	-4.5
Cyprus	85.0	84.7	-0.3	15.0	15.3	0.3
Ireland	82.9	83.7	0.8	15.4	14.6	-0.8
Spain	78.9	82.4	3.5	21.1	17.6	-3.5
Lithuania	62.4	82.0	19.6	37.6	18.0	-19.6
Italy	28.1	33.5	5.4	71.9	66.5	-5.4

Source: Eurostat, 30 July 2019, (ICT specialists in employment, 2019)

EU's average for university graduate ICT specialists is above 50%, this share being 63.1% in 2018 and showing a growth rate of 8.2% over the ten-year period. The non-university graduate ICT specialists in the EU are 36.8%. The highest percentages of tertiary education ICT specialists in the EU, exceeding 80%, have been registered in Cyprus (84.7%), Ireland (83.7%), Spain (82.4%) and Lithuania (82%). The exception in the EU is Italy with the lowest share of tertiary education level ICT specialists of 33.5%.

In Bulgaria, the predominant share of ICT specialists is held by tertiary education graduates, whose numbers have increased by 4.5% since 2008 and up to 2018, to reach 68.7%. During this period, the non-tertiary education level ICT specialists have decreased by the same percentage (4.5%) down to 31.3% in 2018.

A comparison with a previously researched period, between 2005 and 2014, shows that the higher education ICT specialists in Bulgaria have increased by 9% (Stefanova & Petrov, 2016). The higher trend for employment of higher-education ICT specialists continued in 2014, with more than 70% of highly qualified specialists being employed in the sector (Stefanova,

2017).

3.2. ICT specialists by age group

The distribution by age of ICT specialists was evaluated by two age groups: 15 to 34 years of age and above 35. The upper age limit is, according to the employment data, 74 years.

Table 2 shows the number of ICT specialists by age group - EU and Bulgaria averages, and also for some countries where this indicator has marginal levels. Table 2 contains only partial EU data and the full table can be seen in (ICT specialists in employment, 2019).

Table 2: ICT specialists by age group in some EU countries and in some of EU candidate countries (as a % of the overall employment of specialists in ICT)

	15 - 34 years, %			35 - 74 years, %		
	2008	2018	Change in 2018 relative to 2008	2008	2018	Change in 2018 relative to 2008
EU	43.2	36.4	-6.8	56.8	63.6	6.8
Bulgaria	53.6	52.1	-1.5	46.4	47.9	1.5
Italy	36.9	23.5	-13.4	63.1	76.5	13.4
Sweden	32.9	30.6	-2.3	67.1	69.4	2.3
Hungary	49.7	31.6	-18.1	50.3	68.4	18.1
Finland	44.5	31.9	-12.6	55.5	68.1	12.6
Malta	62.0	56.9	-5.1	38.0	43.1	5.1
Estonia	45.6	54.9	9.3	54.4	45.1	-9.3
Latvia	65.4	54.6	-10.8	34.6	45.4	10.8
Lithuania	45.1	54.5	9.4	54.9	45.5	-9.4
Turkey	73.0	62.2	-10.8	27.0	37.8	10.8
North Macedonia	51.8	60.5	8.7	48.2	39.5	-8.7

Source: Eurostat, 30 July 2019, (ICT specialists in employment, 2019)

More than half (56.8%) ICT employees in the EU were older than 35 years in 2008. Then years later this age group is still predominant, having increased by 6.8% to reach 63.6% of the EU ICT employees in 2018.

The highest share of ICT professionals over 35 years in the EU in 2018 is in Italy (76.5%), Sweden (69.4%), Hungary (68.4%) and Finland (68.1%). Malta (56.9%), the Baltic Member States (Estonia, Latvia, Lithuania) and Bulgaria have the highest proportion of young ICT professionals in the EU aged 15-34 years. There are also non-EU member countries employing mostly ICT professionals aged 15-34 – these are Turkey (62.2%) and North Macedonia (60.5%).

In the years since 2008 and up to 2018 in Bulgaria the employees from the younger age group (from 15 to 34 years) prevail, which despite the slight decrease of 1.5%, in 2018 it is 52.1%, and the specialists over 35 are 47.9 %.

The number of employed youths has been increasing in almost all economic activities in Bulgaria during the past two years. One

curious change in 2018, as related to 2008, is that the ICT sector has prevailed over the Government Management as the leading employer of young people in Bulgaria. In 2008 the persons below 35 years of age employed in the government were nearly twice as much as the ICT sector employees. Their numbers became equal in 2017, and in 2018, the ICT sector employed nearly 12 thousand more young specialists (Alexiev, 2019).

3.3. ICT specialists by gender

Table 3 shows the number of ICT specialists distributed by gender - EU and Bulgaria averages, and also for some countries where this indicator has marginal levels. Table 3 contains only partial EU data and the full table can be seen in (ICT specialists in employment, 2019).

Table 3: ICT specialists in some EU countries by gender (as a % of the overall employment of specialists in ICT)

	Men, %			Women, %		
	2008	2018	Change in 2018 relative to 2008	2008	2018	Change in 2018 relative to 2008
EC	77.8	83.4	5.6	22.2	16.6	-5.6
Bulgaria	65.8	71.7	5.9	34.2	28.3	-5.9
Hungary	66.0	91.5	25.5	34.0	8.5	-25.5
Czech Republic	71.7	90.1	18.4	28.3	9.9	-18.4

Source: Eurostat, 30 July 2019, (ICT specialists in employment, 2019)

Most of the ICT employees in the EU-28 are men. The number of men employed as ICT specialists has been growing every year in all EU member states. The share of employed male ICT specialists in 2018 was 83.4%, which is higher than the 2008 share by 5.6%. The highest shares of male ICT specialists are those present in Hungary (91.5%) and in the Czech Republic (90.1%).

The number of male ICT specialists in Bulgaria is also higher, having increased by 5.9% between 2008 and 2018 up to 71.7% in 2018. The number of female ICT employees in Bulgaria during the period under consideration has been declining and was 28.3% in 2018. However, this is the highest share among the EU member-states.

The employment profile of women in the ICT sector in Bulgaria has been changing dynamically. More and more women occupy major positions in this sector. The female leadership and the increase in female professional involvement in the digital industry, science, and entrepreneurship are an important factor in today's management in many technological companies.

The successful women in the ICT sector contribute highly for the changes in the operation and evolution of this industry (Tsaneva, 2017).

4. PERSONS EMPLOYED IN BULGARIA UNDER LABOUR AGREEMENTS IN THE INFORMATION AND COMMUNICATION; TELECOMMUNICATIONS SECTOR IN 2008 - 2019

In Bulgaria, the economic activity of "Creation and dissemination of information and creative products; Telecommunications" includes telecommunications and information technologies and

services, among others. According to the Classification of Economic Activities in Bulgaria (CEA-2008), this activity there are 6 ICT sector related sub-activities. These are: Telecommunications; Computer Programming, Consultancy and Related Activities; Information Service Activities; Programming and Broadcasting Activities; Motion Picture, Video and Television Programme Production Activities; and Publishing Activities.

Table 4 shows the number of persons employed under labour agreements in the "Creation and dissemination of information and creative products; Telecommunications" sector in Bulgaria between 2008 and 2019.

Table 4: Persons employed under labour agreements in the "Creation and dissemination of information and creative products; Telecommunications" sector in the 2008 - 2018 period* and for the first quarter of 2019**

(Listed numbers as at the end of the relevant year's last quarter, and for the first quarter of 2019)

Year	Total for Creation and dissemination of information and creative products; Telecommunications economic activity	Telecommunications	Computer Programming, Consultancy and Related Activities	Information Service Activities	Programming and Broadcasting Activities	Motion Picture, Video and Television Programme Production Activities	Publishing Activities
2008	54201	18526	18884	3766	4535	1515	6975
2009	58003	20170	21212	4558	3624	2191	6248
2010	63419	20853	25284	5090	3677	2290	6225
2011	63856	21531	25952	5160	3245	2034	5934
2012	66246	21543	27406	5858	3168	2319	5952
2013	69268	20700	31377	6292	2999	2154	5746
2014	73583	20743	34738	7557	2991	2167	5387
2015	79488	20693	39950	8505	2982	2404	4954
2016	86113	21114	45361	9859	2550	2453	4776
2017	82016	20185	41534	10549	2430	2212	5106
2018	86465	18924	47163	11243	2365	1955	4815
2019	90343	19423	50298	11121	2656	2027	4818

Source: NSI: *Preliminary data (3 June 2019), (Employees under labour contract, 2019)

**Preliminary data for the first quarter of 2019, 3 June 2019, NSI

The change in persons employed under labour agreements in this economic activity was assessed by calculating the difference in number of employees registered by the end of 2018 and 2008. Table 5 presents the changes in numbers (and percent) of persons employed under labour contracts in 2018 relative to 2008 in the economic activity "Creation and dissemination of information and creative products; Telecommunications".

In total during the 2008-2018 period, the number of persons employed under labour agreement in the "Creation and dissemination of information and creative products; Telecommunications" economic activity has increased by 59.53%.

The highest increase in employees in this economic activity is that in "Information Services" where the ICT employees have increased by 198.54% between 2008 and 2018. A substantial increase in employment is noted also in "Computer Programming,

Consultancy and Related Activities” - 149.75%. Employee growth during this period is also noted in the “Motion Picture, Video and Television Production Activities” at 29.04%, with a slight increase of 2.15% in the “Telecommunications” field.

Table 5: Changes in employed persons under labour agreements in 2018 relative to 2008 for the economic activity of “Creation and dissemination of information and creative products; Telecommunications”

Creation and dissemination of information and creative products; Telecommunications	2008	2018	Change in 2018 relative to 2008, Quantity	Change in 2018 relative to 2008, percentage
Total for this economic activity	54201	86465	32264	59.53
Telecommunications	18526	18924	398	2.15
Computer Programming, Consultancy and Related Activities	18884	47163	28279	149.75
Information Service Activities	3766	11243	7477	198.54
Programming and Broadcasting Activities	4535	2365	-2170	-47.85
Motion Picture, Video and Television Programme Production Activities	1515	1955	440	29.04
Publishing Activities	6975	4815	-2160	-30.97

The substantial increase in the shares of “Information Services” and ‘Computer Programming, Consultancy and Related Activities’ and the increasing numbers of their employees during the recent years is due to the fact that most companies involved in these activities work for the foreign markets which are far larger than the local markets. Unlike the sub-activities mentioned in Table 4 above, telecommunication services are aimed at the domestic market which is disparately smaller, despite the constant increase in revenue and demand (Popov, 2017).

Large dips in employment in this economic activity are noted alongside the high increase during this period. The percentage drop in employment is the highest in the “Programming and Broadcasting Activities” at 47.85% and “Publishing Activities” at 30.97%.

In total, the upward trend in employment in this economic activity has been on the increase also in 2019, with the overall growth for the first quarter of 2019 relative to 2018 being 4.5%.

5. EMPLOYED BY STATISTICAL REGION IN BULGARIA IN THE INFORMATION AND COMMUNICATION TELECOMMUNICATIONS SECTOR IN 2010 - 2017

Table 6 shows data about the main economic parameters for the “Creation and dissemination of information and creative products; Telecommunications” sector of employees by statistical regions between 2010 and 2017. The last two rows in this table present the numerical (and percent) changes in employment in this activity 2017 relative to 2010.

Table 6: Persons employed by statistical region in “Creation and dissemination of information and creative products; Telecommunications” sector in the 2010 - 2017 period *

Employees	Total	Statistical Regions					
		North-West	North-central	North-East	South-East	South-West	South-Central
2010 r.	67 735	1 253	2 187	3 195	2 591	55 039	3 470
2011 r.	69 920	1 184	2 175	3 199	2 605	57 084	3 673
2012 r.	73 564	1 214	2 127	3 389	2 482	60 410	3 942
2013 r.	77 337	1 233	2 293	3 906	2 509	63 147	4 249
2014 r.	79 414	1 278	2 327	4 211	2 619	64 421	4 558
2015 r.	86 207	1 384	2 486	4 510	2 671	69 869	5 287
2016 r.	94 756	1 346	2 617	4 757	2 926	77 270	5 840
2017 r.	100 950	1 399	3 011	5 010	2 873	82 554	6 103
Change in 2017 relative to 2010, Quantity	33 215	146	824	1815	282	27515	2633
Change in 2017 relative to 2010, percentage	49.04	11.65	37.68	56.80	10.88	49.99	75.88

* The annual data, shown by statistical region, were calculated using local units and following the methodology of structural business statistics.

Source: NSI: Preliminary data (30 November 2018), (Number of persons employed by economic activity, 2018)

The persons employed in the “Creation and dissemination of information and creative products; Telecommunications” sector are irregularly distributed among Bulgaria's statistical regions. The highest number of employees in 2017, which is 81.77%, was present in the South-western region. The South-West Region covers South-Western Bulgaria and part of Northern Bulgaria (Stefanova, 2017). This region comprises five administrative districts: Blagoevgrad, Kyustendil, Pernik, Sofia area and Sofia District (Capital City). This is the region of Bulgaria's capital city. The economic activities in the Sofia Municipality concentrate around ICT, business services, and tourism. The financial services, development, and research are activities with the highest profit-margin potential (The IT sector, business services and tourism, 2019). The IT business is concentrated in Sofia, having increased 8 times over the 2010-2015 period, with highly qualified and internationally competitive workforce (for outsourcing destinations). There are 3,500 IT companies in the Sofia Municipality, accounting for 10% of all effectively working companies. There had been 47,849 employees in the “Creation and dissemination of information and creative products; Telecommunications” economic activity in the non-financial enterprises in Sofia in 2008, while in 2017 their number is 84,324, which is a 76.2% increase (Economic and Investment Profile of Sofia, 2018)

The next highest numbers of employees in the remaining regions of Bulgaria are present in the South Central region (6.05%) and in the North-East region (4.96%).

The South-Central region occupies Bulgaria's central part. This region includes the Kardjali, Pazardjik, Plovdiv, Smolyan, and Haskovo districts. This district's smart specialisation capacity is focused in several activities, leading among whom are the thematic fields of "Information Science and Information and Communication Technology" (Stefanova, 2017).

The North-East region occupies Bulgaria's north-eastern part. It includes the following administrative areas: Varna, Dobrich, Targovishte, and Shumen. There is a diverse scientific potential for innovation present in this region, with a focus on information technologies.

These regions are followed by the North-Central and the South-East regions with almost 3% of the overall number of employees.

The North-central region comprises the central part of Northern Bulgaria. It includes 5 administrative areas: Veliko Tarnovo, Gabrovo, Razgrad, Targovishte, and Yambol. The "Information and ICT" theme is a focus for specialists in the Veliko Tarnovo, Gabrovo, and Russe districts.

The South-East region occupies Bulgaria's south-eastern part. It includes 4 administrative areas: Burgas, Sliven, Stara Zagora, and Yambol. Information Technologies, Eco and Energy Saving Technologies, as well as Economic Analyses and Evaluations are priority employment areas in the Burgas district. The Information and Computer Technology sector in the Sliven district has been developed in aid of machine building sector.

The lowest number of employees, 1.38%, in this economic activity is present in the North-West region of Bulgaria.

The North-West region occupies Bulgaria's north-western part. This region includes the administrative districts of Vidin, Vratsa, Lovetch, Montana, and Pleven.

The last two rows of Table 6 present the changes in numbers (and percent) of employees in 2017 relative to 2010 in the economic activity "Creation and dissemination of information and creative products; Telecommunications".

A growth in employment in this economic activity is noted for 2010-2017 in all of Bulgaria's statistical regions, with the overall rate being 49.04%. The highest increase during this period was present in the South Central region (75.88%). A substantial increase in ICT employees is observed also in the North-East region (56.80%), in the South-West region (almost 50%), and in the North-Central region (37.68%). The growth in the North-West and the South-East regions exhibit almost equal growth rates at 11.65% and 10.88%, respectively.

According to a study of the number of jobs in the ICT industry in Bulgaria between 2014 and 2016 by the independent agency of CBN Pannoff, Stoytcheff & Co, there are ICT business in 197 urban areas in Bulgaria (CBN: The growth of jobs in the ICT sector, 2017). A substantial difference between Sofia and the remaining towns and whole districts was shown by the study.

The ICT companies with main offices in Sofia provide 14 jobs more than the district next in the numbers of jobs and 500 times more than the areas with the least ICT jobs. In the period between 2014 and 2016, the new jobs in the ICT business in the Plovdiv district (South-central region) increased almost twice as fast than those in the Varna district (North-eastern region). The local ICT business in both areas provides more than 5,000 jobs each. The least number of ICT jobs exists in the Vidin area (North-eastern region).

According to the annual study "ICT industry in Bulgaria 2019 - annual observer by CBN Pannoff, Stoytcheff", based on an analysis of the results from more than 15 thousand ICT companies in 432 urban areas in Bulgaria, the annual increase in revenue for the ICT industry in Bulgaria has exceeded BGN 1.3 bln., and the jobs have increased by more than 5 thousand (ICT sector revenue, 2019). Beside the increase in new jobs in the Plovdiv (South-central region) and Varna (North-eastern region) districts, which are almost equal, ICT jobs have increased even in the less developed areas of Bulgaria, such as Vidin and Vratsa in the North-western region, and in areas where the industry is less present such as in the Kardjali and Smolyan areas in the South-central region.

6. CONCLUSION

Employment in the EU in the ICT sector has, during the recent years, been growing as yet another confirmation of the increasing importance of ICT for the global economy. Information and communication technologies have definitively emerged as the most intensively and successfully evolving sector, both in throughput rates and in labour conditions. The ICT sector has become increasingly important for Bulgaria's economy in general.

The study of ICT employment has produced the relative share of ICT specialists in the total workforce in the EU and in Bulgaria, the qualification and age distribution of ICT specialists in Bulgaria and, also, the share of women among them.

The share of ICT specialists in 2018 in Bulgaria's total workforce was 0.9% lower than the EU average. During that same year, the ICT university graduates were by 5.6% more than the EU average. In 2018, most of Bulgaria's ICT specialists were between 15 and 34 years of age, or 15.7% more than the EU average for the same age group. The share of female ICT specialists in Bulgaria in 2018 was the highest in the EU, with 11.7% more than the EU average.

In 2018, the ICT industry in Bulgaria has reached impressive levels both as operating revenue and number of jobs, and as pay rates. The study shows that increase in employees under labour contracts in the 'Creation and dissemination of information and creative products; Telecommunications' during the 2008 - 2018 period is nearly 60%. The ICT specialists employed in the "Information Services" sector during this period has increased by a factor of almost 3, while the increase in employment in the "Computer Programming, Consultancy and Related Activities" is almost 2.5.

The substantial increase in ICT jobs is a very clear answer to the question about the orientation of young people in Bulgaria. The ICT sector is the only sector with more than 50% of employees below 35 years of age. Two visible reasons for the prevalence of young specialists are the growing popularity of IT positions among

school students and undergraduates, and the education alternatives for employees. Different schools and centres for education in IT skills have appeared during the recent years. The shortages of specialists given the rapid growth has forced the companies to offer increasingly jobs to undergraduates and to commit to provide them with on-the-job training.

All good ICT industry results in Bulgaria are due to the high skill levels of the specialists employed in the ICT sector. More than 2/3 of the ICT specialists employed in various sectors of the economy are higher-education graduates. Almost all graduates in subjects within the ICT sphere find relevant employment with incomes far above the average. Generally, unemployment among young people with ICT skills is exceedingly low, at around 2%.

With regard to the distribution by gender, around 2/3 of the employees are male and 1/3 are female, with the share of women employed in Bulgaria's ICT sector being the highest in the European Union.

Also, this study showed the regional distribution of those employed in the "Creation and dissemination of information and creative products; Telecommunications" sector in Bulgaria. The overall increase in employment in this economic activity during the 2010-2017 period in all Bulgarian statistical regions was nearly 50%. This is, also, the growth rate of employees in the South-West region, where more than 80% of the country's ICT employees are concentrated.

Unlike most other industries scattered throughout the country, the broad ICT sector is highly concentrated in Sofia. The three mobile operators and most companies involved in software and network maintenance are registered in Sofia. Sofia is Bulgaria's undoubted ICT centre. A substantial growth in employment is present, with the total number of employees in the ICT sector having increased by more than 50% between 2011 and 2015. One in every 20 employees in Sofia is in a profession related to information technology.

Given the optimistic data about ICT employment in Sofia and in the South-western region, it should be noted that the negative demographic development of a significant number of Bulgarian municipalities impacts seriously their abilities to increase the number of employees in their territories. This impact may be mitigated or worsened by the state of the local economy. One other potential positive effect for higher ICT employment in some areas is the human capital. It is an indisputable fact that the areas with universities in Bulgaria provide substantially higher numbers of ICT related jobs.

The analysis of employment in the ICT field shows a constant upward trend of employment under labour agreement and an increase of employment by statistical region in Bulgaria. IT related initiatives are encouraged in Bulgaria, with efforts being made to shape an image of a country with competitive advantages in the future technological world.

ICT is a systematically relevant industry with ever increasing importance as a stand-alone sector and as a key factor in the development and growth of other sectors. The information and

communication technologies have given rise to significant changes in the methods of production and in the models of employment. ICT specialists influence the development, introduction and servicing of ICT in Bulgaria's individual economic sectors. This is why monitoring the development of employment of ICT specialists in individual countries and in the EU is highly significant.

REFERENCES

- Alexiev, Y. (2019). *Young people are disappearing from government, continuing to grow in ICT*. Retrieved September 27, 2019, from <https://www.infograf.bg/article/1569567539000>
- CBN: *The growth of jobs in the ICT sector is shocking*. (2017). Retrieved December 4, 2017, from <https://technews.bg/article-104144.html>
- Economic and Investment Profile of Sofia*. Institute for Market Economics, Sofia Investment Agency. (2018, November). Retrieved from <http://investsofia.com/wp-content/uploads/2018/12/Economic-and-Investment-Profile-Sofia-BG-2018.pdf>
- Employees under labour contract at the end of the quarter by economic activities*. National Statistical Institute, Sofia. (2019, 06 03). Retrieved from <http://www.nsi.bg/en/content/6426/employment-%E2%80%93-total>
- ICT sector revenue with a new record in 2018*. (2019). Retrieved September 25, 2019, from <https://www.investor.bg/novini/261/a/prihodite-na-ikt-sektora-s-nov-rekord-prez-2018-godina-289994/>
- ICT specialists in employment*. Eurostat: Statistics explained. (2019, 07 30). Retrieved from https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/ICT_specialists_in_employment
- Ministry of Economy of the Republic of Bulgaria. (2019). *Gross value added in ICT sector increases by 25%*. Retrieved from <https://www.mi.government.bg/bg/news/zam-ministar-lachezar-borisov-brutnata-dobavena-stoinost-v-ikt-sektora-narastva-s-25-3737.html>
- Number of persons employed by economic activity groupings and statistical regions*, Annual Regional Data. National Statistical Institute, Sofia. (2018, 11 30). Retrieved from <http://www.nsi.bg/en/content/8165/number-persons-employed>
- Over BGN 5.5 billion is the total turnover of the ICT sector in Bulgaria*. (2019). Retrieved June 25, 2019, from <https://econ.bg/>
- Popov, B. (2017). *The IT sector is growing! It accounts for almost 6% of Sofia's economy*. Retrieved November 10, 2017, from <https://www.dnes.bg/bulgaria/2017/11/10/it-sektoryt-raste-nosi-pochti-6-ot-ikonomikata-na-sofia.358908>
- Stefanova, T. (2017). ICT specialists – with opportunities for realization in all spheres of economy. *Academic Journal "Management and Education"*, 13 (3), p. 121-127.
- Stefanova, T. (2017). Regional Distribution of the Main Economic Activities in the Field of "Information and Communication Technologies" in Bulgaria. In R. Efe & M. Öztürk (Eds.), *Contemporary Studies in Environment and Tourism* (pp. 479-497).

Newcastle upon Tyne, United Kingdom: Cambridge Scholars Publishing.

Stefanova, T., G. Petrov. (2016). Employment, level of education and training of ICT specialists, *Proceedings of the Annual University Scientific Conference of "Vasil Levski" National Military University* (pp. 189-197). Veliko Tarnovo, Bulgaria: Publishing Complex of NMU "Vasil Levski".

The IT sector, business services and tourism are the most important for Sofia's economy. (2019). Retrieved March 18, 2019, from <https://www.investor.bg/analizi/85/a/it-sektoryt-biznes-uslugite-i-turizmyt-sa-nai-vajni-za-ikonmikata-na-sofiia-278971/>

Tsaneva, M. (2017). More and more women are taking up responsible positions in the IT sector. *Economics*, Vol. 79, 64-66.

Regard croisé sur les politiques migratoires de l'Union européenne et les politiques éducatives du Conseil de l'Europe

Contrastive approach in the Union European's migration policies and the Council of Europe's education policies

Avrupa Birliği'nin göç politikaları ile Avrupa Konseyi'nin eğitim politikalarının karşılaştırılması

Ebru EREN¹

Résumé

L'Union européenne et le Conseil de l'Europe sont deux organisations supranationales différentes, mais de nature complémentaire en raison du partage et du respect des mêmes valeurs fondamentales, telles que la promotion des droits de l'homme, de la démocratie pluraliste et de la prééminence du droit. Ces valeurs font appel au niveau supranational, à l'élaboration et à la mise en place des politiques migratoires et des politiques éducatives pour l'intégration des migrants dans le continent européen. Puisque ce dernier est confronté à la migration internationale, les Etats européens élaborent au niveau national, des pratiques politiques publiques en matière de migration et d'éducation qui sont parallèles à celles du niveau supranational, mais aussi appropriées à leurs valeurs sociopolitiques.

Partant de l'hypothèse que les politiques migratoires de l'Union européenne sont liées indissociablement aux politiques éducatives du Conseil de l'Europe (et vice versa), l'objectif du présent travail serait d'y porter un regard croisé pour en déduire les démarches résultantes à propos de l'intégration des migrants que les deux organisations soutiennent d'ores et déjà, dans leurs missions et dans leurs actions. C'est ainsi qu'il faudrait mettre en avant dans ce travail, le lien entre les notions de « migration » et d' « éducation », en les abordant dans une approche politico-contrastive et dans le cadre d'une même problématique de recherche sur les « politiques migratoires » et les « politiques éducatives ». Ce regard croisé permettrait d'en conclure qu'au niveau supranational celles-ci sont conditionnées inévitablement les unes par les autres et de se questionner sur les débats sociopolitiques au niveau national.

Mots-clés: Politique migratoire, politique éducative, Union européenne, Conseil de l'Europe, approche contrastive

Abstract

The Union European and the Council of Europe are two different supranational entities, but two entities in complementary because of the respect of same fundamental values, such as the promotion of human rights, democracy and rule of law. These values require the development and the application of migration and education policies adequate to the European continent at the supranational level, while corresponding to the socio-political values of European states for the integration of migrants at the national level. Europe is confronted with international migration and European states develop at national level public policies on migration and education which are parallel to those of the supranational level but also appropriate to their socio-political values.

Supposing that the European Union's migration policies are closely linked to the Council of Europe's education policies (and vice versa), the aim of present study would be to apply a contrastive approach in the European Union's migration policies and the Council of Europe's education policies, in order to deduce from these policies, the approaches resulting from the integration of migrants in Europe that these entities support already in their missions and in their actions.

¹ Ebru EREN

ORCID ID: 0000-0002-3482-0504

Maître de Conférences, PhD, Université Yeditepe, Faculté des sciences économiques et administratives, des sciences politiques et des relations internationales (FR), Istanbul, TURQUIE, ebru.eren@yeditepe.edu.tr

Assist. Prof., PhD, Yeditepe University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Political Science and International Relations (FR), Istanbul, TURKEY, Dr. Öğr. Üyesi, Yeditepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler (FR), Istanbul, TÜRKİYE

Geliş Tarihi/Received : 17.11.2019

Kabul Tarihi/Accepted : 14.01.2020

Çevrimiçi Yayın/Published : 14.01.2020

Makale Atf Önerisi /Citation (APA):

Eren, E. (2019). Regard croisé sur les politiques migratoires de l'Union européenne et les politiques éducatives du Conseil de l'Europe. *İzmir Sosyal Bilimler Dergisi*, 1 (2), 68-76.

This study will be based on the relationship between the “migration” and the “education” and will be problematized in a politico-contrastive approach; within the framework of same research problematic such as the “migration policy” and the “education policy”. This contrastive approach would make it possible to conclude that they are inevitably conditioned by each other at the supranational level and to question the socio-political debates at the national level.

Keywords: Migration policy, education policy, Union European, Council of Europe, contrastive approach

Öz

Avrupa Birliği ve Avrupa Konseyi birbirinden farklı ulus-üstü örgütlerdir. Bununla beraber, söz konusu uluslararası örgütler kendi kuruluş amaçlarına uygun olarak birbirinin birebir tamamlayıcısıdır ve bu doğrultuda insan hakları, demokrasi ve hukukun üstünlüğü gibi ortak değerleri savunmaktadır. Bu değerler ile örtüşen göç/egitim politikalarının ulus-üstü düzeyde geliştirilerek Avrupa kıtasına uygulanması gerekmiştir. Avrupa, uluslararası göç ile her zaman karşı karşıya kalan bir kıta olduğu için Avrupa Devletleri hem ulus-üstü düzeye, hem de kendi siyasal-toplumsal değerlerine uyumlu olan kamu politikaları uygulanmıştır.

Söz konusu çalışmada, Avrupa Birliği'nin geliştirdiği göç politikaları ile Avrupa Konseyi'nin geliştirdiği eğitim politikalarının birbiri ile doğrudan ilişkili olduğu varsayılacak, “göç” ile “eğitim”, “göç politikaları” ile “eğitim politikaları” sorunsalı açısından değerlendirilecektir. Dolayısıyla, Avrupa Birliği'nin göç politikaları ile Avrupa Konseyi'nin eğitim politikaları karşılaştırılarak, göçmenlerin Avrupa bağlama uyumları (entegrasyonları) konusunda atılmış olan adımlar üzerinde durulacaktır. Sonuç olarak, göç ve eğitim politikalarının birbirini ulus-üstü düzeyde kaçınılmaz olarak etkilediği savunulacaktır ve ulusal düzeyde olan toplumsal-siyasal tartışmalara dikkat çekilecektir.

Anahtar Kelimeler: Göç politikası, eğitim politikası, Avrupa Birliği, Avrupa Konseyi, karşılaştırmalı inceleme

Introduction

Les contextes politiques et la mondialisation des échanges ont tant favorisé la mobilité internationale que l'Europe a été confrontée historiquement à la migration et est devenue l'une des destinations attractives pour les migrants. Notons d'emblée que la notion de « migration », facteur clé de l'histoire de l'Europe, signifie le processus de déplacement des individus vers un pays ou même à l'intérieur d'un pays. La notion de « migrant » étant appelé tantôt « émigré », tantôt « immigré », tantôt « immigrant », tantôt « réfugié » selon le contexte donné, renvoie quant à elle, à une personne impliquée dans le processus de migration quels qu'en soient les types et le stade (Beacco, 2008 : 6). Les types de migration se diffèrent au niveau (supra)national :

- « modèle traditionnel » pour les pays où la majorité des habitants sont des migrants comme le Canada, les Etats-Unis, etc. ;
- « modèle historique » pour les pays où la migration est surtout marquée historiquement par la colonisation comme la France, le Royaume-Uni, etc. ;
- « modèle à motifs de main-d'œuvre » pour les pays dont le marché du travail est renforcé par la main-d'œuvre des migrants comme l'Allemagne, la Suisse, la Belgique, etc.

Tenant compte des causes et des conséquences politico-économiques (Vianna, 2008 : 52) et des débats sociopolitiques, la question cruciale de migration en tant que « phénomène naturel du passé, de nos jours et des lendemains » (Conseil de l'Europe, 2002), en tant que « grand défi du 21e siècle » ; en tant que « défi flagrant de la mondialisation », fait l'objet depuis des années d'une priorité politique à la fois pour l'Union européenne et pour le Conseil de l'Europe, deux organisations qui sont en collaboration continue (Pratt, 2008 : 169). Rappelons également que les deux organisations supranationales sont de nature différente, mais tout à fait complémentaire en raison du partage des mêmes valeurs fondamentales européennes, telles que la promotion des droits de l'homme, de la démocratie pluraliste et de la prééminence du droit (Beacco, 2014 : 10).

Ces valeurs fondamentales européennes sont considérées comme étant une composante majeure non seulement du progrès politique et socioéconomique de l'Europe, mais aussi du maintien de la paix du continent européen, lesquels contribuent dès lors à la promotion de l'intégration des migrants à travers les politiques migratoires de l'Union européenne et les politiques éducatives du Conseil de l'Europe. Sachant que la migration n'est pas un acte totalement isolé mais un processus bien durable et aux scénarios multiples (Beacco, 2008 : 11), ces organisations supranationales cherchent à élaborer des politiques migratoires qui sont basées d'une part, sur la gestion des flux migratoires contre les défis qu'engendrent la migration et de l'autre, sur la coopération entre les pays d'origine et d'accueil pour favoriser la migration légale suivant les conditions d'entrée, de séjour et de sortie des migrants (Krumm ve Plutzar, 2008 : 1). Les politiques migratoires distinguent donc deux aspects (Hammar, 1985), tels que la « gestion » des migrants par les Etats (comme “immigration policy”) mentionnée ci-dessus ou bien l'intégration sociale des migrants (comme “immigrant policy”) par l'intermédiaire des politiques éducatives. Ainsi, nous posons la problématique qu'il existe une relation entre la migration et l'éducation, résultant d'un large éventail de perspectives sur la mondialisation et exigeant la mise en place des politiques d'intégration des migrants à destination du marché du travail, de l'éducation, de la santé publique et bien d'autres domaines dans les pays d'accueil (ONU, 2018 : 40).

En effet, dans un monde global, les notions de « migration » et d'« éducation » devraient être abordées comme un facteur clé (Speciale, 2008 : 41) pour le développement socioéconomique (en termes de marché du travail, de compétences ou de mains-d'œuvre), mais également pour l'enrichissement socioculturel des pays d'accueil (en termes de multiculturalisme et donc de plurilinguisme) et dans le cas présent, des pays de l'Union européenne ou en d'autres termes du continent européen (Rossner, 2008 : 2). A ce stade, il faudrait respecter surtout la formule « gagnant-gagnant », tout en prenant en considération les intérêts de tous les acteurs de la migration et de l'éducation, y compris les pays d'origine, les pays d'accueil et les migrants eux-mêmes (Pratt, 2008 : 174). C'est ainsi que la migration s'est placée

au centre des débats sur les politiques éducatives, renvoyant aux principes politiques et aux cultures éducatives pour former les individus dans les pays concernés (Eren, 2018 : 226) et que l'éducation quant à elle, s'est placée au centre des débats des politiques migratoires, constituant un enjeu politique et économique d'ampleur et donc une précondition à l'entrée des migrants sur le territoire des pays d'accueil (Ben Yahmed, 2010 : 199). Nous supposons que l'objectif des politiques migratoires et éducatives est d'instaurer des pratiques d'intégration parallèles non seulement au niveau supranational, mais aussi au niveau national.

Dans le cadre du présent travail, partant de l'hypothèse que la migration est liée étroitement aux politiques éducatives et que l'éducation est liée étroitement aux politiques migratoires, nous adoptons l'approche politico-contrastive (un « regard croisé ») qui permettra de mettre en avant le lien entre les notions de « migration » et d'« éducation » et d'aborder ces dernières dans la même problématique de recherche sur les « politiques migratoires » et les « politiques éducatives ». Il faudrait noter que cette approche qui est introduite dans les années 1960 aux Etats-Unis, consiste à décrire et à comparer de différentes organisations pour identifier les différences ou les similitudes structurales et pour en déduire l'influence (Besse et Porquier, 1991 : 201). Ainsi, l'objectif du présent travail serait de porter un regard croisé sur les politiques migratoires élaborées par l'Union européenne et les politiques éducatives par le Conseil de l'Europe pour en déduire au niveau (supra)national, les démarches résultantes à propos de l'efficacité du processus d'intégration des migrants que ces organisations soutiennent dans leurs missions et dans leurs actions : au niveau supranational, comment les politiques migratoires et éducatives sont conditionnées les unes par les autres ? Quant au niveau national, quels sont les débats sociopolitiques à ce sujet ?

Méthodologie: les politiques migratoires de l'Union européenne mises en parallèle avec celles du Conseil de l'Europe au niveau supranational

Il convient de rappeler que la migration n'est pas un acte totalement isolé, mais un processus durable aux scénarios multiples, dans le sens où celle-ci est conditionnée par de multiples facteurs. En raison de la situation géopolitique de l'Europe qui est confronté complètement à la migration internationale avec un plus grand nombre de migrants chaque année, l'Union européenne, organisation politico-économique créée avec la signature du Traité de Maastricht en 1992 dans l'ambition de s'unir avec les Etats membres (actuellement 28 états membres) et de coopérer ensemble avec les pays européens sur les questions politiques, socioéconomiques et monétaires, est chargé d'y gérer le processus de migration, en déterminant et en appliquant des politiques migratoires d'une manière commune à tous les Etats membres européens. Ainsi, la caractéristique commune « imposée » aux politiques migratoires se trouve au cœur du présent travail : malgré les différents types de migration au sein des Etats européens et les débats sociopolitiques de migration à ce niveau national, l'« européanisation » des politiques migratoires (Ette et Faist, 2007) pour chaque Etat européen est d'une grande importance

au niveau supranational. Car les Etats doivent respecter d'une manière commune, les politiques migratoires de l'Union européenne pour l'instauration de la paix, de la sécurité, de la démocratie, de la solidarité entre les Etats européens.

Cette européanisation des politiques migratoires fait appel explicitement, à l'intégration des migrants au sein de l'Union européenne, laquelle a pour finalité d'instaurer notamment une approche équilibrée de la gestion de migration légale et de lutte contre la migration illégale dans le continent européen (Parlement européen, 2018). En d'autres termes, la détermination et l'application supranationale des politiques d'intégration modelées également par des débats sociopolitiques, nécessite avant tout la gestion commune des frontières face à l'immigration illégale (Koller, 2007 : 178). Dans cette perspective, les politiques migratoires de l'Union européenne ne sont plus basées sur des pratiques politiques propres à chaque Etat membre comme jusqu'aux années 1980, mais des politiques communes à tous les membres européens, gérant la problématique de migration internationale dans le continent européen. C'est ainsi que le continent européen est devenu un continent en faveur du processus de l'intégration des migrants en Europe (Wihtol de Wenden, 2018). Bien que l'article 13 de la Déclaration Universelle des Droits de l'Homme (DUDH) mentionne que « toute personne a le droit de circuler librement et de choisir sa résidence à l'intérieur d'un état » et que « toute personne a le droit de quitter tout pays, y compris le sien, de revenir dans son pays » (DUDH, 1948), le processus d'entrée et de séjour des citoyens « non-européens » dans le continent européen a suscité toujours une « problématique » qu'il a fallu prendre en considération en raison du grand nombre de migrants notamment au sein de l'Union européenne.

Partant du constat qu'il existe de différents types de migration (traditionnel, historique etc.) dans le continent européen, l'Union européenne a constitué progressivement des politiques migratoires communes aux Etats membres de l'Union européenne, reposant en particulier sur le principe des politiques d'intégration des migrants en Europe. Autrement dit, les Etats membres ont construit progressivement un espace de liberté, de sécurité et de justice dans lequel la libre circulation des travailleurs n'est plus soumise aux anciennes gestions des frontières. Bien au contraire, les frontières sont rendues beaucoup plus « larges » au fil des traités et au fil des accords de l'Union européenne afin de favoriser la migration internationale par des politiques migratoires communes basées sur la gestion des flux migratoires dans le continent européen (Conseil de l'Europe, 2002). En effet l'européanisation des politiques migratoires, comme effets de « spill-over » (« débordement ») qui dépassent les anticipations sociopolitiques initiales des Etats européens et qui renvoient à une harmonisation européenne du contexte pluricomplexe, justifient largement l'importance des pratiques politiques déterminées par l'Union européenne pour gérer les frontières et les flux migratoires contre les problèmes de sécurité (supra)nationale.

Ainsi, dans le cadre des politiques migratoires qui sont déterminées et appliquées par l'Union européenne, la gestion des flux migratoires tire son origine de l'Accord Schengen qui est signé

entre les pays du Benelux, la France et l'Allemagne en 1985. L'Accord de Schengen est certainement la pierre angulaire des politiques migratoires de l'Union européenne. Celui-ci n'est rendu effectif qu'en 1995 avec la Convention de Schengen (1990) qui a détaillé la mise en œuvre de l'Accord Schengen. Il importe de préciser aussi que cet accord concerne d'un côté, la libre circulation des années 1985 à 1999 (donc la possibilité et la liberté de voyager, de vivre, de travailler ou d'étudier) pour les citoyens « non-européens » dans le continent européen et de l'autre côté, la gestion des frontières ou des flux migratoires pour les Etats membres de l'Espace Schengen (outre les Etats membres de l'Union européenne, il est question des pays comme l'Islande, la Norvège, le Liechtenstein et la Suisse). En voici les points cruciaux de l'évolution juridico-historique des politiques migratoires qui sont rendues communes au niveau supranational (Parlement européen, 2018) :

- Convention de Dublin (1990) est signée entre les Etats membres de l'Union européenne et les Etats membres de la Communauté européenne en vue de l'amélioration du statut des migrants et de la gestion des frontières ou des flux migratoires ;

- Traité de Maastricht (1993) est signé en vue de l'application des politiques migratoires qui assurent la justice et les affaires intérieures en cas de migration internationale ;

- Contrôle stricte des frontières internes (1995) étant annulé, la libre circulation est devenue possible dans l'Espace Schengen. De plus, un système communautaire de visa y est instauré, favorisant le séjour pour une durée maximale de trois mois dans l'un des Etats membres de l'Union européenne ;

- Fond européen (2000) est créé dans le but de favoriser le processus d'accueil, d'intégration et d'aide qui est destiné aux migrants en Europe ;

- Code communautaire des visas (2006) est créé dans le cadre des politiques migratoires de l'Union européenne, permettant la libre circulation des migrants en Europe ;

- Pacte européen sur la migration (2008) est voté pour favoriser la migration internationale des travailleurs professionnels qui sont hautement qualifiés. Quant aux politiques migratoires qui sont communes à l'Union européenne, un réseau européen des migrations internationales y est fondé ;

- Traité de Lisbonne (2009) est signé dans le but d'une carte bleue européenne facilitant les conditions d'entrée et de séjour des travailleurs professionnels mentionnés ci-dessus ;

- Premier rapport annuel (2010) est la base de l'amélioration des politiques migratoires de l'Union européenne.

Il faudrait noter que les politiques migratoires de l'Union européenne sont encadrées par le Traité portant sur le fonctionnement de l'Union européenne (l'un des traités fondamentaux de cette organisation supranationale), mais aussi sont appliquées à l'ensemble des Etats membres de l'Union européenne. A cet égard, par exemple, l'article 6 du traité en question, souligne la gestion des frontières ou des flux migratoires en accord avec les droits de l'homme, c'est-à-dire

l'efficacité des politiques migratoires pour une intégration « réelle » des migrants au niveau (supra)national. Quant à l'article 67 du même traité, il est observable que l'Union européenne élabore toujours des politiques migratoires communes qui sont fondées sur la solidarité entre les Etats membres, résultat d'eupéanisation de ces politiques au niveau supranational. Selon l'article 79 du même traité, il est mentionné que l'objectif des politiques migratoires de l'Union européenne est d'assurer une gestion efficace de la migration internationale, incluant un traitement équitable des migrants en séjour régulier dans les Etats membres, mais aussi une prévention de la migration illégale et de la traite des êtres humains. Des mesures sont prises par conséquent, en matière des conditions d'entrée, de séjour et de sortie, des normes de délivrance des visas et des titres de séjour, tout ceci contribuant au processus de l'intégration des migrants à travers des politiques migratoires efficacement déterminées et appliquées par l'Union européenne (Parlement européen, 2018).

Revenons à notre hypothèse de départ du présent travail : puisque les politiques migratoires de l'Union européennes favorisent le processus de l'intégration des migrants dans le continent européen, il est évident que dans cette optique celles-ci sont étroitement liées à celles du Conseil de l'Europe. Par contre, les deux sont conditionnées par le nombre croissant de migrants en Europe (Adami et Leclercq, 2012 : 22) et selon les débats sociopolitiques des Etats membres de l'Union européenne. Sur ce point, il semble important de compléter les politiques migratoires de l'Union européenne avec celles du Conseil de l'Europe, organisation créée avec la signature du Traité de Londres en 1949 et composé de 47 Etats membres et 3 Etats parties à la Convention culturelle européenne, dans le but de mettre en avant les traits complémentaires de celles-ci. La mission majeure du Conseil de l'Europe est de promouvoir les droits de l'homme, la démocratie pluraliste et la prééminence du droit, ce qui correspond aux valeurs fondamentales requises pour le processus d'intégration des migrants au niveau (supra)national (Beacco, 2014 : 10). En outre, l'Assemblée parlementaire du Conseil de l'Europe est dotée d'une Commission européenne des migrations internationales visant quant à elle, le développement des dialogues et des compétences interculturelles, le renforcement de la conscience et la compréhension mutuelle sur les questions de migration (Conseil de l'Europe, 2002). Ceci est en parallèle avec les politiques migratoires de l'Union européenne.

Dans cette visée, le principe des politiques citoyennes qui sont destinées aux migrants est posé par la Convention européenne du Conseil de l'Europe (1977), laquelle n'est entrée en vigueur qu'en 1983. Par exemple, l'article 17 de la convention dont il est question, fournit à la même manière des politiques migratoires de l'Union européenne, un cadre définitif des politiques migratoires du Conseil de l'Europe en vue de pouvoir garantir le statut juridique, les droits, la protection et l'assistance des migrants travailleurs, ainsi que des membres de leur famille en Europe. Certes, l'Union européenne et le Conseil de l'Europe continuent à produire dans la même voie, des conventions, des recommandations et des résolutions en matière de politiques migratoires qui sont destinées à l'amélioration des conditions du processus d'intégration des migrants en Europe (Conseil de

l'Europe, 2017). En voici les politiques migratoires les plus remarquables du Conseil de l'Europe dans le cadre de l'intégration des migrants (par ordre chronologique), appliquées à l'ensemble des Etats membres de l'Union européenne :

- Convention culturelle européenne (1954) : vise le développement de la compréhension mutuelle entre les Etats membres du Conseil de l'Europe et l'appréciation réciproque des diversités culturelles en cas de migration internationale en Europe ;

- Recommandation 712 (1973) relative à l'intégration des migrants travailleurs dans la société des pays d'accueil : vise l'adoption des politiques migratoires qui permettent l'amélioration du statut juridique des migrants travailleurs, mais également l'intégration « plus facile » et « plus rapide » de ces derniers au niveau (supra)national ;

- Recommandation 1625 (2003) sur les politiques d'intégration des migrants dans les Etats membres du Conseil de l'Europe : selon laquelle, les politiques d'intégration des migrants devraient répondre au « double objectif » : faire évoluer les pays d'accueil, développer leur potentiel en préservant leur identité culturelle et ethnique, mais aussi familiariser les pays d'accueil, aux droits des migrants, à leur culture, à leurs traditions et à leurs besoins ;

- Résolution 1437 (2005) sur la migration et l'intégration : suivant la recommandation qui précède, celle-ci vise à assurer la cohésion sociale, en accueillant la diversité dans le cadre d'un processus d'intégration à « double sens ». Les migrants doivent accepter en tant que telles, les lois et les valeurs fondamentales du niveau (supra)national. Les Etats membres doivent respecter la dignité et l'identité distincte des migrants qui sont précisées dans le cadre des politiques migratoires du Conseil de l'Europe ;

- Résolution CM/Rec (2008) 10 relative à l'amélioration de l'accès à l'emploi des migrants et des personnes issues de la migration : vise la reconnaissance de la contribution que les migrants apportent au développement politico-économique des Etats membres du Conseil de l'Europe.

En mettant en parallèle les politiques migratoires de l'Union européenne avec celles du Conseil de l'Europe, il est remarquable que les valeurs fondamentales partagées par les deux organisations supranationales contribuent à la même manière, à la promotion de l'intégration des migrants. Le cadre institutionnel de la migration internationale est tracé non seulement par les politiques migratoires de l'Union européenne précisant surtout la gestion des frontières ou des flux migratoires (à savoir, les conditions d'entrée, de libre circulation, de séjour ou même de citoyenneté des migrants), mais aussi par les politiques migratoires du Conseil de l'Europe précisant surtout leur statut juridique, leur droit à l'emploi ou au logement, etc. Par ailleurs, il est intéressant de remarquer que les politiques migratoires du Conseil de l'Europe, sont en parallèle avec celles des Nations Unies, les deux partageant les valeurs fondamentales au fil des conventions ou au fil des pactes comme suit (par ordre chronologique) :

- Convention relative au statut des réfugiés (1951) : en parallèle avec la Convention culturelle européenne du Conseil de l'Europe (1954), celle-ci vise aussi le respect mutuel des identités culturelles des migrants au niveau (supra)national ;

- Convention internationale sur l'élimination de toutes les formes de discrimination raciale (1965) : en parallèle avec la Recommandation 1625 (2003) et la Résolution 1437 (2005) du Conseil de l'Europe, celle-ci vise aussi la non-discrimination et l'égalité de traitement envers les migrants et leurs enfants ;

- Pacte international relatif aux droits économiques, sociaux et culturels & Pacte international relatif aux droits civils et politiques (1966) : en parallèle avec la Recommandation 1625 (2003) et la Résolution 1437 (2005) du Conseil de l'Europe, les deux pactes visent aussi le renforcement de la protection des droits des migrants, indépendamment de leur statut au niveau (supra)national ;

- Convention internationale sur la protection des droits de tous les travailleurs migrants et des membres de leur famille (1990) : en parallèle avec la Recommandation 712 (1973) et la Résolution CM/Rec (2008), celle-ci vise également une collaboration entre les pays d'accueil et des pays d'origine à des fins d'intégration des migrants.

La question des migrants dans les pays d'accueil a fait l'objet de vifs débats sociopolitiques depuis les années 1960. Ainsi, les politiques migratoires sont-elles au service du processus d'intégration des migrants au niveau (supra)national ? Bien que les politiques migratoires peuvent osciller entre l'« intégration » ou bien l'« exclusion » des migrants dans les pays d'accueil (Bolzman, 2002 : 66), nous pouvons constater que celles de l'Union européenne exercent une influence positive sur les conditions d'entrée et de séjour des migrants, mais aussi que celles du Conseil de l'Europe exercent une influence positive sur les conditions d'intégration des migrants en raison de la situation géopolitique de l'Europe qui nécessite des politiques d'intégration en faveur de la migration internationale. Nous pouvons en déduire que les politiques migratoires de l'Union européenne et du Conseil de l'Europe relèvent parallèlement de la mise en œuvre du processus d'intégration des migrants et des membres de leur famille dans les pays d'accueil. Dans le but d'atteindre les objectifs fixés par l'Union européenne et de renforcer l'europanisation de ces politiques migratoires, le Conseil de l'Europe a mis en place dès les années 1970, des politiques migratoires améliorant le statut juridique des migrants et les intégrant plus facilement au niveau (supra)national (Rossner, 2008 : 5). Quel est l'état des lieux de l'europanisation des politiques migratoires harmonisées par les politiques éducatives Conseil de l'Europe ?

Etat des lieux : le Conseil de l'Europe et ses politiques éducatives à des fins d'intégration des migrants au niveau supranational

Qui dit « politique migratoire » dit assurément « politique d'intégration », qui dit « politique d'intégration » dit assurément « politique éducative » : la nature des politiques migratoires l'impose. L'ensemble est certainement « interdépendant » (Lopez, 2009 : 185) et fait surgir à la surface cette fois-ci, les politiques éducatives qui sont définies par la division des

politiques linguistiques du Conseil de l'Europe. Celles-ci respectent les valeurs fondamentales dans le cadre des politiques migratoires de l'Union européenne (Conseil de l'Europe, 2017) et exigent une approche coordonnée d'eupéanisation avec ces dernières (Beacco, 2010 : 10), tout en tenant compte de la pluralité des contextes politiques et de la réciprocité des responsabilités, garantie de l'efficacité du processus de l'intégration des migrants au niveau (supra)national (Beacco, 2014 : 25). Il est de toute évidence qu'il existe un « consensus européen » entre l'Union européenne et le Conseil de l'Europe en matière des politiques migratoires qui sont transversales aux politiques d'intégration, ainsi qu'aux politiques éducatives (Krumm ve Plutzar, 2008 : 5). Se pose ainsi la question principale des politiques d'intégration, devenue la « clé de l'intégration réussie » et un enjeu politique prioritaire pour le Conseil de l'Europe (Krumm, 2016 : 1), lequel est pionnier dans le cadre de l'intégration des migrants à travers l'enseignement des langues (Extramiana, 2010 : 6).

Partant du constat que le processus d'intégration est « à double sens » (Beacco, 2008 : 31), d'une part, pour les migrants nouveaux arrivés ou ceux qui sont déjà installés dans les pays d'accueil, dont leur priorité est de s'approprier la langue et la culture des pays (condition fondamentale à l'intégration) et de l'autre part, pour les pays d'accueil qui doivent appliquer des politiques migratoires pour assurer une intégration réelle des migrants dans une approche interculturelle de l'enseignement des langues des pays d'accueil. Ce recours multidirectionnel est une exigence accrue par la mondialisation des échanges, mettant en avant les principes de la compréhension interculturelle et de la cohésion sociale : c'est-à-dire, le respect mutuel et la reconnaissance de l'altérité. Dans cette optique, le Conseil de l'Europe a développé aussi des politiques éducatives à des fins d'intégration des migrants, appliquées à l'ensemble des Etats membres de l'Union européenne (par ordre chronologique) :

- Recommandation 631 (1976) relative à l'intégration des migrants dans la société en ce qui concerne l'éducation et le développement culturel : selon laquelle, les migrants peuvent être une source d'enrichissement socioculturel pour les pays d'accueil. Il est important de mettre en œuvre tous les moyens éducatifs pouvant faciliter l'intégration des migrants au niveau (supra)national ;

- Résolution (68) 18 relative à l'enseignement des langues aux migrants travailleurs : selon laquelle, l'objectif principal des migrants travailleurs est de pouvoir s'exprimer dans la langue des pays d'accueil. C'est une « précondition légitime » ou une « nécessité incontournable » à l'intégration des migrants au niveau (supra)national ;

- Recommandation 2034 (2014) sur les tests d'intégration : selon laquelle, l'évaluation des connaissances langagières dans les pays d'accueil facilite le processus d'intégration des migrants.

Les politiques migratoires sont liées indissociablement aux politiques éducatives, dans le sens où l'éducation est au cœur des défis posés par la migration et joue un rôle prépondérant dans le processus d'intégration des migrants :

- le processus d'intégration des migrants et de leur famille au niveau (supra)national exige la mise en place des politiques migratoires et des politiques éducatives, favorisant en fin de compte l'enseignement des langues des pays d'accueil et la « relation d'appartenance » des migrants à ce nouvel espace socioprofessionnel (conforme à la Résolution 68/ 18 du Conseil de l'Europe) ;

- le processus d'intégration des migrants au niveau (supra)national implique un alignement des politiques migratoires de l'Union européenne sur les politiques éducatives du Conseil de l'Europe ; un alignement des critères juridiques et socioéconomiques des pays d'accueil (des politiques migratoires de l'Union européenne) sur les conditions d'intégration des migrants (des politiques éducatives du Conseil de l'Europe). Ceci leur permettra d'y agir comme étant des « citoyens démocratiques actifs et impliqués » (conforme à la Résolution 1437/ 2005 du Conseil de l'Europe) ;

- le processus d'intégration des migrants englobe le respect mutuel des langues et des cultures d'origine, comme étant une « partie de capital » et un « constituant d'identité » (conforme à la Recommandation 1625/ 2003 du Conseil de l'Europe) ;

- le processus d'intégration des migrants donne à la société d'accueil la possibilité de valoriser leur présence, laquelle est considérée comme un facteur d'ouverture et de développement socioculturel (conforme à la Résolution CM/Rec 2008/ 10 et à la Recommandation 631/ 1976 du Conseil de l'Europe).

Le processus d'intégration des migrants au niveau (supra)national n'est rendu possible qu'à travers des politiques migratoires et éducatives conditionnées les unes par les autres, résultat de l'eupéanisation des politiques d'intégration en Europe. Car dans le cas de la migration internationale, l'attestation d'un certain niveau langagier des migrants dans les pays d'accueil (Little, 2012 : 1) est considérée comme une sorte de « garantie » du processus d'intégration (Krumm ve Plutzar, 2008 : 6) et fait appel aux politiques éducatives permettant aux migrants de s'intégrer par le biais d'une « simple » communication en général ou par le biais du travail (Conseil de l'Europe, 2017). En tout état de cause, les politiques d'intégration des migrants visent certainement une finalité réussie des politiques éducatives au niveau (supra)national (Beacco, 2008 : 7), à la même manière de celles des Nations Unies qui sont définies au fil de deux conventions :

- Convention concernant la lutte contre la discrimination dans le domaine de l'enseignement (1960) : en parallèle avec la Résolution (68) 18 du Conseil de l'Europe, cette convention vise également une éducation destinée aux migrants qui instaure l'égalité des chances comme un droit fondamental au niveau (supra)national ;

- Convention relative aux droits de l'enfant (1989) : en parallèle avec la Recommandation 631 (1976) et la Recommandation 2034 (2014), celle-ci vise aussi la mise en valeur et la garantie du droit à l'éducation surtout pour les migrants.

Toujours dans une approche contrastive avec les politiques migratoires de l'Union européenne et du Conseil de l'Europe, le Programme de la Division des politiques linguistiques du Conseil

applique des politiques éducatives qui ont la particularité d'être contextualisées selon les débats sociopolitiques au niveau national. Celui-ci mène de nombreux projets à des fins d'intégration par le biais de l'éducation interculturelle des migrants :

- le Cadre Européen Commun de Référence pour les Langues (désormais CECRL) ;
- le Portfolio européen des langues (désormais PEL) ;
- l'Intégration Linguistique des Migrants Adultes (désormais ILMA).

Notons d'emblée que ces projets issus des politiques éducatives du Conseil de l'Europe sont focalisés sur la diversité des migrants qui ont des profils différents en termes de besoins ou de capacités, mais aussi sur les critères politiques des Etats membres du Conseil de l'Europe. Etant donné qu'il existe une relation directe entre les politiques éducatives et migratoires, le processus d'intégration des migrants exige la mise en place de l'enseignement de cette langue avec un niveau du moins limité (Beacco, 2010 : 9). Tels en sont les critères officiels au niveau (supra)national : la résidence ou la citoyenneté sont fondées sur les connaissances des langues des pays d'accueil. Ainsi, le CECRL et le PEL vise le processus d'intégration des migrants dans les pays d'accueil, c'est-à-dire le développement de l'interculturel et du plurilinguisme par l'intermédiaire d'un « passeport de langue », d'une « biographie langagière » et d'un « dossier interculturel » (Conseil de l'Europe, 2017). C'est ainsi que les langues et les cultures des migrants y sont valorisées dans une approche interculturelle, tout étant indispensable au processus d'intégration des migrants. Quant à l'ILMA, celui-ci vise par l'intermédiaire d'un instrument de référence appelé « boîte à outils », à aider les Etats membres du Conseil de l'Europe à appliquer des politiques éducatives qui sont basées sur les profils des migrants en termes de niveau de littératie, de formation et d'emploi (Beacco, 2014 : 35).

Il faudrait prendre appui sur la boîte à outils conçue selon les pays d'accueil (respectant les traits socioculturels de ces contextes) et selon les diverses situations de communication de la vie quotidienne (respectant les profils des migrants). La première partie de la boîte est une ouverture aux politiques éducatives à des fins d'intégration des migrants, englobant les pays d'accueil et le statut juridique des migrants qui sont encadrés par les politiques migratoires de l'Union européenne. La mise en place des politiques éducatives y est abordée sous un angle pratique et les migrants sont donc considérés comme « utilisateur » ou « acteur » des langues. Dans la deuxième partie, les politiques éducatives sont basées sur la diversité des profils des migrants qu'il faudrait prendre en considération durant le processus d'intégration au niveau (supra)national. La dernière partie de la même boîte concerne les différentes manières pour assurer la participation et la cohésion sociale, le respect de la diversité et la compréhension interculturelle des migrants dans les pays d'accueil. Nous remarquons de nouveau que les politiques éducatives du Conseil de l'Europe sont liées aux politiques migratoires de l'Union européenne.

Toute somme, nous pouvons en conclure que les politiques éducatives du Conseil de l'Europe sont déterminées en vue de favoriser les politiques d'intégration dans les pays d'accueil et que dans ce sens, elles sont en harmonie avec les politiques migratoires de l'Union européenne. En d'autres termes, le cadre institutionnel de la migration internationale est surtout tracé par les politiques migratoires de l'Union européenne, mais en sont complétées par les politiques migratoires éducatives du Conseil de l'Europe. Le fait que la boîte conçue dans le cadre des politiques éducatives à des fins d'intégration des migrants, soit le résultat d'une coordination entre les politiques migratoires de l'Union européenne et les politiques éducatives du Conseil de l'Europe, en est un exemple précis au constat mentionné. Car le processus d'intégration des migrants au niveau (supra)national n'est favorisé qu'à travers les politiques migratoires de l'Union européenne et les politiques éducatives du Conseil de l'Europe, liées étroitement les unes aux autres. Les conditions d'entrée et de séjour des migrants sont étroitement liées à l'éducation plurilingue et interculturelle au niveau (supra)national, pour que les migrants y puissent être « intégrés » comme des citoyens démocratiques au sein des Etats européens. Au niveau national, quels sont les résultats socioculturels de l'eupéanisation des politiques migratoires et éducatives ?

Du niveau supranational au niveau national : ouverture sur les débats sociopolitiques

Les politiques migratoires de l'Union européenne et les politiques éducatives du Conseil de l'Europe ne sont pas basées sur des politiques publiques propres à chaque Etat membre mais sur des politiques communes à l'Union européenne, gérant la problématique de migration qui est étroitement liée au contrôle des frontières en Europe. L'eupéanisation de ces politiques s'est appliquée à l'ensemble des Etats membres de l'Union européenne. Parmi ces derniers, la France et l'Allemagne sont les deux premiers Etats de migration en Europe. L'Allemagne adoptant des politiques plus strictes en matière de migration, constitue un « modèle d'eupéanisation » pour l'Union européenne (Ete et Faist, 2007 : 21). Quant à la France, elle forme un partenariat franco-belge issu des politiques migratoires de l'Union européenne, tout en incluant ses dimensions socioculturelles : elle impose de respecter les valeurs et les normes de la République française selon une approche multiculturaliste, d'où la présence des débats sociopolitiques au niveau national. Ainsi, la France et la Belgique respectent les politiques éducatives communes de l'Union européenne, en appliquant des politiques migratoires et éducatives plus « flexibles » en raison de la reconnaissance de la double nationalité (« droit du sol »).

Alors que l'Allemagne applique des politiques migratoires et éducatives plus « strictes », soulignant les dimensions sécuritaires de celles-ci. Les politiques d'intégration y sont menées par plusieurs ministères, notamment par l'Office fédéral des migrations et des réfugiés en Allemagne. Cet Etat se distingue des autres, puisqu'il n'accepte pas le droit de nationalité (dû au « droit du sang ») et qu'il vise à réduire par la remise en question du multiculturalisme, les différences entre les communautés minoritaires et majoritaires. C'est ainsi que par exemple, les

programmes de formation des migrants en Allemagne durent plus longtemps que dans d'autres Etats membres de l'Union européenne, résultant des politiques intégrationnistes. En revanche, les politiques migratoires de la France se focalisent sur l'enseignement de la langue officielle aux migrants, marque des dimensions socioculturelles de ces politiques qui font débat au niveau supranational. Sur ce point, il faudrait mettre en avant que malgré les débats sociopolitiques, les convergences sont beaucoup plus nombreuses dans le cadre des politiques migratoires et éducatives dans l'Union européenne. En raison de l'europanisation de ces politiques d'intégration, les dimensions sociopolitiques exercent une influence limitée sur la réalité des flux migratoires en Europe, telle que les représentations de l'intégration et du multiculturalisme (Wihtol de Wenden, 2018).

Conclusion et Discussion

Il convient de conclure avec la Déclaration Universelle des Droits de l'Homme, selon laquelle « toute personne a le droit de circuler librement et de choisir sa résidence à l'intérieur d'un état » et « toute personne a le droit de quitter tout pays, y compris le sien, de revenir dans son pays » (DUDH, 1948). A ce stade, se pose ainsi la problématique des politiques migratoires qui a fait l'objet de vifs débats sociopolitiques depuis les années 1960 et qui est devenue un enjeu politique prioritaire pour l'Union européenne et le Conseil de l'Europe. C'est la raison pour laquelle, il a fallu savoir dans le présent travail, si et comment les politiques migratoires et les politiques éducatives sont au service du processus d'intégration des migrants au niveau (supra)national. Ainsi, ayant porté un regard croisé sur les politiques migratoires élaborées par l'Union européenne et les politiques éducatives élaborées par le Conseil de l'Europe, nous en avons souligné dans une approche politico-contrastive, que le processus d'intégration des migrants dans le continent européen est assuré par la coordination continue et donc par une europanisation des politiques migratoires qui est appliquée à l'ensemble des Etats membres de l'Union européenne.

Notre hypothèse de recherche est validée dans le cadre du présent travail, par le fait qu'il existe un consensus entre l'Union européenne et le Conseil de l'Europe en matière des politiques migratoires qui sont transversales aux politiques éducatives, ainsi qu'aux politiques d'intégration. Dans le but de renforcer l'europanisation des politiques migratoires de l'Union européenne, le Conseil de l'Europe a mis en place des politiques éducatives qui ont amélioré le processus de leur intégration au niveau (supra)national. Cependant, leur statut juridique est toujours soumis aux politiques migratoires de l'Union européenne, basées sur les conditions d'entrée, de séjour et de sortie des migrants au niveau supra(national). C'est ainsi que nous en avons tiré des conclusions sur le fait que les politiques migratoires de l'Union européenne sont conditionnées par les politiques éducatives du Conseil de l'Europe (et vice versa) et que les deux en sont déterminées et en sont appliquées à des fins d'intégration et non pas à des fins d'« exclusion » des migrants au niveau (supra)national.

Alors que le cadre institutionnel de la migration internationale

est tracé par les politiques migratoires de l'Union européenne qui mettent en avant la gestion des flux migratoires dans les pays d'accueil, les politiques migratoires du Conseil de l'Europe justifient les droits fondamentaux des migrants. Nous pouvons en déduire une influence plutôt positive dans le cadre des politiques migratoires de l'Union européenne (en faveur des conditions d'entrée et de séjour des migrants) et des politiques migratoires du Conseil de l'Europe (en faveur des conditions d'intégration des migrants). En fin de compte, nous pouvons avancer que malgré les dimensions sociopolitiques, la migration est rendue favorable à travers l'europanisation de ces politiques d'intégration au niveau (supra)national. L'Europe, transformée en un espace interculturel, il importe de gérer la migration à des travers les politiques migratoires de l'Union européenne et les politiques éducatives du Conseil de l'Europe, cultivées par les débats sociopolitiques au niveau national.

Bibliographie

- Adami, H. & Leclercq, V. (2012). *Les migrants face aux langues des pays d'accueil*, Acquisition en milieu naturel et formation, Savoirs Mieux.
- Beacco, J.-C. (2014). *L'intégration linguistique des migrants adultes : d'un pays à l'autre*. Strasbourg : Conseil de l'Europe, Division des Politiques linguistiques Projet ILMA.
- Beacco, J.-C. (2010). Politiques d'intégration des migrants adultes : principes et mise en œuvre, *Document de travail, Division des Politiques linguistiques, Conseil de l'Europe*, 1-13.
- Beacco, J.-C. (2008). Les langues dans les politiques d'intégration des migrants adultes, *Document d'orientation, Division des Politiques linguistiques et des Migrations, Conseil de l'Europe*, 1-10.
- Ben Yahmed, S. (2010). Politique migratoire et droit de vote, *Regards croisés sur l'économie*, 8:199-200.
- Besse, H. & Porquier, R. (1991). *Grammaire et didactique des langues*, Paris, Didier & Hatier LAL.
- Bolzmann, C. (2002). La politique migratoire suisse. Entre contrôle et intégration, *Ecarts d'identité*, 99, 65 – 71.
- Conseil de l'Europe (2017). Migrants adultes : intégration et éducation. Extraits de conventions, de recommandations, de résolutions et de rapport, *Compilation : Division des Politiques éducatives, Conseil de l'Europe* : 1-36.
- Conseil de l'Europe (2002). *Repères : Manuel pour la pratique de l'éducation aux droits de l'homme avec les jeunes*. Strasbourg : Conseil de l'Europe, Direction de l'Éducation, Unité des Politiques linguistiques.
- Conseil de l'Europe. Contexte et objectif du projet ILMA, article disponible en ligne, <https://www.coe.int/fr/web/lang-migrants/context-and-objectives-of-the-liam-project> [10.07.2018].
- Conseil de l'Europe. Intégration linguistique, article disponible en ligne, <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/Display>

- DCTMContent?documentId=090000168049449d [10.07.2018].
- Conseil de l'Europe. Principes directeurs, article disponible en ligne,
<https://www.coe.int/fr/web/lang-migrants/guiding-principles> [11.08.2018].
- Eren, E. (2018). Ulus devletlerde toplumsal, kültürel ve siyasi bir etmen olarak kimlik algısı: Türkiye bağlamında ulusal kimlik merkezli dil ve eğitim politikaları, Ankara: Turkish Studies Economics, Finance and Politics, Volume 13/22, Summer 2018, 225-237.
- Extramiana, C. (2010). Apprendre la langue du pays d'accueil à des fins professionnelles. Ette, A. & Faist, T. (2007). The europeanization of national policies and politics of immigration: research, questions and concepts, *Palgrave Macmillan*, New York, 3-4.
- Éléments de problématique et démarches didactiques, *Unité des Politiques linguistiques, Service de l'Éducation*, 1-24.
- Hammar, T. (1985). *European Immigration Policy*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Koller, S. (2007). Politiques d'intégration en Espagne, *Études*, 407(9), 177-176.
- Krumm, H.-J. (2016). Les réfugiés ont besoin d'un soutien linguistique : que peuvent faire les volontaires ? *Unité des Politiques linguistiques, Service de l'Éducation*, 1-5.
- Krumm, H.-J. & Verena, P. (2008). Adapter l'offre et les exigences en langues aux besoins et capacités des migrants adultes, *Unité des Politiques linguistiques, Service de l'Éducation*, 1-16.
- Little, D. (2012). L'intégration linguistique des migrants et le Cadre européen commun de référence pour les langues, *Unité des Politiques linguistiques, Service de l'Éducation*, 1-11.
- Lopez, D. (2009). Migrations, mobilité et éducation : quels enjeux ?, *Migrations Société*, 121, 181-185.
- ONU (2018). *Global Migration Indicators, Glossaire de l'OIM sur la migration*, IOM's Global Migration Data Analysis Center, IOM Migration.
- Parlement européen (2018). Politique d'immigration, *Document officiel en ligne de l'Union européenne*, article disponible en ligne,
<http://www.europarl.europa.eu/factsheets/fr/sheet/152/politique-d-immigration> [15.07.2018].
- Pratt, S. (2008). Les défis de l'Europe. *Migrations Société*, 116, 169-174.
- Rossner, R. (2008). L'assurance qualité dans l'offre d'enseignement et la formation linguistique des migrants adultes -lignes directrices et options-, *Division des Politiques linguistiques du Conseil de l'Europe*, 1-27.
- Speciale, B. (2008). Migration and educational policies, Reflets et perspectives de la vie économique. 3, 41-45.
- Vianna, P. (2008). La question migratoire : un enjeu politique pour l'Europe. *Migrations Société*, 116, 43-57.
- Wihtol de Wenden, C. (2018). La politique migratoire de l'Union européenne : des ponts, pas des murs ? www.iemed.org7qm17_Wihtol [15.07.2018].
- Wihtol de Wenden, C. (2009). Convergences des politiques d'immigration entre la France et de l'Allemagne, *Hommes et Migrations*, 1277(1), 6.

Yunan Milliyetçiliğinin Tarihsel Arka Planı ve Politik Yansıma Örneği Olarak Batı Trakya Sorunu

Historical Background of Greek Nationalism and the Problem of Western Thrace as an Example of Political Reflection

Erdem EREN¹

Öz

Bu çalışmada millet ve milliyetçilik kavramları kuramsal çerçevede açıklanmaya, Yunan milliyetçiliğinin kökeni, gelişimi ve esasları incelenmeye, Batı Trakya sorununda Yunan milliyetçiliğinin etkisi anlaşılmasına ve analiz edilmeye çalışılmıştır. 1789 Fransız İhtilaliyle filizlenen milliyetçilik ve ulus devlet ideali, uhdesinde farklı millet ve dini toplumu bulunduran Osmanlı Devleti'ne de sıçramış, nitekim bu toplumlardan biri olan Yunanlılar 1830 yılında Osmanlı Devleti'nden ayrılıp bağımsız olmuştur. Yunan milliyetçiliğinin temeli her ne kadar Fransız İhtilaliyle köklendiği düşünülse de, tarihsel arka planında Antik Yunan'a dayanan bir ideal yatmaktadır. Nitekim uluslaşma sürecinde Yunan milliyetçiliğinin temeli Antik Yunan ve Helen'e dayandırılmış, Megali İdea çerçevesinde Yunan milliyetçiliği dil, din ve etnisite temelleri üzerinde inşa edilmiştir. Bu milliyetçilik ise toplumu "biz" ve "öteki" formülü ile kodlamış, hakları Lozan Barış Antlaşması ile garanti altına alınan Batı Trakya Müslüman ve Türk azınlığı ile geçmişten günümüze kadar hep "öteki" olarak görülmüştür. Yunan milliyetçiliğinin politik yansıması olarak da bu azınlık Antlaşmadan günümüze kadar birçok asimilasyon politikası ve hak ihlalleriyle de karşı karşıya kalmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Milliyetçilik, Yunan Milliyetçiliği, Lozan Barış Antlaşması, Batı Trakya, Batı Trakya Müslüman ve Türk Azınlığı

Abstract

In this study, the concepts of nation and nationalism were tried to be explained in a theoretical framework, the origins, development and principles of Greek nationalism were examined, the effect of Greek nationalism on the Western Thrace problem was understood and analyzed. Nationalism and nation state ideology that occurred with the 1789 French Revolution spread to Ottoman Empire, has different nations and religious societies in its structure, and Greeks, one of the these societies, left from Ottoman Empire in 1830 and became independent. Although the basis of Greek nationalism is thought to be rooted in the French Revolution, it creates an ideal in historical background based on the ancient Greek. As a matter of fact, the basis of Greek nationalism in the process of nationalization was based on Ancient Greece and Hellenistic, and Greek nationalism was built on the foundations of language, religion and ethnicity in the framework of Megali Idea. This nationalism encoded society with "us" and "other" formula, Western Thrace Muslim and Turkish Minority whose rights were guaranteed with Lausanne Peace Treaty were considered as "other" from past to present. As a political reflection of Greek nationalism, this minority is faced with a number of assimilation policies and rights violations since the Treaty to today.

Keywords: Nationalism, Greek Nationalism, Lausanne Peace Treaty, Western Thrace, Western Thrace Muslim and Turkish Minority

¹ Erdem EREN

ORCID ID: 0000-0002-9891-1763

Doktora Öğrencisi, İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler, İstanbul, TÜRKİYE, erdemeren2234@gmail.com
Phd Student, İstanbul Yeni Yüzyıl University, Institute of Social Sciences, Political Science and International Relations, İstanbul, TURKEY, erdemeren2234@gmail.com

Geliş Tarihi/Received : 14.11.2019

Kabul Tarihi/Accepted : 19.01.2020

Çevrimiçi Yayın/Published : 19.01.2020

Makale Atf Önerisi /Citation (APA):

Eren, E. (2019). Yunan Milliyetçiliğinin Tarihsel Arka Planı ve Politik Yansıma Örneği Olarak Batı Trakya Sorunu. *İzmir Sosyal Bilimler Dergisi*, 1 (2), 77-85.

1. GİRİŞ

Batı Trakya sorunu hem Türk dış politikası ve Türk – Yunan ilişkileri hem de uluslararası hukuk bakımından literatürde ilgi duyulan konuların başında gelse de bu çalışmaların genellikle sorunun tarihi ve gelişimi, uluslararası hukuk bakımından ve özellikle Lozan Barış Antlaşmasından kaynaklı haklar ve ihlaller, Batı Trakya Müslüman ve Türk azınlığının sosyal, siyasal ve ekonomik yapısı gibi hususlara odaklandığı görülmektedir.

Bu çalışmada literatürdeki diğer araştırmaların aksine sorunun geçmişi ve bugününün arka planına değinilecek, bu doğrultuda Yunan milliyetçiliğinin tarihsel kökeni ve gelişimi ile Batı Trakya sorununa etkisi analiz edilecektir. Ayrıca sorunun günümüze yakın sürecine yönelik de bilgiler sunulacaktır. Çalışma kapsamında ilk olarak millet ve milliyetçilik kavramı farklı tanımlar ve milliyetçilik kuramları kapsamında açıklandıktan sonra Yunan milliyetçiliği; Yunan ayaklanması, Yunan uluslaşma süreci ve bağımsızlık sonrasında Yunanistan'ın durumu gibi konular çerçevesinde resmedilecektir. Son bölümde ise Batı Trakya sorunu tanımlanarak güncel durum analiz edilecektir.

2. MİLLET VE MİLLİYETÇİLİK SÖYLEMİ

Latince kökenli olan ve İngilizcede “Nation” olarak kullanılan “Ulus-Millet” kavramı, Avrupa’da “1789 Fransız İhtilali ve Aydınlanma Çağı” ile birlikte gerçekleşen düşünsel devrimlerin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır (Saklı, 2012: 2). Siyasal alanda “milliyetçilik”, Fransız İhtilali'nin getirdiği özgürlük düşüncesi, bireysel hak ve hürriyetlerle şekillenerek vücut bulmuştur. Aydınlanma döneminin ve devrimlerin bir sonucu olarak milliyetçilik, siyasal alanda çok güçlü bir ideoloji vasfıyla birçok ulusun ulus devlet olma yolunda önemli dayanak noktası haline gelmiştir. Avrupa’da feodalitenin çöküşü ile birlikte milliyetçilik ilk etapta toplumsal özgürlük ve egemenlik doktrini olmuştur. Bu doğrultuda “insanlar özgürleşerek, dış baskılardan kurtulmalı, kendi öz kaynaklarını ve topraklarını kendileri yöneterek, kendi kaderlerini kendileri tayin etmeli” tezi öne sürülmüştür (Kütükçü, 2004: 271).

Milliyetçiliğin tanımına yönelik olarak da birçok uğraş verilmiş, kavramın dayanak noktaları belirlenmeye çalışılmıştır. John Hutckinson’a göre; “insanlar birlik olmalı, tüm iç bölünmeler ortadan kalkmalı, tarihi bağlılığı olan tek bir toprak parçası üzerinde birlik içinde yaşamalı ve ortak bir kültürü paylaşmalıydılar” (Hutckinson, 1994: 7). Bu noktada ise millet kavramı ortaya çıkmış, bu yüzdendir ki 19. yüzyılın başında artık devlet kurma, devlet sürdürmek ya da korumak anlayışı ile etnik grupların varlığı, haklarının savunulması ya da onurlu bir biçimde yaşamaları “milliyetçi” ideoloji ile desteklenmeye başlanmıştır.

Ernest Renan’a göre millet; “geçmişte yapılmış ve gelecekte de yapılmaya hazır olunan fedakârlıklar duygusuyla oluşturulan geniş ölçekli bir dayanışmadır” (Özkırımlı, 2010: 17). Renan’a göre millet gerçeğinin her şeyden önce, o milleti vücuda getiren fertlerin birlikte yaşama duygusuna ve kararlılığına; birlikte yaşanan geçmişin yoğurduğu ortak kültüre; ruh ve amaç birliğine dayandığını ifade etmiştir (Arslan, 2017: 26). Renan bir milletin ifade edilebilmesi için gereken şartları ise; ırk birliği, din birliği, dil birliği, ortak coğrafya ve topluluğun ortak çıkarları olarak

sıralamıştır. Mustafa Kemal Atatürk de bir millet tanımı getirmiş, O’na göre; “Millet; dil, kültür ve ideal birliği ile birbirine bağlı vatandaşların oluşturduğu bir siyasi ve içtimai heyettir” (Arslan, 2017: 26). Eski Rus devlet başkanı Joseph Stalin ise milleti; “ortak bir dil, toprak, ekonomik yaşam ve ortak bir kültürde cisimleşen psikolojik şekillenmedir” diye tanımlamıştır (Özkırımlı, 2010: 14).

Millet tanımlarından yola çıkarak denilebilir ki, milletin tanımlanabilmesi için olması gereken bazı nesnel ölçütler vardır. Bu nesnel ölçütler; etnisite, din, dil, toprak, ortak tarih, ortak köken veya atalar (akrabalık) ya da daha genel tabirle kültürdür. Tüm bunlarla birlikte toplulukları millet yapan öznel ölçüt ise geçmişin, bugünün ve geleceğin ortak olduğuna yönelik taşınan ortak inançtır. Ortak inancın nasıl oluştuğuna yönelik tezlere değinilirse, 18. yüzyıl yazarlarından Gottfried Herder’a göre milliyetçilik bilincinin temelinde kan bağı yatmaktadır. Etnik milliyetçilik tanımlarına göre kan bağı ve kültürel benzerlik milliyetçilik bilincinin temel özellikleridir. Diğer taraftan milletin birliğini sağlayan nitelikler; dilleri, dinleri, örf ve adetleridir. Milletlere üyelik ancak kan bağı ile edinilebilir (Özkırımlı, 2010: 22).

Literatürdeki milliyetçilik kuramları incelendiğinde milliyetçiliğin genel olarak üç ana kategoriye ayrıldığı görülmektedir. Bunlar ilkçi – özcü, modernist ve etno-sembolcü kuramlar veya yaklaşımlardır (Özkırımlı, 2008: 77). İlk olarak ilkçilik de milletler doğal olarak görülmekte, eski çağlardan beri var olan doğal yapılar olarak kabul edilmektedir. Johann Gottfried Herder milleti oluşturan ruhun temelinde geçmişin yattığını, bu geçmişin ise dil ve kültürle inşa edildiğini savunmaktadır. Yine Herder milleti bir organizma olarak ele almakta olup ona göre millet, doğal bir bitki ve aile gibidir, sadece daha fazla dalı vardır. İlkçiliğin en aşırı versiyonu olan doğalcılıkta ise farklı etnik grupların varlığı gibi bu etnik grupların başka grupları dışlamaları da doğal görülmektedir (Akıncı, 2014: 139-140).

Milliyetçilik kuramlarından bir diğeri olan modernistlere göre ise milletler ilkçilerin aksine modern çağın getirdiği koşulların bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Bunda en önemli faktörler ise sanayileşme, kapitalizm, kentleşme, merkezi devletlerin kurulması, laikleşme vb. olmuştur. Modernistlere göre milletleri milliyetçilik yaratmıştır (Özkırımlı, 2008: 105-106). Modernistlerden Ernest Gellner’in 1983 yılında yayınlanmış “Nations and Nationalism” kitabında Gellner milliyetçiliği tanımlamak için önemli detaylara yer vermiştir. Gellner’a göre endüstri devrimi sonrası sınıflar içi bağlar değil, ulusal bağlar kuvvetlenmiş, iş bölümü yaygınlaşarak eğitim devletin en önemli işlevlerinden biri olmuştur. Merkezi eğitimle tek tip insan ve tek tip ideoloji oluşturulmuş ve eğitim yoluyla insan ortak kültüre bağlanmıştır (Gellner, 1992: 107).

Milliyetçilik kuramlarından üçüncü ve sonuncusu olan etno-sembolcüler; ilkçiler ve modernistler arasında bir yaklaşıma sahip olup, en önemli temsilcisi ise Anthony D. Smith’dir. Smith’e göre millet; tarihi bir toprağı/ülkeyi, ortak mitleri ve tarihi belleği, kitlevi bir kamu kültürünü, ortak bir ekonomiyi, ortak yasal hak ve görevleri paylaşan bir insan topluluğunun adıdır (Smith, 2007: 32).

Yunan milliyetçiliğini en iyi ifade eden görüşlerden biri Benedict Anderson’ın “Imagined Communities” adlı kitabında yer verdiği

milliyetçiliğin genel özellikleridir. Anderson'a göre ilk olarak bütün milletler çok köklü bir tarihe sahip olduklarına ve hep var olacaklarına inanırlar. Özellikle basın yoluyla dil, milliyetçiliğin önemli araçlarından biri olmuştur. Milliyetçi devletlerde dil, bayrak gibi kutsal sayılan bir simge olarak kabul edilmiştir. Yunan milletin "Yunanca" etrafında bir millet oluşturma çabaları bu anlamda önemli bir örnek olarak verilmektedir. Anderson'a göre ulus devletin kurulmasıyla; devlet denetiminde ilköğretim, devletin yönettiği propaganda, resmi tarih yazıcılığı, ulusal bir ordunun yaratılması gibi kimi uygulamalar ele alınmaktadır (Millas, 1994: 24). Yunan milliyetçiliği de bu özellikleriyle hem ilkçi hem de etno-sembolcü özellikleri bünyesinde barındırmaktadır.

Devlet içindeki azınlık, etnik gruplar "öteki" diye tanımlanan bir "sorun" olarak görünmektedir. Bu bağlamda günümüzde milliyetçilik, ulus devletlerde eğitim yoluyla yaratılan bir inançlar sistemi, ideolojik bir harekettir. Yine Anderson'a göre kapitalizme geçilirken yaşanan iktisadi değişimle birlikte, matbaanın ve yayıncılığın etkisiyle halk dilleri yaygınlaşmış ve ulusal bilincin gelişmesine katkı sağlamıştır.

Temel argümanlara göre milliyetçilik milleti yaratmakta, millet milliyetçiliği yaratmamaktadır. Ancak etnik semboller (dil, din, kültür, bir bölgede ortak yaşam, tarih vb.) önceden var olup çok ender hallerde icat edilmektedir (Heraclides, 2002: 48). Bu anlamda Hellen, Fransız, Sırp, İrlanda, Yahudi ya da Türk milli mitosunun ya da milliyetçiliğinin tutması, pan-Kıbrıslı, Güney-Slav (Yugoslavyalı), Pan-Slavist ya da Osmanlılık milli kimliği yaratılmasından çok daha kolay olduğu ifade edilmektedir.

Milliyetçilik söylemi dünyayı "biz" ve "onlar" ya da "ötekiler" diyerek iki tarafa bölmektedir. Bu bağlamda söylemin dışlayıcı bir özelliği bulunmaktadır. Bir diğer söylem farklılığı olarak ise milliyetçilik söylemi dünyayı "dostlar" ve "düşmanlar" olarak sınıflama eğilimine sahiptir. Bu doğrultuda R. Barth, tüm toplumlarda görülen ulus ve grup kimlik duygusunun "dışlayan" bir bilinç olduğunu söyleyerek, bu bağlamda "barbarlar" ve "gâvur" nitelendirmelerini örnek vermektedir (Millas, 1994: 10).

Milliyetçilik de kendi grup kimliğini bu dışlayan duygu ve yaklaşım temelinde kurmaktadır. Milliyetçilik söylemi hegemonya kurucu olup; Anlatı, yorum, algılama, değerlendirme, düşünme ve hissetme biçimlerini eğitim ve çeşitli yollarla "millileştirme" biçiminde diğer söylemler veya alternatif diller üzerinde hâkimiyet kurmaktadır. Bununla birlikte millet içindeki kırılmaları, bölünmeleri ve görüş ayrılıklarını gizlemektedir. Milliyetçilik söylemi, milli değerleri doğanın hakikatleri gibi görmekte, söylem kurumlar aracılığıyla üretilip, dayatılıp, kurumlar aracılığıyla işlemektedir (Özkırımlı, 2010: 30-31).

3. YUNAN MİLLİYETÇİLİĞİ VE YUNAN AYAKLANMASI

1789 yılında başlayan Fransız İhtilali'nin fitilini ateşlediği milliyetçilik ve ulus devlet idealleri hızla tüm dünyaya yayıldığı gibi uhdesinde birçok etnik ve dini toplum barındıran Osmanlı Devleti sınırlarına da girmiş, nitekim 1830 yılında bunlardan sadece biri olarak Yunan toplumu bağımsızlığını kazanarak

Osmanlı Devletinden ayrılmıştır. Yunan milliyetçiliğinin tarihi Fransız İhtilali'nin fikirselle yayılma süreciyle eş görülse de, arka planda Antik Yunan'a dayanan tarihsel bir geçmişi barındırmaktadır. Öyle ki Yunanistan tarihi M.Ö. 146 yıllarında Antik Yunan ile başlamakta, M.S. 395 yılında Roma'nın ikiye ayrılmasıyla orta devir Bizans ile devam etmekte, modern yeni Yunanistan tarihi ile nihayete ermektedir (Yavuz, 2014: 39).

Günümüz Yunan milliyetçiliğinin kökeni Fransız İhtilali'ne dayansa da ilk olarak Yunan kavramının tarih boyunca birçok önemli dönemde izlerini incelemek gerekmektedir. Öncelikle Yunan halkı birçok tarih yazımında "Grek-Greece" olarak nitelendirilmekte, bu kavram ise köken olarak Slavca'dan gelmektedir. "Yunan" kavramı önce Perslerin sonra ise Arapların Antik Yunanlara verdiği ve sonrada çağdaş Yunanlara verilen bir isimdir. Yunanlılar ise "İyonya" sözcüğünden türeyen "Yunan" kelimesini tarih içerisinde hiç kullanmamıştır. Genel olarak eski Yunanlıların ise kendilerine "Helen (Hellas-Ellas)" dedikleri, ayrıca ortak bir dil ile din bilinci oluşturmaya çalıştıkları görülmektedir (Milas, 2004: 161; Yavuz, 2014: 44). Osmanlı İmparatorluğunda diplomatik lisan gereği diğer milletleri yüceltmek adına bazı tanımlamalar yapılmış, Grek'e İyon'a hitaben Yunan, halkına da Roma'dan gelen anlamında Rum denmiştir (Kalelioğlu, 2008: 107).

Aydınlanma çağı ve beraberinde Fransız İhtilali'yle birlikte 18. yüzyılda Avrupa'da yaşanan siyasal ve ekonomik devrimler Osmanlı idaresinde yaşayan birçok topluma etki ettiği gibi Yunan toplumuna da yansımaması beklenemezdi. Bu yansıma devletin ticaret yolları üzerinde Yunan nüfusunun yoğun olarak yaşadığı bölgeler olan Anadolu'nun Ege kıyıları ve Balkanlar'da gelişmesi sonucunda olmuştur. Ayrıca Rusya'da tüccar ve esnaflardan oluşan Yunanlılara ait bir sosyal sınıf Yunan toplumunun gelişimine katkı sağlamıştır. Avrupa'ya eğitim amacıyla giden gençler ve bu Yunanlılar aydınlanma fikirlerini ve milliyetçi ideolojiyi benimseyerek, bunları Yunan toplumuna aktarmıştır. Yunanlı gençler, aydınlanma ve Fransız İhtilali'nin "romantik milliyetçi" görüşlerini öğrenerek Antik Helen'i dile getirmişlerdir (Clogg, 1997: 25).

Yunan aydınlanması 18. yüzyılın sonlarına doğru Avrupa'daki gelişmelerden etkilenen Yunanlı aydın sınıfın oluşumu ile gerçekleşmiştir. Bununla birlikte Yunanca, aydınlanma değerlerinin Balkanlar ve Yunanlılarla birlikte diğer Ortodoks toplumlara aktarılmasında aracı bir dil rolüne bürünmüştür. 18. yüzyıl sonrasında özellikle edebiyat ve kültür alanındaki gelişmelerle Yunanca, Yunan bağımsızlığına giden yolda etkin bir görevi de üstlenmiştir.

Osmanlı idaresi altında Yunanlılar, diğer halklara göre çeşitli ayrıcalıklı haklara sahip olmuş, özerk yönetimle idare edilmiş, tüm Ortodoks Hıristiyanları temsil eden Ortodoks patrikhanesini bünyesinde barındırmış, dini ayinler Yunanca yapılmış ve Patrik üç tuğlu paşa rütbesine sahip olmuştur (Akman, 2006: 63). Yunanlılar, Selanik, İstanbul ve İzmir'de denizcilik ve tüccarlıkta etkin konumlarıyla Avrupa ile yakın ilişki içerisinde bulunmuşlar, bu yüzden de ki, Avrupa'da gelişen akımlardan rahat etkilenmişlerdir. Ayrıca Rusya'nın Balkanlara olan ilgisi ve isyana kışkırtıcı rolü de Yunan ayaklanmasının sebeplerinden olmuştur (Kayıran & Metintaş, 2018: 33).

3.1. Yunan Ayaklanması

18. yüzyılın sonuna gelinirken Yunan aydınlanması ile birlikte oluşan Yunan aydın sınıfı milliyetçi ideolojiyi topluma aktarmış, Balkanlarda Ortodoks Hıristiyanların olduğu her yerde olduğu gibi Yunanlıların oturdukları bölgelerde de I. Petro'dan itibaren Rus ajanları ve propagandacıları işlerini yapmışlardır.

Rumlar, Sırpların isyanından 30 yıl önce ilk defa ayaklanma girişiminde bulunmuşlar, 1770'de Rus donanmasının Mora açıklarında görünmesi üzerine ayaklanmışlar, fakat bir başarı sağlayamamışlardır. Yunan bağımsızlığı için ilk hareket, 1814'te Odesa'da Etniki Eterya (Dostluk Derneği) örgütünün kuruluşu olmuştur. Örgüt, Yunan bağımsızlık savaşında önemli bir rol oynamış, Osmanlı hâkimiyetine son vermeyi, anayurdu kurtararak yeni bir ulus devlet kurmayı hedeflemiştir (Özdemir & Çiydem, 2017: 24). Örgüt lideri Rus Çarı Aleksandr'ın da desteğini alan Aleksandr İpsilanti'ydir. Önce Boğdan'da başlayan isyan Mora'da da patlak vermiş, 1821 yılı isyanın başlangıcı için bir dönüm noktası olmuş, buradan da kısa sürede adalara yayılmıştır.

Yunanlıların isyanı sonrasında Müslüman Osmanlılara karşı Hıristiyan Yunanlıları korumak ve desteklemek zorunluluğunu Avrupa ülkeleri de hissetmişlerdir. Batı Avrupa'da Yunanlılara duyulan sempati Mora ayaklanması ile birlikte birden artmıştır. Benzer şekilde Batılı aristokrat gezginler de giderek "Filhelenizm'e" (Yunan severliğe) olan ilgi de büyümüştür. Batı Avrupa'daki bu "Filhelenizm" düşüncesiyle; "İslam dininin ilerlemeye engel olduğu", "Yunanlı anneden çocuğunu yeniçeri yapmak üzere kopartan barbar Türk efendi", "Asyalı barbarlar olarak kalmakta direnen Türkler" gibi imajlar savunulmuştur (Özkırımlı, 2010: 54).

Rumlar, 1 Ocak 1822'de bağımsızlıklarını ilan edip siyasi bir yapı kazanmışlar, ardından İngiltere ve Fransa öncülüğünde 4 Nisan 1826 Petersburg Protokolü ve 6 Temmuz 1827 Londra Protokolü ile birlikte Yunanlıların Osmanlı'ya bağlı özerk bir devlet olacakları ve Türklerin bölgeden çıkarılması kararı alınmıştır. Osmanlı Devleti buna itiraz edince de Navarin'de demirlenmiş olan Osmanlı-Mısır donanması 20 Ekim 1827'de Rus, İngiliz ve Fransız gemileri tarafından yakılmıştır. Navarin olayı, Osmanlı-Rus savaşının çıkmasına da sebep olmuştur (1828-1829). Rusların Doğu'da Erzurum'u, Batı'da Edirne'yi ele geçirmesi sonucu Osmanlı Devleti barış istemek zorunda kalmıştır. 14 Eylül 1829'da Edirne Antlaşması imzalanmıştır. Antlaşmaya göre Osmanlı Devleti Yunanistan'ın muhtariyetini tanımıştır². 3 Şubat 1830'da İngiltere, Fransa ve Rusya yeni bir Londra Protokolü imzalayarak bağımsız Yunanistan Devleti'nin kurulduğunu ilan etmişler ve Osmanlı Devleti de 24 Nisan 1830'da Yunanistan'ın bağımsızlığını kabul etmiştir.

Osmanlı İmparatorluğu'na karşı başlatılan ayaklanma, bağımsız bir devlet olma süreci ve bunu takip eden dönemlerde, Yunan milliyetçiliği, Yunan ulusu ve Yunan devleti için daima etkili ve belirleyici bir güç olmuştur. Yunanistan bağımsızlığını Rusya'nın Osmanlı Devletine karşı kazandığı bir zafer sonucunda elde

² 16 maddelik antlaşmanın 10. maddesine göre Osmanlı Devleti Yunanistan'ın bağımsızlığını tanıyordu.

etmiştir.

Yunanistan'da önce geçici hükümet kurulmuş, ardından 1832'de Londra'da yapılan anlaşma sonucunda Bavyera Prensi Otto, I. Otho adıyla Yunan tahtına geçmiştir. 1453'te Osmanlıların İstanbul'u fethetmesiyle Bizans İmparatorluğu yıkılmış, Atina ise 1458 senesinde fethedilmiş ve bundan sonra Yunanistan, yaklaşık 400 yıl Osmanlılarca yönetilmişken, Yunan Ayaklanması neticesinde Yunanistan, Osmanlı Devleti idaresindeki Balkanlarda ilk bağımsız olan devlet olmuştur.

4. YUNAN ULUSLAŞMA SÜRECİ

1830 yılında bağımsız olan Yunanistan, uluslaşma sürecinin adımlarını hızla atmaya başlamıştır. Bu bağlamda Yunan ulus kimliğinin inşası ana mesele olarak görülmüş; Dil, din, tarih ve kültür birliği Yunan ulus kimliğinin inşasında temel taşlar olmuştur. Bu etkenler ışığında Yunan milli kimliği etnik ve kültürel milliyetçilik sınıfına girmiştir.

Aydınlanma döneminde Antik Yunan'a duyulan hayranlık 1832 yılında tahta geçen Kral Otto döneminde de devam etmiş, çağdaş Yunanlıların antik Yunanlıların torunları olduğu tezi açıkça benimsenmiş ve etnik kimliğin tarihin içinde sürekliliği sağlanmıştır. Helen kültürü, Yunan ulus tarihinin dayandığı temel olarak benimsenmiştir. Atina Helenizm'in yeni merkezi olmuş, ulusal birliğin güçlenmesi için Kilise'nin merkezi de Atina'da olmalı görüşü benimsenmiştir. Bu amaçla ilk olarak Atina'da, ulusal devlet ve ulusal kimlik yaratma projesi çerçevesinde 1833'te Yunanistan Ortodoks Kilisesi, ardından devletin idari yapısındaki ihtiyaçları karşılamak üzere gerekli personeli eğitmek ve Doğu'ya Batı medeniyetinin taşınmasını sağlamak amacıyla 1837'de Atina Üniversitesi kurulmuştur³ (Kırlıntokme, 2010: 401). Böylece buradan mezun olan doktor, gazeteci, avukat gibi meslek sahipleri, Osmanlı hâkimiyeti altındaki topraklarda yaşayan Yunanlılara Yunancayı ve Yunan kültürünü çeşitli dernek ve birlikler vasıtasıyla yaymaya başlamışlardır.

Yunan ulusunda büyük bir oranda din yolu ile sağlanmış olan bir kültür sürekliliği görülmüştür denebilir. Bununla birlikte Yunan ulusunun doğuşuna destek olan iki öge, ilk olarak bölgede ünlü bir tarihsel geçmişin olması, ikinci olarak ise son yüzyıllara dek Balkanlar'da hala en saygın dillerden biri olan Yunancanın yaşıyor olmasıdır. Çağdaş Yunan kimliğinin yaratılmasında en önemli gelişme tarihin "Helenleştirilmesi - Yunanlılaştırılması" ile gerçekleşmiştir. Skopetea bu terimi 1988 tarihli Megali İdea kitabında ilk kez kullanmış olup; "Tarihin Helenleştirilmesi" ihtiyacı Bavyeralı tarihçi Jacob Philipp Fallmerayer'in, Bizans döneminden bu yana meydana gelen göçler nedeniyle o dönemin Yunanistan'ında ve genellikle Güney Balkanlar'da artık Yunanlı bulunmadığını, halkın tümünün Slav ırkından ve Arnavutlardan oluştuğu tezini ortaya atmasıyla önem kazanmıştır (Ntokme, 2010: 410).

"Tarihin Helenleştirilmesi" ve tarih içinde Yunan ulusunun sürekliliğinin sağlanması aşamasında ön plana çıkan isimlerden biri olan Konstantinos Papanigopoulos, Bizans'ı Yunan tarihinin bir parçası olarak dâhil ederek Yunan ulusunun tarih içindeki

³ 1833'te kurulan kilise 19 ve 20. Yüzyılda devletin resmi ideolojisinin ve Yunan milliyetçiliğinin gelişmesinde önemli rol oynamıştır.

sürekliliğini ifade etmiştir. Antik Yunan medeniyetinden başlayan süreç, Makedonya Helenizm'i, Bizans Helenizm'i ve son dönem Helenizm'i ile devam ettiği kabul edilmiş ve Bizans tarihi ile barış sağlanmıştır. Öte yandan Helenizm'in tarih boyunca sürekliliğinin sağlanması ile birlikte Megali İdea'da resmiyet kazanmıştır. Büyük Yunanistan'ın kurulması hayalinin açık bir ifadesi olarak Yunan ulusunun varoluş sebebi olmuştur.

4.1. Megali İdea

Megali İdea terimi, Yunanca "Μεγάλη" (büyük) ve "Ἰδέα" (fikir) sözcüklerinin Latin alfabesi ile yazımıdır. Türkçede Megali İdea yerine yaygın olarak kullanılan bir diğer terim de Megalo İdea'dır. "Megalo-", eklendiği sözcüğe "çok büyük" anlamı veren, Yunanca "megas" (büyük) sözcüğünden gelen bir önektir. Megali İdea, resmi olarak tarihte ilk defa 14 Ocak 1844'te Yunanistan Başbakanı İoannis Koletis'in Yunan meclisinde yaptığı bir konuşma sırasında dile getirilmiştir (Kırlıntokme, 2010: 413).

Koletis, "Yunanistan'ın (Yunan Bizans'ın) çöküşü ile Batı'nın Aydınlanma sürecinin başladığını, şimdiyse yeniden ortaya çıkışı ile hedefinin Doğu'yu Hellenleştirerek uygarlaştırmak olduğunu" söylemiştir (Ntokme, 2010: 413). Koletis ve Yunan ünlü tarihçi Paparigopulos'a göre Hellenizm'in merkezi iki tanedir. Krallığın başkenti Atina ile tüm Yunanlılarca Polis (kent) olarak adlandırılan büyük başkent Konstantinopolis yani İstanbul'dur. Megali İdea'nın pratik yönü olan dış politikada uygulanması birbirini izleyen üç aşamada tasvir edilmiştir;

a) Bizans toprakları üzerinde başkentin Konstantinopolis olacağı Yunan İmparatorluğu'nun kurulması (halka yönelik slogan ya imparatorluk ya ölüm olmuştur),

b) Özellikle Güney Balkanlar'da ve Ege adalarında (Enosis ya da ölüm sloganıyla) girişilecek silahlı çatışmalarla Osmanlı İmparatorluğu aleyhinde adım adım genişlemek,

c) Yunanlıların ve Osmanlıların barışçı yoldan anlaşmaları ile büyük bir Hellen – Osmanlı devletinin kurulmasıdır (Ntokme, 2010: 414-415).

Megali İdea fikrinin kökeni ise; Bizans İmparatorluğu'nun 1071 Malazgirt Savaşı sonucunda Anadolu'da yenilgiye uğraması, 1204 tarihinde IV. Haçlı Seferi orduları tarafından İstanbul'un yağmalanması, yine İstanbul'un 1453'te Osmanlı orduları tarafından fethi ve hatta 1461'de Trabzon'un düşmesi ile aynı tarihi süreçte değerlendirilmelidir. Yani Megali İdea nihai hedef olarak Yakın Doğu'daki tüm Yunan yerleşim bölgelerini tek bir devlet çatısı altında toplayıp coğrafi olarak genişlemeyi hedeflemiştir.

4.2. Uluslaştırma Sürecinde Tarihi Hellenleştirme Girişimi

"Tarihi Hellenleştirme Girişimi" Yunan uluslaşma sürecinin önemli bir basamağı olarak görülmüştür. Öyledir ki bir ulus ancak köklü, sürekli ve istikrarlı bir tarihi ile mümkün görülebilmektedir. Bu bağlamda Yunan uluslaşmasında, ulusun kökeninin Helen tarihine dayandırılması bir tarih projesi olarak ortaya çıkmıştır. Yunan aydınları, Antik Yunanlıların torunları olarak yeniden doğma anlamına gelen efsanevi Anka Kuşu – Phenix'i simge olarak seçmiştir. Onlar Makedonların,

Romalıların, Bizanslıların, Osmanlıların egemenliğine boyun eğdikten sonra, küllerinden yeniden doğduklarına inanmışlardır. Yunanistan'ın tarih sahnesine yeniden dönmesi de Yunan Aydınlanması ile başarılan "yeni milli doğuş" ile sağlanmıştır (Heraclides, 2002: 52).

Halkın Yunanlılığını kanıtlamak için üç paralel yol izlenmiştir. En büyük ağırlık tarih içinde sürekliliği sağlamak ve özelliklede klasik dönemden çağdaş Yunanistan'a varıncaya dek ortaya çıkan 2000 yıllık boşluğu doldurmaya verilmiştir. İkinci yol, çağdaş dönemde geçmiş çağların kuşku bırakmayan kanıtlarını (müzikte, dansa, örf ve adetlerde, halk şiirinde vb.) tespit ederek, Yunanlılık tezinin engelsiz devamlılığını kanıtlamak olmuştur. Üçüncü strateji ise 1821 devriminin vurgulanması ve Yeniden Doğuş'un gerçek ispatı olarak ortaya çıkarılması hedeflenmiştir. "Yeniden Doğuş" görüşüne göre; ayaklananlar kendilerini canlı ve var olan bir halk olarak, Yunanlı olarak nitelemiş, özgürlükleri ve milli egemenlikleri uğruna kahramanca savaşmışlardır (Heraclides, 2002: 56).

Tarihin Hellenleştirilmesi girişiminde en büyük sorunlardan biri Ortodokslik öğesinin eklenmesi olmuştur. Bu eklenme 1100 yıllık Bizans döneminin tarih sürecine katılmasını ilgilendirmiştir. Bizans'ın milli söylem kapsamına alınması tartışılan bir konu olmuştur. Helen tarihi "uluslararası sembolik görkemi" ifade ediyor; Voltaire, Hegel, Montesquieu ve Gibson gibi düşünürlere göre Bizans "despot, gerici ve teokratik" bir tarihi ifade etmiştir. Yunanistan'ın milli tarihçisi Paparigopulos tarafından Bizans'ın milli tarih kapsamına alınması ile tartışma nihai olarak sonlanmış, günümüze kadar gelen Yunan tarihi ifade eden beş Hellenizm şekillenmiştir. Bunlar; Antik Hellenizm, Makedonya Hellenizm'i, Ortaçağ Hellenizmi (Bizans), neo-Hellenizm ("Türk egemenliği yılları") ve son dönemin Hellenizm'i'dir.

4.3. Yunan Milliyetçiliğinde "Biz" ve "Öteki" Kavramı

Yunan milli tarihinin, kimliğin ve kıvanç duygusunun ana kaynağı antik yıllar, Büyük İskender ve Bizans'tır. Yunan eğitim sisteminde; "Vatanımız nedir" konusunda vurgulanan temel öğeler şunlardır: Dünya kültürünün ve evrensel ahlak değerlerinin kaynağı olarak Yunanlıların üstünlüğü, antik yıllardan günümüze devamlılık, binlerce yıl içinde bozulmadan korunan bir milli kişilik, zaman zaman komşu olan ya da birlikte yaşanan halklardan (Türkler, Arnavutlar, çeşitli Slav toplulukları, Araplar vb.) etkilenmemiş olan "ırksal" homojenlik/arılık, askeri, kültürel vb. gibi tüm düzeyde tetikte bulunarak, sonu gelmez tehditlere karşı durabilmek için gerekli devamlı bir uyanıklıktır (Heraclides, 2002: 63). Bu içe dönük, kapalı bir kimlik yaratmaktadır. Yunan okulları genellikle yabancı fobisi ve güvensizlik içinde bir milli kimlik oluşturmaktadır.

Yunan milliyetçiliğindeki "biz" ve "öteki" ilişkisi incelenirse, Yunan anlayışı bu konuda beş farklı yaklaşım izlemektedir;

a) Çelişkili duygularla dile getirilen "Avrupa'dan" kaynaklanan bir hayranlık, kıskançlık, kin, tehdit algısı,

b) Başta özellikle 20. yüzyılın son çeyreğinde Türkler olmak üzere değişik dönemlerde ki tarihi hasımları başa gelenlerden sorumlu sayma,

c) Yabancıların ve özellikle güçlülerin düşman saydığı ve

devamlı olarak aleyhine komplolar kurduğu “kardeşi olmayan millet” olma paranoyası,

d) Yakınoğu’yla (Türkiye) ve Kuzey’le (Balkanlı komşular) her türlü etkiyi, ilişkiyi ya da benzerliği reddetme, onları millet ve kültür olarak aşağılama,

e) Bağımsız Yunanistan içinde ya da “Yunan sahası” içinde ki “öteki”nin (Arnavut, Roma, Slavofonlar, Slav-Makedonlar, Bulgarlar, Yahudiler, Türkler, Osmanlılar, Kıbrıslı Türkler, Giritli Müslümanlar vb.) yok ve değersiz sayılmasıdır (Heraclides, 2002).

Yunan aydınlarına göre Yunanistan adil ve ahlak açısından tertemizdir. Hristodulos’a göre “Allah’ın halkıdır” ya da başka bir deyimle, adalet ve iyilik, en saf halinde “Yunan’dan gelmez”. Bu görüşlere göre değerlendirildiğinde; Yunan ulus kimliği, içinde dönük olmak suretiyle, diğer ırkları dışlayıcı; bununla birlikte keskin bir ayrılık olmak suretiyle kimlik aidiyetini “biz” ve “öteki” şeklinde belirleyen, etnik ve kültürel bir yapıda inşa edilmiştir.

5. BAĞIMSIZLIK SONRASI YUNANİSTAN

Yunanistan 1830 yılında bağımsız olduktan sonra, Yunan uluslaşma süreciyle birlikte Megali İdea fikrini benimsemiş ve ardından sınırlarını genişletmek amacıyla nüfus çoğunluğu tezini öne sürerek kuzeye ve adalara yönelip isyanlar organize etmiştir. Türk donanmasının yeterince güçlü olmaması ve Avrupalı devletlerin desteğiyle Yunanistan, topraklarını hızla genişletmiştir. Bununla birlikte İngilizler tarafından “Yedi Ada” 1864’te Yunanistan’a verilmiştir. 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşı sonrası toplanan “Berlin Kongresi” kararlarına göre de 1881 yılında Girit adası dışında 13.500 kilometrekare Osmanlı toprağı Yunanistan’a verilmiştir.

1913 yılına gelindiğinde “Megali İdea”, Başbakan Elefterios Venizelos’un etkili önderliği altında gerçekleşme ihtimalinin yüksek olduğu bir döneme girmiştir. Kral I. George’un 1913 yılı Mart ayında Selanik’e yaptığı bir gezi sırasında akli dengesi yerinde olmayan bir adam tarafından öldürülmesiyle yerine Velihaht Prens Konstantin geçmiştir. I. Dünya Savaşı döneminde “Megali İdea” büyük ulusal yığınları çevresine toplayan tek ideoloji olmaktan çıkıp ülkeyi rakip ve kimi zamanlarda birbirleriyle savaşan iki kampa ayıran “Ethnikos Dikhasmos” yani “Ulusal Bölünme” diye bilinen toplumdaki kitlesel bölünme sebeplerinden biri oluvermiştir (Clogg, 1997: 108).

Venizelos ile Kral Konstantin arasında I. Dünya Savaşı’na katılım katılmama konusunda temel bir ayrılık oluşmuştur. Venizelos’un, Rusya ile birlikte İtilaf Devletlerini oluşturan İngiltere ve Fransa’ya karşı güçlü bir bağı varken, her ikisinin de kazanacağını ve Megali İdea’nın uygulanmasına destek olacaklarını düşünmüştür. Bunun tersine Konstantin ise Alman ordusunun onursal Mareşali ve Alman İmparatoru Wilhelm II’nin kız kardeşiyle evli biri olarak İttifak Devletlerini oluşturan Almanya ve Avusturya-Macaristan’ın askeri yeteneklerine daha çok güvenmiştir. Yunanistan’ın İngiliz donanmasına karşı pek bir şansının olmadığını düşündüğünden Kral tarafsız kalmaktan yana

olmuştur.

1916 yılında Ağustos ayında İtilaf Devletleri yanısı “Ethniki Amyna” yani “Ulusal Savunma Örgütünü” arkasına alan Venizelos yandaşı ordu, krallık yanısı hükümete karşı darbe girişimini başlatmıştır. Selanik’ten yoğun bir destek alan Venizelos ordusuyla buraya gitmiş ve bir de yerel hükümet kurmuştur. İtilaf Devletleri ise iç savaşı kışkırtır korkusuyla ilk başta Selanik hükümetini resmen tanımamışlardır. İtilaf Devletlerinin baskıları, abluka ve yaşanan çatışmalar neticesinde Kral Konstantin ülkeyi terk etmiştir. Yerine ikinci oğlu Aleksander geçmiş, Venizelos ve ekibi tahttan indirilen kralın önde gelen yandaşlarını Alman yanısı oldukları suçlamasıyla sürgüne göndermişlerdir. Orduda, yargıçlar, memurlar ve öğretmenler arasında önemli bir tasfiye olmuştur.

I. Dünya Savaşı sırasında da Yunanistan’ın genişleme düşüncesi devam etmiştir. Batı Anadolu’yu ele geçirmeyi hedefleyen Yunanistan kendilerine çok şey vaat eden İtilaf Devletleri yanında savaşa girmiştir. 1918’de Venizelos, Yunan birliklerini Makedonya’ya yollayarak savaşa resmen katılmıştır. Ardından Paris Barış Konferansı’nda önemli kazanımlar elde etmiştir⁴. Venizelos’un öncelikli amacı Atina’dan daha kalabalık Yunan nüfusa sahip İzmir ve onun hinterlandını ele geçirmek olmuştur. Batı Anadolu planını gerçekleştirmek isteyen Yunan ordusu 1919 yılında İzmir’i işgal etmiş, Anadolu’daki Türk direnişini kıramayan Yunanistan, üç yıl süren Anadolu macerası sonucunda büyük bir yenilgiye uğrayarak geri dönmek zorunda kalmıştır. Temmuz 1923’te imzalanan Lozan Barış Antlaşması’yla Yunanistan ve Türkiye arasındaki savaş, resmen sona ermiş, halkoylamasıyla monarşinin sürmesi istenince Krallık yanlıları iktidara geri dönmüşlerdir.

6. YUNAN MİLLİYETÇİLİĞİNİN POLİTİK YANSIMA ÖRNEĞİ OLARAK BATI TRAKYA SORUNU

Tarihsel ve ideolojik olarak Yunan milliyetçiliğinin köklerinin büyük oranda dini ve etnik temellere dayandığı, bu milliyetçiliğin dini ve etnik kalıplarla bir devlet politikası haline dönüştürüldüğü görülmekte olup; doğal olarak bu politikanın hem ulusal hem de uluslararası yani hem iç politikada hem de dış politikada yansımaları bulunmaktadır. İç politikada özellikle Batı Trakya sorunu Yunan milliyetçiliğinin bütünüyle yansımaları gösterirken, dış politikada bu sorun başta Türkiye olmak üzere birçok uluslararası aktöründe yer aldığı uluslararası hukuk meselesi haline dönüşmüştür.

Coğrafi olarak Batı Trakya Yunanistan ve Bulgaristan sınırlarını kapsayan; Doğu’dan Meriç Nehri ile Türkiye’den ayrılmakta, Batıdan Mesta-Karasu nehirleriyle Makedonya’dan, Kuzey’den Rodop Dağları ile Bulgaristan’dan ayrılmakta, Güney’den de Adalar Denizi ile çevrili bulunmaktadır (Gökçen, 2003: 49). Batı Trakya Gümölcine, İskeçe ve Dedeağaç olmak üzere üç idari bölümden oluşmaktadır. Dar bir şerit halinde uzanan bölge, 8.578 km² yüzölçümüne sahiptir. Batı Trakya’da bugün 150.000 kişilik tahmini bir Türk nüfusunun olduğu düşünölmekle birlikte, Batı Trakya Türklerinin değişik ülkelere yayılmış bir milyona yakın bir

⁴ Konferans sonrasında Batı Anadolu ve başta İzmir olmak üzere birçok civar bölge Yunan işgaline uğramıştır.

nüfusa sahip oldukları tahmin edilmektedir (Keyvan, 2012: 25).

13. yüzyılda Oğuz Türklerinin bölgeye gelişi ve bölgede çoğunluğu ele geçirmesiyle başlayan Batı Trakya'daki Türk yönetim ve hâkimiyeti, Osmanlı Devleti'nin I. Balkan Savaşında mağlup olmasıyla sona ermiştir (Işık, 1997: 1793). Bunun ardından Osmanlı Devleti, 29 Eylül 1913'te Bulgaristan ile imzaladığı İstanbul Antlaşması'yla Batı Trakya'yı Bulgaristan'a bırakmıştır.

Batı Trakya, I. Dünya Savaşı'nın ardından Fransa ve Yunanistan tarafından işgal edilmiş, Bulgaristan ve Müttefikler arasında 27 Kasım 1919'da imzalanan Neuilly Antlaşması ile bölge Müttefiklere geçmiştir. Sürecin devamında bölgede bir "Müttefiklerarası Batı Trakya Türk Hükümeti" kurulmuş ve halkın iki dereceli bir referandum ile bölgenin geleceği hakkında fikir beyanı alınmıştır. Bu referandumda halkın seçtiği 8 temsilci (Türkler 5; Yunan, Bulgar ve Yahudiler 1'er), Batı Trakya'nın Fransız mandası altında bir otonomi veya Yunanistan ile birleşmesini oylamıştır. Ne yazık ki, temsilci çoğunluğunu elinde tutan Türklerin vereceği kararın belirleyici olmasına rağmen 14 Mayıs 1919'daki referandumdan 4'ü Türkler tarafından verilen 5 oyla Yunanistan'la birleşme kararı çıkmıştır (Batıbey, 2000: 107-117). Yunan işgali 22 Mayıs 1920'de tamamlanmıştır. 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması'yla sınırları belirlenmiş olan Batı Trakya bugün tamamen Yunanistan idaresinde bulunmaktadır (Öksüz, 1992: 105).

Yunanistan ile Türkiye arasındaki Batı Trakya temelli azınlık statüleri, Lozan Barış Antlaşması'yla belirlenmiştir. Bu doğrultuda Lozan'da azınlıklara yönelik "Mübadele Protokolü" ve "Azınlıkların Korunmasına Dair Protokol" olmak üzere iki de ayrı antlaşma imza altına alınmıştır (Toprak, 2014: 45). Batı Trakya Müslüman ve Türk azınlığı, Yunanistan tarafından azınlık statüsüyle kabul edilirken, Lozan'da azınlık Türkiye için gayrimüslimler olarak tanımlanmıştır. Ayrıca Yunanistan Antlaşmanın 38. maddesinden 44. maddesine kadar olan tüm azınlık hükümlerini de kabul etmiştir (Ömeroğlu, 1994: 29-35).

Antlaşmanın hükümlerine göre hukuken garanti altına alınan azınlık hakları: Yaşam ve özgürlük hakkı (m.38); Dini ibadet özgürlüğü hakkı (m.38); Dolaşım ve göç hakkı (m.38); Yurttaşlık ve siyasal haklar (m.39); Kanun önünde eşitlik hakkı (m.39); Kamu hizmet ve görevlerine kabul, yükseltme, onurlanma, çeşitli meslek ve işkollarında çalışma hakkı (m.39); Dilediği dili konuşma hakkı (m.39); Mahkemelerde tercüman kullanma hakkı (m.39); Hukuk ve uygulamada eşit vatandaşlık hakkı (m.40); Eğitim, din, hayır ve sosyal kurumlar alanlarında sınırlı özerklik hakkı (m.40); Okullarda ana dilde öğretimde uygun düşen kolaylıkları görme hakkı (m.41); Okullarda resmi dili öğrenme zorunluluğu hakkı (m.41); Eğitim, din ya da hayır işleri için devlet, belediye ve öteki bütçelerden hak gözetirliğe uygun ölçülerde yararlanma hakkı (m.41); Aile ve özel durumlar konularındaki sorunların gelenek ve göreneklere göre çözümlenmesi için tedbirlerin alınmasını isteme hakkı (m.42); Tedbirlerin diyalog

içinde belirlenmesini isteme hakkı (m.42); İbadet yerlerinin, mezarlıkların ve öteki din kurumlarının korunmasını isteme hakkı (m.42); Vakıf, din ve hayır kurumlarına her türlü kolaylığın sağlanmasını isteme hakkı (m.42) gibi haklardır.

Batı Trakya Müslüman Türk azınlığının özellikle Lozan Barış Antlaşması'ndan kaynaklanan oldukça net sayılabilecek hakları vardır. Öyle ki Antlaşma hükümleri azınlığa; hukuk önünde eşitlik, din özgürlüğü, dil özgürlüğü, eşit medeni ve siyasi haklar ile aile hukuku veya kişisel statü ile ilgili sorunları geleneklere göre çözme hakkını vermekte olup özellikle dini işlerde ve eğitimde özerklik tanımaktadır. Yine antlaşma azınlıkların kendi hesabına, kendi dillerini kullanma ve kendi dinlerini özgürce yaşama haklarına sahip olarak herhangi bir hayır, din ve sosyal kurumu, okulları ve diğer eğitim kuruluşlarını kurma, yönetme ve kontrol etme konusunda eşit hakka sahip olmalarını şart koşmaktadır. Bu kapsamda Yunanistan azınlığın çocuklarına Türkçe temel eğitim sağlamak ve bu doğrultuda gerekli imkânları sağlamak zorundadır (Verhas, 2019: 3).

Azınlık toplumu Antlaşmanın imzalanmasından beri birçok sorunla karşılaşmaya devam etmektedir. Öyle ki azınlık, o günden bugüne kadar Yunanistan'ın politikaları nedeniyle sosyal ve siyasal hayat başta olmak üzere birçok önemli alanda ciddi sorunlarla tarihsel süreçte boğuşmuş ve boğuşmakta ve bununla birlikte haksız uygulamalara maruz bırakılmaktadır. Bu uygulamaların birçoğu başta Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) ile Uluslararası İnsan Hakları İzleme Komitesi karar ve raporlarına da geçmiş sorun ve uygulamalardır. Örnek olarak⁵:

- Siyasal haklara ilişkin sorunlar (Batı Trakya Türklerinden Yunanistan Dostluk, Barış ve Eşitlik Partisi Kurucusu Dr. Sadık Ahmet'e yönelik yargılama ve tutuklamalar, %3 seçim barajı uygulaması vb.),
- Dolaşım sorunları (Azınlık pasaportlarına el konulması, Batı Trakya Yasak Bölge uygulaması, seyahat engellemeleri vb.),
- Yurttaşlığa ilişkin sorunlar (Yunan Yurttaşlık Yasası ve vatandaşlıktan çıkarma uygulamaları, cami minarelerinin çan kulelerinden kısa olması zorunluluğu vb.),
- Müftülük sorunu (Azınlık toplumunca seçilen müftülerin engellenmesi, müftü atamaları vb.),
- "Türk" adının kullanılması sorunu (Türk ve Türkçe terimlerinin kullanımının yasaklanması vb.),
- Eğitimle ilgili sorunlar (Yunanca zorunluluğu, diploma denkliği sorunları, Türkçe eğitimin ve Türk okullarının sayısının azaltılması vb.),
- Ekonomiyle ilgili sorunlar (Mülk edinme hakkı kısıtlamaları, tarım araçlarına lisans verilmemesi uygulamaları, istihdam kısıtlamaları, kamu görevlerine girerken ayrımcılık, bölgeye yönelik yatırım yapılmaması, vb.),
- Yargıyla ilgili sorunlar (Adil yargılama yapılmaması vb.),
- İstimlak ile kamulaştırma sorunları (Azınlık arazilerinin kamulaştırılması, mezarların istimlak edilmesi, vb.)

⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz: Oran, Baskın, *Yunanistan'ın Lozan İhlalleri*, Ankara: SAEMK, 1999, s. 40; International Helsinki Federation for Human Rights, Greece Annual Report 1997, 1999 ve 2002; Sarıkaya, M. Ş., Ahmet, F. M., & Demirel, A.

C. *Batı Trakya Müslüman Türk Gençlerinin Sorunları*. İstanbul: İDSB, 2013, s. 8-17; Hüseyinoğlu, Ali, "Yunanistan'da (Batı Trakya) Türk Azınlığı ve Türkçe". D. F. Türk içinde, *Balkanlar'da Yaşayan Türk Azınlıkları ve Türkçe'ye Yönelik Dil Politikaları* (s. 103-129). Ankara: Astana Yayınları, 2016, s. 103-129.

- Vakıflar sorunu (Vakıfların taşınmaz mal edinmelerine izin verilmemesi vb.)
- Medya alanındaki sorunlar (Türk televizyonlarının izlenmemesi için sinyal engelleyici kullanılması, Türkçe yayın yapan radyolara yayınlarının en az yüzde 25'ini Yunanca yapma zorunluluğu getirilmesi, vb.) gibi sorunlar temel sorun başlıklarıdır.

24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması'ndan günümüze birçok ulusal ve uluslararası antlaşma imzalanca da, hiçbiri Batı Trakya Müslüman ve Türk azınlığın sorunlarını çözmekte ve Yunanistan'ın hak ihlallerini engellemekte başarılı olamamıştır. Öyle ki günümüze kadar azınlıklara yönelik birçok insan hakları ihlalleri azınlığın kaderi olagelmıştır. Yunan devlet politikalarının azınlık gruba etnik ve dini kökeninden dolayı baskı ve asimilasyon politikalarına dönüştüğü açık olsa da, azınlık bunlara rağmen varlık ve kimliklerini koruyabilmiştir (Keyvan, 2012: 21). Ancak bu devlet politikalarının temelinde Fransız İhtilali'nden bugüne kadar şekillenen etnik ve dini temelli Yunan milliyetçiliği ve tarihsel arka planı yatmaktadır. Bunun en önemli kanıtı Yunan devlet politikalarınca bölge azınlığının hukuki haklarına rağmen dini bir azınlık olarak kabul edilmesi, Türk bir azınlık olduğu yani etnik kökenlerinin inkâr edilmesidir. Hatta birçok kez Yunan hükümet sözcüleri "Batı Trakya'da Türk yoktur" bile demişlerdir (Ayhan, 2014: 176; Helsinki WR, 1990: 14; Associations of Solidarity, 1983: 10).

Batı Trakya Müslüman ve Türk azınlığı ve diğer azınlıklar her şeyden önce Yunanistan'ın toprak bütünlüğü için tehlikeli sayılmakta; azınlık "Truva atı, beşinci kol, düşman ajanı, Türk yayılmacılığının ileri karakolu" gibi kodlarla nitelendirilmektedir. "Türk" kelimesi bile kimlik olarak tehdidin en önemli örneğidir. Batı Trakya Müslüman ve Türk azınlığının kendilerini Türk olarak nitelendirmeleri bile Yunan tarafı için endişenin ana kaynağını teşkil etmektedir (Heraclides, 2002: 234).

Geçmişten günümüze değin azınlığın sorunları incelendiğinde; Türk-Yunan ilişkileri iyi oldukça azınlık sorunları da belli bir nispette iyileşirken, ilişkiler gergin olduğunda ise azınlık sorunları da giderek gerginleşmektedir (Eren, 2015: 87). Yunan hükümetinin azınlığa yönelik baskıları yakın dönemde de devam etmekte olup, azınlık hala eğitim, ekonomi, hukuk başta olmak üzere birçok alanda sorun yaşamaya devam etmektedir. Günümüzde de devam eden sorunlar incelendiğinde;

- Kolektif Türk etnik kimliğinin reddedilmesi; Türk adını taşıyan derneklerin kaydı reddedilmekte, azınlık Türk değil Müslüman azınlık olarak nitelendirilmekte,
- Kararların uygulanmaması ve adalete erişim eksikliği; Yunan makamları Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi(AİHM)'nin azınlık lehine derneklerin feshinin engellenmesi gibi kararları yerine getirmemekte,
- Ekonomik sorunlar; azınlık ülkede işsizlik noktasında en çok sorunu yaşayan gruplardan biri olup, bölgeye yeterli yatırım yapılmamakta ve gerekli istihdam sağlanmamakta,
- Dini özerkliğe müdahale; Yunan devleti Lozan Barış Antlaşması'nda hak olarak tanınmasına rağmen Rodop ve İskeçe'de azınlık tarafından seçilen müftüleri tanımamakta

yerine müftü atamakta, İslami vakıfların mülklerine yönelik vergi konulmakta,

- Eğitimdeki sorunlar; azınlık eğitim konusunda özerk haklara sahip olsa da devlet ders kitaplarının dağıtımından, iki dille müfredatı, öğretmenlerin atanmasına kadar birçok konuya karar vermekte; Selanik Özel Pedagoji Akademisi (EPATH) ile Türkiye'de öğrenim gören azınlık müfredat öğretmenlerinin sayısı azaltılmakta, azınlık müfredatı için daha önce Türkiye'den ithal edilen ders kitaplarının yerine Yunan hükümetinin belirlediği kitaplar okutulmakta, iki dilli okul öncesi eğitim bulunmamaktadır (Verhas, 2019: 9-23).

7. SONUÇ

Çalışmada genel olarak kavramsal olarak millet ve milliyetçilik kavramları açıklandıktan sonra Yunan milliyetçiliğinin kökeni, gelişimi ve esasları resmedilmeye çalışılmış, Batı Trakya sorununda Yunan milliyetçiliğinin yapısının bir yansıması olup olmadığı anlaşılmasına ve analiz edilmeye çalışılmıştır.

Bağımsızlık sonrasında ulus devlet sürecinde tarihsel arka plan olarak Antik Yunan-Helen tarihine dayandırılan Yunan milliyetçiliği; dil, din ve etnik temeller üzerinden inşa edilmiş, toplumsal olarak ise kendini "biz" ve "öteki" diyerek de kodlamıştır. Lozan Barış Antlaşması ile Yunanistan ve Türkiye Cumhuriyeti arasında Rum ve Türk azınlıkların durumu netleştirilmiş, Batı Trakya'daki Müslüman ve Türk azınlık Yunan milliyetçiliğinin hep "ötekisi" olmuştur.

Yunan milliyetçiliği her şeyden önce dayandığı dini ve etnik temellerden ötürü çok katı bir sisteme sahiptir. Batı Trakya azınlığı her ne kadar uluslararası antlaşmalarda ve Yunan Anayasasında Yunan vatandaşı olarak resmi statüde olsalar da milliyetçi söylem içinde bir öteki olarak tanımlanmaktadır. Bu söylemin etkileri devlet politikalarına da yansımaktadır. Üçüncü bir neden ise Yunan milliyetçilerinin Osmanlı Devleti döneminden kaynaklanan sorunların bir nevi reaksiyonunu göstermeleridir. Müslüman ve gayri Müslimlerin Osmanlı Devleti döneminde birçok açıdan eşit statüde olmalarının tepkisi günümüz Yunan milliyetçilerinin söylemine yansımaktadır.

Yunanistan'ın devlet modeli, milliyetçi sistemi ve kilisenin etkisi düşünüldüğünde, Batı Trakya Müslüman ve Türk azınlığın entegrasyonunu engelleyen politika ile uygulamalarının nedeni böylelikle daha iyi anlaşılabilir. Benzer süreçler ve benzer politikalar devam etmekle birlikte, Batı Trakya azınlığı da haklarını korumak için değişik yollar kullanarak mücadele etmeye devam etmektedir. Bu noktada Batı Trakya azınlığının hakları ile güncel sorunları ve bu topluma yönelik hak ihlallerinin net olarak tespit edilip, aralarında Türkiye'nin de yer aldığı garantör ülkelerin oluşturacağı bir komisyon ile kesin bir çözüme kavuşturulması gerekmektedir.

Batı Trakya Müslüman ve Türk azınlığın hakları ve hukuki varlıkları başta Lozan Barış Antlaşması olmak üzere hem Türkiye hem de Yunanistan tarafından birçok ikili ve çok taraflı uluslararası antlaşmayla garanti altına alınmasına rağmen Yunanistan birçok hak ihlalinde bulunmaya devam etmektedir. Yunanistan'ın bu keyfi ihlallerinin altında yalnızca antlaşmaları ihlal etme tavrı bulunmamakta, bu tavır aynı zamanda milliyetçi devlet politikalarıyla asimilasyon güdüldüğünü de göstermektedir.

Türkiye'nin bu noktada en temel hamlelerinden biri bugüne kadar olduğundan daha çok uluslararası mecrada ve kamuoyunda Batı Trakya azınlığının haklarını ve Yunanistan'ın ihlallerini dillendirmek olmalıdır.

KAYNAKLAR

- Akıncı, A. (2014). Milliyetçilik Kuramları. *C. Ü. İktisadi ve İdari Bilimler dergisi*, 15 (1), 131-150.
- Akman, Halil (2006). *Paylaşılamayan Balkanlar*, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Arslan, H. Tolga (2017). "Milliyetçilik Mukaddesatçılık Sarmalı." *Anlık İki Aylık Düşünce, Kültür ve Bilim Dergisi*, Eylül-Ekim, s. 24-27.
- Associations of Solidarity With Western Thrace Turks In Federal Germany and Turkey (1983). *The Drama Of The Moslem Turkish Minority In Western Thrace*.
- Ayhan, Halis (2014). "Batı Trakya Türk Azınlığının Hukuki ve Siyasi Sorunlarının Asimilasyon Politikası Çerçevesinde Tahlili." *Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 42, s. 173-188.
- Batıbey, Kemal Şevker (2000). *Batı Trakya Türk Devleti (1919-1920)*, İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Clogg, Richard (1997). *Modern Yunanistan Tarihi*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Eren, Halit (2015). "Faaliyetlerimiz İslam Coğrafyasını Kapsıyor." *Ekovitrin Dergisi*, Ekim Sayısı, s. 84-87.
- Gellner, E. (1992). *Uluslar ve Ulusçuluk*. (B. E. Behar, & G. G. Özdoğan, Çev.) İstanbul: İnsan Yayınları.
- Gökçen, Salim (2003). "Yunanistan'ın Batı Trakya Politikası: Batı Trakya Türklerinin Sorunları", *Erzurum: Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Dergisi*, Sayı 3, s.49.
- Helsinki Watch Report (1990). *Destroying Ethnic Identity, August 1990*. United States of America.
- Heraclides, Alexis (2002). *Yunanistan ve "Doğu'dan Gelen Tehlike Türkiye" -Türk-Yunan İlişkilerinde Çıkılmazlar ve Çözüm Yolları*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Hutckinson, John. ve Anthony D. Smith (der.) (1994). *Nationalism*, Oxford ve New York: Oxford University Press.
- Hüseyinoğlu, A. (2016). "Yunanistan'da (Batı Trakya) Türk Azınlığı ve Türkçe". D. F. Türk içinde, *Balkanlar'da Yaşayan Türk Azınlıkları ve Türkçe'ye Yönelik Dil Politikaları* (s. 103-129). Ankara: Astana Yayınları.
- Işık, Sadık Ahmet (1997). *Bir İnsan Hakları Dramı: Batı Trakya*, Ankara: Yeni Türkiye, (Türk Dünyası Özel Sayısı).
- Kalelioğlu, Oğuz (2008). "Türk-Yunan İlişkileri ve Megali İdea." Ankara: *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı 41, s. 105-123.
- Kayıran, M., & Metintaş, M. Y. (2018). Türk - Yunan İlişkileri (1878-1952). *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi Yakın Tarih Dergisi*, 1 (3), 33-73.
- Keyvan, Özlem Zerrin (2012). "Türk-Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Türkleri Sorunu." *Mesleki Bilimler Dergisi*, 1 (4): s. 20-31.
- Kırlıntokme, Outkou (2010). "Ulus Devlet Oluşturmada Yunanistan Örneği -Büyük Ülkü-Megali İdea-", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü: Atatürk Yolu Dergisi*, s. 401-413.
- Kütükçü, M. A. (2004). Uluslararası Hukukta Self-Determinasyon Hakkı ve Türk Cumhuriyetleri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (12), 259-276.
- Millas, Herkül (1994). *Yunan Ulusunun Doğuşu*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Millas, Herkül (2004). *Geçmişten Bugüne Yunanlılar- Dil, Din ve Kimlikleri*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ntokme, O. K. (2010). Ulus Devlet Oluşturmada Yunanistan Örneği: Büyük Ülkü-Megali İdea. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi* (46), 401-424.
- Oran, Baskın (1999). *Yunanistan'ın Lozan İhlalleri*, Ankara: Stratejik Araştırma ve Etüdler Milli Komitesi Yayınları.
- Öksüz, Hikmet (1992). *Lozan'da Batı Trakya Sorunu*, İstanbul: İ.Ü. Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Ömeroğlu, Aydın (1994). *Batı Trakya Türkleri ve Gerçek 1*, İstanbul: Avcı Yayınları.
- Özdemir, Y., & Çiydem, E. (2017). Osmanlı Coğrafyasındaki İlk Devrimci Örgüt: "Philiki Eteryia". *Sosyal Bilimler Dergisi*, 7 (14), 24-45.
- Özkırımlı, U. (2008). *Milliyetçilik Kuramları; Eleştirel Bir Bakış*. Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Özkırımlı, Umut (2010). *Milliyetçilik Üzerine Güncel Tartışmalar - Eleştirel Bir Müdahale-*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Saklı, Ali Rıza (2012). "Fransa ve Almanya'da Uluslaşma Süreci ve Ulus Bilincinin Oluşumu." *Akademik Bakış Dergisi*, Sayı 32, Eylül-Ekim, s. 1-19.
- Sarıkaya, M. Ş., Ahmet, F. M., & Demirel, A. C. (2013). *Batı Trakya Müslüman Türk Gençlerinin Sorunları*. İstanbul: İDSB.
- Smith, A. D. (2007). *Milli Kimlik*. (B. S. Şener, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Toprak, Serap (2014). "Türk-Yunan Siyasi İlişkileri Çerçevesinde Batı Trakya Sorunu." Bitlis Eren Üniversitesi: *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3 (1), s. 43-54.
- Verhas, E. (2019). *Batı Trakya'daki Türk Azınlık: Uzun Yıllardır Süren Hak ve Tanınma Mücadelesi*. Ankara: Minority Rights Group Europe.
- Yavuz, Yenel (2014). *Yunanistan'ın Azınlıklara Yönelik Politikaları ve Uygulamaları*, Ankara: T.C. Başbakanlık Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı Uzmanlık Tezi.

Renewable Energy Contribution to Economic Growth in OECD countries

Yenilenebilir Enerjinin OECD Ülkelerinde Ekonomik Büyümeye Katkısı

Ramandray FELIX¹

Abstract

In the scope of climate change mitigation, renewable energy deployment has been given a priority in the energy policy of many countries in order to reduce the dependence on non-renewable energy. A significant drop in the price of renewable energy technology has been observed over decades, which led to an increase in the share of renewable energy in the energy production. Then, the present study investigates the renewable energy contribution to economic growth in OECD countries over the period between 1996 and 2014 in the context of panel data model. The results support that the growth in renewable energy use has a significant and positive impact on economic growth. Therefore, policymaker should continue to support renewable energy-based power plant installation.

Keywords: Renewable and non-renewable energy, Economic growth, Panel data model

Öz

İklim değişikliğinin azaltılması kapsamında yenilenebilir enerjiye bağımlılığı azaltmak amacıyla birçok ülkenin enerji politikasında yenilenebilir enerji kullanımına öncelik verilmiştir. Yıllar boyunca yenilenebilir enerji teknolojisinin fiyatında, enerji üretiminde yenilenebilir enerji payının artmasına yol açan önemli bir düşüş gözlenmiştir. Bu çalışma, OECD ülkeleri için 1996 ve 2014 arasındaki panel veri modelleri bağlamında yenilenebilir enerjinin etkisini incelemektedir. Sonuç, yenilenebilir enerji kullanımındaki artışın ekonomik büyüme üzerine anlamlı ve pozitif bir etki olduğunu göstermektedir. Bu nedenle, politika yapıcı, yenilenebilir enerji santralini kurulumunu desteklemeye devam etmelidir.

Anahtar Sözcükler: Yenilenebilir ve yenilenebilir enerji, ekonomik büyüme, panel veri modelleri

1. INTRODUCTION

Substituting non-renewable source-based energy with renewable one lies in the policy strategy to mitigate the climate change issue. The debate on this subject has attracted many researchers who affirmed that climate change started to inflict serious damage to the ecosystem. One way to address this issue is to decrease the dependence on non-renewable energy source as it expands green gas emission and creates negative externalities on natural resource quality and human life (Vouvaki and Xepapades, 2008; Empora and Mamuneas, 2011), that is, shifting to the utilization of renewable energy since this type of energy source is environment-friendly (Ito, 2017; Chen and al. 2018; Lin and Moubarak, 2014).

Energy policy aims to decrease green gas emission by promoting

renewable energy use through various means such as feed-in-tariffs, renewable energy certificate, and credit and tax benefits...etc. Over the last decades, the cost associated with renewable energy has seen a significant fall thanks to the technological progress, and this has contributed to the growth of the use of renewables (Bowden and al., 2009). In addition to this, the fluctuation in the oil price has been also a significant factor (Apergis and Payne, 2010). As a result, many countries have shown a significant increase in renewable energy deployment. For instance, European Union installed almost 12.5 GW renewable energy capacity in 2016, which brings the cumulative capacity to 153.7 GW. Germany installed almost 5 GW wind capacity and doubled wind power capacity between 2009 and 2006 (REN21, 2018). This high completion is in part due to the shift from guaranteed fit to the competitive auctions. China deployed 23.4

¹ Ramandray FELIX

ORCID ID: 0000-0003-0688-1956

Doktor Adayı, Ege Üniversitesi, İktisat Bölümü, İstanbul, İzmir, TÜRKİYE, ramandrayf@gmail.com

PhD Candidate, Ege University, Economics Department, Izmir, TURKEY, ramandrayf@gmail.com

Geliş Tarihi/Received : 26.11.2019

Kabul Tarihi/Accepted : 20.01.2020

Çevrimiçi Yayın/Published : 20.01.2020

Makale Atf Önerisi /Citation (APA):

Felix, R. (2019). Renewable Energy Contribution to Economic Growth in OECD countries. *İzmir Sosyal Bilimler Dergisi*, 1 (2), 86-93.

GW of wind power capacity in 2016 making its total installed capacity to 169 GW which constitutes one-third of global capacity by the end of 2016. Feed-in-tariff policy applied in the Chinese government has contributed to this great performance.

A number of papers in the literature have addressed the contribution of renewable energy to economic growth by using different methodologies. There are four types of relationship between energy use and economic growth (Apergis and Tang, 2012). First, the growth hypothesis means that there is one direction of causality from energy use to economic growth that is, energy consumption support output growth but the latter does not influence energy consumption. Second, the neutrality hypothesis suggests the absence of a link between economic growth and energy use i.e. any change in energy consumption does not alter economic growth and vice versa. Third, the feedback hypothesis states that there is a double direction in the relationship between economic growth and energy use, that is, both simultaneously influence each other. The fourth, the conservation hypothesis indicates that economic growth promotes the expansion of renewable energy use but the latter does not have any influence on the former.

The Granger causality test is among the widespread methodologies used by many authors, such as (Tugcu and Tiwari, 2016; Soytaş and Sari, 2006; Apergis and Payne, 2012; Tang and al., 2016), to find the effect of renewable energy on any variables. This test allows determining as to whether there is bidirectional causality between renewable energy and economic growth. Gozgor and al. (2018), Alvarez-Herranz and al. (2017), Inglesi-Lotz (2015), Salim and al. (2014), Apergis and Payne (2010), among others, investigated the effect of renewable energy on economic growth in OECD countries and affirmed the positive contribution. The same study has been carried out in G7 countries by Soytaş and Sari, 2006), in BRICS by Tugcu and Tiwari (2016), in China by Lin and al. (2014), in Turkey by Dogan (2016) and in Vietnam by Tang and al. (2016). Others studied the linkage between renewable and non-renewable energy and greenhouse emission (Ito, 2017; Chen and al., 2018; Lin and Moubarak, 2014; Long and al., 2015).

Most of the works in the literature dealt with non-input variables like inflation, trade, etc., and used first levelled variable in order to study the effect of renewable energy on the economy. Moreover, most of their model applied Granger causality. Such model does not take into account the issue associated with country's specific effect. Therefore, with panel data analysis, this present paper investigates the contribution of renewable energy to economic growth in 21 OECD countries between 1996 and 2014 with regard to the traditional growth theory (e.g.: Solow model (Solow, 1956), that is, all variables are production factors like capital, labour and technology and expressed in terms of growth rate. Besides the commonly used production inputs (the growth of capital stock and labour), the growth in the research and development is included in the model as a proxy for the technological progress since it has become a central growth-accounting factor introduced by Romer (1990). Furthermore, the growth in non-renewable energy use is also added in order to avoid a biased result from

the variable omission although the aim is to find the effect of renewable energy. After applying panel data model, the result of this paper revealed that the growth of renewable energy use, as well as the remaining four factors, has a significant positive effect on economic growth. The rest of this paper is organized as the following: Section 2 shortly discusses the literature review. The econometric model and data are introduced in section 3 and the result of empirical findings is reported in section 4. Finally, the conclusion takes place in section 5.

2. LITERATURE REVIEW

Many authors analysed the linkage between renewable energy and economic growth via panel data within an existing organisation like OECD, BRICS, etc. OECD countries are classified as a country group having the ability to produce the highest complex goods which are thought to essentially drive their economy. Such ability involves advanced industry and then a high level of energy consumption. Gozgor and al. (2018) studied the impact of renewable and non-renewable energy use on economic complexity indicator and economic growth in OECD countries covering the data between 1990 and 2013 by employing the panel autoregressive distributed lag (ARDL) and argued that economic growth and economic complexity are positively influenced by these energy types. Salim and al. (2014) investigated the dynamic linkage between renewable and non-renewable energy use and industrial output and economic growth with panel cointegration technique allowing the structural breaks and data in OECD countries over the period between 1980 and 2011, and proved that there is bidirectional causality between industrial output and both renewable and non-renewable energy uses in the short and long period, and there is only a short-run double causality between non-renewable energy and economic growth. Apergis and Payne (2010) analysed the nexus between renewable energy and economic growth with panel error correction model and panel cointegration, and data of twenty OECD countries covering the period between 1985 and 2005, and pointed out that there is bidirectional causality between renewable energy use and output growth in the short and long-term. Tugcu and Tiwari (2016) examined the causal linkage between energy consumption and total factor productivity (TFP) in Brazil, Russia, India, China, and South-Africa using the panel bootstrap Granger causality test and covering the period between 1992 and 2012, and find no relationship between renewable energy consumption and TFP growth.

Some authors study this relationship in a specific group of countries. Soytaş and Sari (2006) investigated the link between real GDP and energy consumption in G-7 countries as well as in some emerging countries over the period between 1950 and 1992 using Granger causality. Their result has shown a conservative hypothesis in Italy and Korea, a feedback hypothesis in Argentina and a growth hypothesis in Germany, France, Japan, and Turkey. Considering the ordinary least-square (OLS), fully-modified ordinary least square (FMOLS) and the dynamic ordinary least square (DOLS) estimators, Jebli and Youssef (2015) asserted that there is growth hypothesis in the direction running from renewable and non-renewable energy use to the economic growth in 69 countries over the periods between 1980 and 2010.

Apergis and Payne (2012) demonstrated a double direction causality in the linkage between renewable energy and output growth for a dataset including 80 countries and covering the period between 1990 and 2007 by using the panel error correction model (ECM).

Others focused on a single country. Dogan (2016) explored the short and long-run relationship between energy consumption and economic growth in Turkey using structural break estimation in which energy use is separated with respect to their source, such as renewable and non-renewable, as well as their effect on the economy. The author argued that renewable energy influences Turkish economy positively but insignificantly, whereas that of non-renewable energy is positive and significant. Tang and al. (2016) investigated the effect of energy conservation policy on economic growth in Vietnam, that is, the linkage between energy use and Vietnamese economic growth covering the period between 1971 and 2011 by using Granger causality, and find that there exists one direction in the causality running from energy use to economic growth. In their work, they included other variables, capital stock and foreign direct indirect, which may affect economic growth in order to avoid variable omission. Lin and al. (2014) investigated the linkage between renewable energy consumption and Chinese GDP growth for the period between 1977 and 2011 by using Autoregressive distributed lag approach (ARDL) and indicated that there is bidirectional long-term causality between renewable energy and output growth. The present study aims at investigating the contribution of renewable energy in OECD countries' economic growth via a static panel data model.

3. DATA, EMPIRICAL MODEL AND METHODOLOGY

This present paper investigates the empirical effect of renewable energy on the economic growth in OECD countries.

3.1. Data and Empirical model

Some works in the literature ignored the research and development in their model although it is considered as an essential determinant factor of technology. In the Romer model (Romer, 1990), economic growth is driven by technology which is supported by the research and development. Then, let assume a Cobb-Dougllass production function with five inputs such as labour (L), capital (K), research and development (A) and renewable (X_1) and non-renewable (X_2) energy use.

$$Y = F(A(t), K(t), X_1(t), X_2(t), L(t)) \\ = A^\rho(t)K^\alpha(t)X_1^\gamma(t)X_2^\theta(t)L^\beta(t)$$

Where ρ , α , γ , θ and β denote the share of research and development, capital stock, renewable energy, non-renewable energy and labor in the production, respectively. It is worth saying that research and development is a proxy for the technology. By taking the time-derivative of the above function logarithmically, one obtains:

$$g_Y = \rho g_A + \alpha g_K + \gamma g_{X_1} + \theta g_{X_2} + \beta n$$

In the mainstream growth theory, capital, labour, and research, and development are expected to have a positive contribution to economic growth. Then, all these variables are expected to

have a positive coefficient in the estimation result, that is, they have a positive effect on output growth. In this present paper, the following model for the empirical study is used:

$$GDPg = \alpha Kg + \gamma RENG + \theta NREng + \beta LABg$$

where GDPg is the growth rate of gross domestic product in constant 2011 Us dollar; Kg is the growth of gross fixed capital formation stock in constant 2011 Us dollar; RENG is the growth of renewable energy use; NREng is the growth of non-renewable energy use and LABg is the population growth. Gross fixed capital formation is used as a proxy for capital; labour force for the population taking part in the production; the spending on research and development is a proxy for technology. Renewable energy describes the primary energy yielded from geothermal wind, hydro, tide, wave sources and solar, whereas non-renewable energy is calculated by taking the difference between primary energy supply and renewable energy use.

Primary energy supply is referred to as the energy production added with imported energy and stock change (positive or negative) and with the subtraction of energy export and international bunker. This study uses panel data with time periods between 1996 and 2014 and covers the following countries: Austria, Belgium, Canada, Chile, Czech Republic, Denmark, Estonia, Germany Greece, Hungary, Iceland, Ireland, Italy, Korea, Luxembourg, Mexico, Netherland, New Zealand Norway, Poland, Portugal, Slovak Republic, Slovenia, Spain, Sweden, Switzerland, and Turkey. The selections of these countries and the time-period are based on data availability. The aggregate dataset for gross fixed capital formation, labour force, research and development and renewable and non-renewable energy use is taken from the OECD website.

Our dataset shows that gross domestic product growth ranges from -9.13% to 11.3% and the mean is equal to 2.37%. This lowest level indicates that some countries have very poor economic growth performance. In 2011, Greece exhibited -9.13% in 2011 following the economic crisis that heavily damaged its economy, and this negative growth was associated with an unprecedented fall in investment, around -20% in the same year. The crisis was also reflected in the country's consumption of non-renewable energy and its performance in renewable power plant deployment. Non-renewable energy consumption has decreased by 3.49%, whereas that of renewable energy has increased by 0.39%. Thus, there has been a drop in total energy consumption. A summary of descriptive statistics is reported in Table 1.

Table 1: Summary of descriptive statistics

Variable	Obs	Mean	Std. Dev.	Min	Max
GDPg	494	2.377656	2.912712	-9.13249	11.3086
Kg	494	2.7436	8.133781	-47.7609	31.9654
REng	494	5.13791	9.551706	-69.30729	51.3235
NREng	494	.3042858	5.527204	-28.09233	32.60877
LABg	494	.9308394	1.260226	-3.55086	5.39034

4. METHODOLOGY

The methodology in this paper deals with panel data model which

consists of cross-sectional observation overtimes. Following Greene (2012), the basic framework for the panel data model takes the following form:

$$y_{it} = x'_{it}\beta + z'_{it}\alpha + \varepsilon_{it} \quad (1) \text{ for } i = 1, 2, \dots, n; t = 1, 2, \dots, T$$

where y_{it} : dependent variable; i : cross-sectional dimension; t : time dimension; x_{it} : $k \times 1$ vector of explanatory variables; z_i : the individual effect; α : constant term.

Panel data model deals with heterogeneity issue across individuals by including specific component which is either fixed or random. In general, panel data analysis has three approaches: pooled panels, fixed-effects and random-effects models, and the selection between these models is based on the relevant specification test known as the Hausman test and Breusch-Pagan test. The feature of z_{it} is very important in the analysis since it determines which model can be applied. If the control variables can capture all pertinent features of individual effects, there would be no critical unobserved characteristics. Thus, pooled data regression (OLS) would be appropriate to fit the model, which considers all observations as a single sample. It is not however known that the control variables capture it; then, it is impossible to directly perform a pooled data regression. If such regression is done without having any information on whether there are relevant unobserved effects, the estimated result would be biased due to omitted variables. In that case, fixed-effects (FE) or random effects (RE) would be preferable. In fixed-effect model, the specific effects associated with the country are assumed to be a fixed parameter, that is, it does not change across countries, whereas it is regarded as stochastic in the random-effects model.

4.1. Pooled regression

In this model, z_i is assumed to be an observed variable for all individuals. The least-squares estimator can deal with the model and give an efficient and consistent result. The pooled model uses ordinary least squares and has the following form:

$$y_{it} = x'_{it}\beta + \alpha + \varepsilon_{it} \quad (2)$$

where x_i are independent and exogenous; $i = 1 \dots n$. Here it is assumed that the heterogeneity remains the same across individuals. A pooled model is applied under the assumption that there is no heteroscedasticity and autocorrelation. OLS estimator is BLUE in that case and then is used to estimate the model. These assumptions are:

Expected value equals zero:

$$E(\varepsilon_{it}) = 0$$

No perfect collinearity:

$rank(X) = rank(X'X) = n$ where X is a matrix (k, n) and X' is the transpose of X .

Exogeneity

$$E(\varepsilon_{it}/X) = 0; Cov(\varepsilon_{it}, X) = 0$$

Homoscedasticity:

$$Var(\varepsilon_{it}/X) = \sigma^2$$

No correlation in time series or cross section:

$$Cov(\varepsilon_{it}, \varepsilon_{jt}/X) = 0; i \neq j$$

Normal distribution of disturbances ε_{it}

In case there is cross-section dependence, the ordinary least square estimator would be inconsistent since it would bring about a high biased estimate of standard errors and then, t-statistics.

4.2. Random-effects model

Unlike the pooled-model, it takes into account individual-specific content which can lead to biased results in the case of OLS. In this model, the individual effect is uncorrelated with the regressors and the model is expressed as the following:

$$y_{it} = x'_{it}\beta + (\gamma + \mu_i) + \varepsilon_{it} \quad (3)$$

where p_i denotes a group-specific random element or a constant random heterogeneity associated with i -th observation and γ the mean of unobserved heterogeneity. The presence of p_i can induce inefficient least-square result. Random-effect model has the following assumptions:

Zero expected value:

$$E(\varepsilon_{it}) = 0$$

Exogeneity:

$$E(\mu_i|X) = 0; Cov(\mu_i, x_i) = 0$$

Homoscedasticity:

$$Var(\varepsilon_{it}|X) = \sigma_\varepsilon^2; Var(\mu_i|X) = \sigma_\mu^2$$

Normal distribution of disturbances ε_{it}

4.3. Fixed-effect model

In this model, z_i is unobserved and correlated with the regressors and then, it induces biased result in the OLS estimator as an omitting variable effect. It is given by the following formula:

$$y_{it} = x'_{it}\beta + \mu_i + \varepsilon_{it} \quad (4)$$

The conditional mean and variance between μ_i and x_i associate with one individual are assumed to remain constant (or fixe) for all periods. These are the assumptions for the fixed-effect model:

Zero expected value

$$E(\varepsilon_{it}) = 0$$

Exogeneity

$$E(\varepsilon_{it}|X, \mu_i) = 0; Cov(\varepsilon_{it}, X) = 0$$

Homoscedasticity:

$$Var(\varepsilon_{it}|X, \mu_i) = \sigma^2$$

Normal distribution of disturbances ε_{it}

4.4. Model selection

Hausman specification test

It is used to assess the consistency of an estimator versus another less efficient but assumed to be consistent, and help to select which one best fits the observations. This test can be applied to decide whether fixed-effects or random-effects should be selected for the panel dataset. Under the null hypothesis, the random-effect estimator is assumed to be consistent and efficient but fixed-effect to be inefficient. It is represented by the following forms:

$$H = (B_1 - B_0)' [var(B_0) - var(B_1)] (B_1 - B_0) \sim \chi_k^2 \quad (5)$$

where 1 indicates matrix inverse and k is a degree of freedom equal to the rank of matrix $var(B_0) - var(B_1)$ under the null hypothesis. B_0 and B_1 are fixed-effect and random-effect estimators, respectively. In case the null hypothesis is accepted, the random-effect model best fits the observations. Otherwise, the fixed-effect estimator would be selected.

Breusch-Pagan test

This test is used to select between pooled-model and random-effects model in panel data analysis and is expressed in the following form according to Green [24]:

$$LM = \frac{nT}{2(T-1)} \left[\frac{\sum_{t=1}^n (\sum_{t=1}^T e_{it})^2}{\sum_{t=1}^n \sum_{t=1}^T e_{it}} - 1 \right]^2 \quad (6)$$

where LM is distributed as chi-squared with one degree of freedom under the null hypothesis.

$$H_0: \sigma_{\mu}^2 = 0$$

$$H_1: \sigma_{\mu}^2 \neq 0$$

where denotes the variance of individual effects in the sample. Under the null hypothesis, pooled-model is efficient and then, best fits the model.

Cross-sectional dependence and unit-root tests

There are some issues involving the panel data model, such as cross-sectional dependence between units. There is a need to figure it out in order to select the relevant estimators for the model. Two tests are applied in this paper to examine the cross-sectional dependence. Let us consider a standard panel-data model,

$$y_{it} = \alpha_i + \beta' x_{it} + u_{it} \quad (7)$$

Where $i = 1, \dots, T$; x_{it} is a vector of regressors ($K \times 1$); β is a constant parameter ($K \times 1$); α_i : time-invariant individual nuisance parameters; u_{it} is the error-term and assumed to be independent and identically distributed over periods and across cross-sectional countries. Thus, the cross-sectional dependence test is to verify this assumption. Here are two tests that deal with it.

Pesaran (2004) proposed a test, so-called Pesaran’s CD test which is represented as the following:

$$CD = \sqrt{\frac{2T}{N(N-1)} \left(\sum_{i=1}^{N-1} \sum_{j=i+1}^N \hat{\rho}_{ij} \right)} \quad (8)$$

and

$$\hat{\rho}_{ij} = \hat{\rho}_{ji} = \frac{\sum_{t=1}^T \hat{u}_{it} \hat{u}_{jt}}{(\sum_0^T \hat{u}_{it}^2)^{1/2} (\sum_0^T \hat{u}_{jt}^2)^{1/2}} \quad (9)$$

$\hat{u}_{it}$ is the estimate of u_{it} in equation (9) and $\hat{\rho}_{ij}$ is the sample estimate of the pairwise correlation of residuals. Under the null hypothesis of no cross-sectional dependence,

$CD \sim N(0,1)$ for $N \rightarrow \infty$ and T sufficiently large. The null hypothesis supposes the cross-sectional independence.

Also, there is another test developed by Friedman (1937), so called Friedman’s test. It is based on Spearman’s rank correlation coefficient. It is expressed as the following:

$$R_{ave} = \frac{2}{N(N-1)} \sum_{i=1}^{N-1} \sum_{j=t+1}^N \hat{r}_{ij} \quad (10)$$

Where $\hat{r}_{ij}$: the sample estimate of the rank correlation coefficient of the residuals; R_{ave} : the average Spearman’s correlation.

$$\text{Friedman’s test: } FR = (T-1)[(N-1)R_{ave} + 1]$$

where FR is asymptotically χ^2 distributes with T-1 degrees of freedom, for fixed T as N gets large. Large value of FR indicates the presence of cross-sectional dependence. Under the null hypothesis, there is cross-sectional independence.

Later, the application of panel data model involves the unit-root test in order to check for stationarity. The common unit-root tests used in the panel data model are the tests proposed by Levin et al. (2002) and Im et al. (2003). However, these tests assume the independence of units. they are then unreliable in case there is cross-sectional dependence across units. As there is evidence for cross-sectional dependence, the test proposed by Pesaran (2007) is used to test unit-root. It does not require the assumption of cross-sectional independence. Based on Shariff and Hamzah (2015), this test is given by

$$CIPS = \frac{\sum_{i=1}^N CADF_i}{N} \quad (11)$$

where CIPS denotes Cross Sectional augmented Im, Pesaran and Shin;

$$CADF_i = \frac{(y_{i,-1}^T \bar{M} y_{i,-1})^{-1} (y_{i,-1}^T \bar{M} y_{i,-1})}{\sqrt{\sigma_i^2 (y_{i,-1}^T \bar{M} y_{i,-1})^{-1}}} \quad (12)$$

where $y_{i,-1} = (y_{i1}, \dots, y_{iT-1})^T$; $\Delta y_{i,-1} = (\Delta y_{i2}, \dots, \Delta y_{iT})^T$; $\sigma_i^2 = \frac{\sum_{t=1}^T \hat{e}_{it}^2}{T-4}$, with $\sigma_i^2 \hat{e}_{it} = \Delta y_{it} - \Delta \hat{y}_{it}$; $\bar{M} = I_t - \bar{H}(\bar{H}^T \bar{H})^{-1} \bar{H}^T$ and $\bar{H} = (1, \Delta \bar{y}_t, \bar{y}_{t-1})$. I_t is a unit matrix of $T \times T$, and H is the combination of dummy variables, average of cross section of the first difference of y_{it} and its first lagged value y_{it-1} . The asymptotic distribution of this test has non-standard distribution. The null hypothesis indicates the presence of unit-root test.

5. EMPIRICAL RESULTS

As the panel data models are considered in this paper, the cross-sectional dependence should be examined. Its presence may lead to the spurious results for some unit-root tests. The Pesaran (2004) and Friedman (1937) tests reported in table 3 indicate that there is cross-sectional dependence in panel data. Therefore, the selection of unit-root test should take into account this dependence. The unit-root test proposed by Pesaran (2007) takes into account this cross-sectional dependence and demonstrated that all variables are stationary (Table 2). Later, the estimators (fixed-effect, random effect and pooled-effect) are performed, and the results of each

estimation appear to be slightly different in terms of significance but they have the same coefficient sign. The estimation results are reported in table 3. The specification tests between random and fixed-effect via Hausman test and between pooled effect and random-effect via Breusch-Pagan test are reported in Table 3 and indicated that fixed-effect best fits the observations. The result of Shapiro–Wilk which is the normality test (Table 3) rejected the null hypothesis that the residual is normally distributed. And Wooldridge test for autocorrelation supports the presence of autocorrelation in panel data (Table 3). Therefore, the estimation results are likely to be biased, as some assumptions of the panel

data model are violated.

Table 2: Unit root test

	Psaran (2007)	
	CIPS	1% Critical value
GDPg	-3.02	-2.38
RDg	-3.257	-2.38
REng	-4.216	-2.38
NREng	-4.156	-2.38
LABg	-3.279	-2.38
Kg	-2.9462	-2.38

Table 3: Panel data estimation result of economic growth

Regressors	GDP growth		
	Fixed-effect	Random effect	Pooled effect
Kg	0.28*** (0.011)	0.28*** (0.011)	0.28*** (0.01)
RDg	0.04*** (0.013)	0.04*** (0.013)	0.04*** (0.012)
REng	0.01** (0.009)	0.02*** (0.009)	0.02*** (0.008)
NREng	0.06*** (0.013)	0.06*** (0.014)	0.06*** (0.013)
LABg	0.24*** (0.06)	0.25*** (0.06)	0.25*** (0.06)
Constant	1.09*** (0.11)	1.03*** (0.15)	1.05*** (0.16)
R ²	0.7243	0.7254	0.7259
Observations	399	399	399
CD test: Pesaran	17.85***	17.34***	
Friedman	109.68***	107.83***	
Breusch-Pagan	Chi2(5) = 32.03***		
Hausman test specification	Chibar2(01) = 35.3***		
Normality test	0.97***	0.978***	0.97***
Wooldridge test (autocorrelation)	4.062***		

Notes: ***, ** and * indicate significance level at 1%, 5%, and 10% respectively; the number in brackets is standard errors.

In fixed-effect results, the growth in gross capital formation, research and development, and labour, as expected, have positive coefficients, significant at 1%, meaning that they have significant and positive effect on economic growth. Such result is consistent with mainstream growth theory. Our aim is to evaluate the contribution of renewable to economic growth, and three models all confirm with a significant level that renewable energy positively contributes to the economic growth in OECD countries although many explanatory variables are included in the model. If renewable energy growth increases by one point, output growth would rise by 0.01 points. The coefficient associated with gross capital formation is 0.28, indicating that an increase of one point in capital stock growth will result in 0.28 points growth in output. Likewise, an increase of one point in the growth of research and development and in labour will increase the gross domestic product by 0.05 and 0.24 points, respectively. As for non-renewable energy, it has significant and positive impact on economic growth. One point of change in the growth of non-renewable energy use leads to 0.06 points of change in economic growth. The positive coefficient associated with renewable and non-renewable in the estimation result supports

the view that these types of energy have a positive effect on economic growth in OECD countries. It is worth mentioning that although many countries in the sample have a low share of renewable energy in energy primary use, it is still significant. Our result is in line with some previous studies such as those carried out by Gozgor and al. (2018), Salim and al. (2014), Apergis and Payne (2010), Alvarez and al. (2017), in the sense that both renewable and non-renewable energy contributes positively to the economy.

6. CONCLUSION

This paper investigated the contribution of renewable energy to the economic growth of 26 OECD countries between the period 1996 and 2014. The panel data model is used in this analysis and the explanatory variables are selected according to the mainstream growth theory. Three models such as fixed, random and pooled-effect models are performed.

The specification test revealed that fixed-effect best fits the model, which corroborates the presence of individual effect and then, the assumption of least squares is no longer valid. The result demonstrated that all variables have significant and positive

coefficients. They contribute to the economy positively. The contribution of capital, research and development, and labour to economic growth have been largely discussed in the mainstream growth theory.

The coefficient associated with renewable energy satisfies the 5% significance level although renewable energy has a relatively low share in the energy primary use in many countries, which is between 2% and 52% in the dataset. Renewable and non-renewable energy uses have both a positive effect on economic growth. This result comes from the fact that energy is an essential input for the economy. Nevertheless, the estimation results might suffer from the issues associated with the non-normality of residual and the presence of autocorrelation in the panel model, which could lead to the biased results.

Several works pointed out the benefit of using renewable energy to secure energy supply and to mitigate greenhouse emission, and this is the main difference between renewable and non-renewable energy sources. Non-renewable energy use enhances green gas emission, while renewable one helps a nation mitigate green gas emission. Since the result of empirical findings revealed that non-renewable energy has a significant positive impact on the economic growth of OECD countries over the periods between 1996 and 2014, the green gas emission is expected to increase over these same periods. For that concern, policymakers in these countries should focus on increasing renewable energy deployment in order to tackle climate change.

REFERENCES

- Alvarez-Herranz A., Balsalobre-Lorente, D., Shahbaz, M. (2017). Energy innovation and renewable energy consumption in the correction of air pollution levels. *Energy Policy* 105(2017) 386-397.
- Apergis, N, Payne J. E. (2010). Energy consumption and economic growth: Evidence from panel OECD countries. *Energy policy* 38 (2010)656-660
- Apergis, N., Payne, J. E. (2012). Renewable energy and non-renewable energy consumption-growth nexus: evidence from a panel error correction model. *Energy Econ* (2012):34(3):733-8.
- Apergis, N., Tang, C. F. (2013). Is the energy-led growth hypothesis valid? New evidence from a sample of 85 countries. *Energy Econ.* 38 (2013) 24-31.
- Bowden N., Payne, J. E. (2009). The causal relationship between U.S: energy consumption and real output: a disaggregate analysis. *J Pol Model* 2009:31(2):160-8.
- Chen, Y., Wang, Z., Zhong, Z., CO2 emissions, economic growth, renewable and non-renewable energy production and foreign trade in China. *Renewable Energy* 131 (2009) 208-216.
- Dogan, E. (2016). Analyzing the linkage between renewable and non-renewable energy consumption and economic growth by considering structural break in time-series data. *Renewable Energy* (2016) 1126-1136.
- Empora N., Mamuneas, T. (2011). The effect of emission on U.S. state total factor productivity growth. *Rev Econ anal* 2011:3:149-72.
- Friedman, M. 1937. The use of ranks to avoid the assumption of normality implicit in the analysis of variance. *Journal of the American Statistical Association* 32: 675–701.
- Gozgor, G., Lau C. K. M. (2018). Energy consumption and economic growth: New evidence from the OECD countries. *Energy* 153 (2018) 27-34.
- Greene, W. H. (2012). *Econometric Analysis*. 7th Edition, Prentice Hall, Upper Saddle River.
- Im, K. S., M. H. Pesaran, and Y. Shin. 2003. Testing for unit roots in heterogeneous panels. *Journal of Econometrics* 115: 53–74.
- Inglesi-Lotz, R. (2016). The impact of renewable energy consumption to economic growth: A panel data application, *Energy Economics*, 53 (2016) 58 –63.
- Ito, K. (2007). CO2 emissions, renewable and non-renewable energy consumption, and economic growth: Evidence from panel data for developing countries. *International Economics* 151 (2007) 1-6.
- Jebli, M. B., Youssef, S. B. (2015). Output, renewable and non-renewable energy consumption and international trade: evidence from a panel of 69 countries. *Renew Energy* 2015:83:799-808.
- Levin, A., C.-F. Lin, and C.-S. J. Chu. 2002. Unit root tests in panel data: Asymptotic and finite-sample properties. *Journal of Econometrics* 108: 1–24.
- Lin, B., Moubarak, M. (2014) Renewable energy Consumption-Economic growth nexus for China. *Renewable and Sustainable Energy* 40 (2014) 111-117.
- Long, X., Naminse, E. Y., Du, J., Zhuang, J. (2015). Non-renewable energy, renewable energy, carbon emission and economic growth in China from 1962 to 2012. *Benew. Sustain. Energy Rev.* 52 (2015) 680-688.
- Organisation Economic Cooperation and Development (OECD). Primary energy share. Website: <https://data.oecd.org/energy/renewable-energy.htm> Last accessed: 18 January 2019
- Payne, J. E. (2009). On the dynamics of energy consumption and output in the US. *Appl Energy* 2009; 86:575-7.
- Pesaran, M. H. 2004. General diagnostic tests for cross section dependence in panels. University of Cambridge, Faculty of Economics, Cambridge Working Papers in Economics No. 0435.
- Romer, P. (1990). Endogenous Technological Change, *Journal of Political Economy*, 1990, vol. 98, no. 5, pt. 2.
- Sadorsky, P. (2009). Renewable energy consumption and income in emerging economies. *Energy Policy* 37, 4021-4028.

- Salim, R. A., Hassan, K., Shafiei, S. (2014). Renewable and non-renewable energy consumption and economic growth. *Energy economics* 44 (2014) 350-350
- Solow, M. R. (1956). A Contribution to the Theory of Economic Growth. *The Quarterly Journal of Economics*, Vol. 70, No. 1., pp. 65-94.
- Soytas, U., Sari, R. (2006). Energy consumption and income in G-7 countries. *J. Policy model* 28 (7), 739-750.
- Tang, C. H., Tan, B. W., Ozturk, I. (2015). Energy consumption and economic growth in Vietnam. *Renewable and Sustainable Energy Reviews* 54 (2016) 1506-1514.
- Tugcu, C. T., Tiwari, A.T. (2016). Does renewable and/or non-renewable energy consumption matter for total factor productivity (TFP) growth? Evidence from the BRICS. *Renewable and Sustainable Energy Reviews* 65 (2016) 610-616.
- Vouvaki, D., Xepapadeas, A. (2008). Total factor productivity growth when factors of production generate environmental externalities. *MPRA Paper*; 2008. P. 10237.
- Shariff, Nurul Sima Mohamad and Hamzah, Nor Aishah (2015) "A Robust Panel Unit Root Test in the Presence of Cross Sectional Dependence," *Journal of Modern Applied Statistical Methods*: Vol. 14: Iss. 2, Article 14.

İZMİR

SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

İZMİR JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES

